

بلوچی لیکچر

اب پ ت ٹ ج چ خ
د ڈ ز ز ث س ش
ع ف ک ل م ن
و ه ی

غولیس بہار

Shukerulloh

بلوچی الیڈمی کوئٹہ

بلوچی لیکچر وٹ

نہشتکار

غورس بہار

پیشرز

بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

اے کتاب ۽ توامیں حک پہ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ۽ پبلیشنگ انٹرنیشنل

نام کتاب : بلوچی لیک وژ

نیشنل : خوس بہار

پرنٹر : قلات پریس کوئٹہ

ہا : ۱۵۰ کدار

چاپ ۽ سال : ۱۹۹۸

لڑ

- (۱) پیش گپ
- (۲) زبان چھپے سسے
- (۳) بلوچی زبان ۽ سرء بن
- (۴) لیک وڈ چھپے سسے
- (۵) بلوچی زبان ۽ لیک وڈ
- (۶) بلوچی اکئیڈی ۽ لیک وڈ
- (۷) بلوچی زبان ۽ اڈاند
- (۸) اربی لیک وڈ ۽ آبی اڈاند
- (۹) آبی اڈاند ۽ مے خیال
- (۱۰) نجستی اڈاند
- (۱۱) بلوچی زبان پاکستان ۽ رند
- (۱۲) در آدی لبز
- (۱۳) نوکیس لبز ۽ لبزارانی پنڈر
- (۱۴) کتابانک

آسمان بارِ امانت نتوانست کشید-

قرعه فال بنامِ من دیوانه زداند-

()

نامدات

اے کسانیں جدے کہ کتابی رنگ ۽ دیما
 انگ ایٹرا من وتی آرہیں پت ۽ نام ۽ دانگ کہ
 ہمانی منا بلوچی لبرانی پجتر ۽ زانت خشاگ

غوس بہار

پیش گوئی

پیش گوئی

لیک وڑ نہی نیں کتاب شمنے دستان انت۔ ہنچوش کہ چریشی نام ۽ پدر انت
 بزاں لیک ۽ مانا کشک ۽ وڑ ۽ مانا پیم انت۔ کہ دومی زبانناں "مرسم الخط" یارسم
 خط ہم گوشتنگ بیتد اے کتاب ۽ تما بلوچی زبان ۽ نبشت ۽ وانت ۽ دینا ہر
 اڈاندے کہ من مارنگ دیمآ آورنگ انت ۽ ہے اڈاندانی گیش ۽ گیواری ۽ یک
 کسانیں جمدے کرنگ۔ پرے جمد ۽ من چینکہ سوب مند بوگ اوں یا نبوگ
 اوں۔ ایشی تبادر (فیصلہ) والوک ۽ سرا انت۔ اے گپ ۽ من سرپداں کہ زبان
 ۽ اڈاند ۽ مشکلاتانی بابت ۽ بایدات کہ یک ہنچیں زانتکارے ۽ نبشت بکتیں کہ
 چہ زبان ۽ توامیں تک ۽ پناٹاں سی ۽ سرپد بوٹیں۔ بلے بلوچی زبان ۽ بد بختی

میش انت کہ تے دہدی ایشرا چشیں پوھی ء زانکاریں سر دست نہ کپنگہ
 چیزے بلوچ الماہست انت کہ زبان زانت انت بلے آوان ء گوں بلوچی زبان ء
 خاصیں نزدیکی نہ بنیگ ء سبب ء چہ بلوچی زبان ء اڈانداں سئی ء سرپد نہ انت۔
 من زبانزانتے نیل ء نیکہ زبان ء بابت ء مزنیں زانکارے دارآں۔ منی
 اے بابت ء ندزوری ء بنداتی مراد منی گوں بلوچی زبان ء دیری عیں سر ء پٹلی
 انت۔ منا مروچی طبیعت ء تنخ سالوں بزر انت کہ گوں بلوچی زبان ء گر ء چیل آں۔
 منی دیما پہ وانگ ء چے چے جسکاسری انگ انت یا پہ نشت ء چے چے تسکاسری
 مارنگ ہمیشاں ء یکجا کرنگ ء شے دستاں دانگ اول۔ ء ہاں اے جسکاسری ء
 تسکاسری چون کم بنت اے ہم من وتی مارنگ ء رد ء گوشگ ء من تک آں
 کے اگاں ہے وڑا یک راہے پہ نشت ء وانت ء ہمشوری ء ہمتپاکیے دیما انگ
 ہاں بازیں اڈاندے کم بیت۔

دگہ گپے ایش انت کہ من ہما بستار کسانی خیال پہ سیاہگ (اعلاء) ء راست
 نشت ء خاص دیما آورنگ انت یکے واجہ زہور شاہ انت ء دومی واجہ حاجی ابد
 لکوم انت۔ ایشی بندانی سبب ہمیش کہ انوں سئے ادب ء تما گیشتر ہے سیاہگ
 دیما آئیگا انت کہ ہے دونیں بستار کساں دیما آورنگ انت یا اے وڈ ء دیما آئیگ
 ء ایشانی دست کھی ماں انت۔ ء پہ پجار ء دوینانی وڈان ء من دونام دانگ یکے

سید وڈار دومی حاجی وڈار بزاں ہما وڈ کہ سید ء یا حاجی ء دیما آورنگہ ہنچوش کہ
 من چرے گپ ء ہم نا بلد نہ نیاں کہ اے واجکار ہم زبانزانت نہ انت بلے
 گوں زبان ء مدتے ہ ہمراہ داری ء ایشان ء یک بستارے ہ واھند کرنگہ
 آسر ء من وتی یک رویے ہ پہلی ء لوٹ آں۔ چریشی ء ساری منی یک
 کتابے بلوچی دریاب بلوچی اکیزی ء چانپ جنگہ ایک نوکیں چیزے ات بلوچی
 دریاب (بحور) نوکار ات انت پریشکا ملن اے کتاب ء بازیں نوکیں لبرے یا
 لزارے دیما انگ ات بلے من اے نوکیں لبر ء لزارانی پجاری نہ کرنگ ات کہ
 چریشی بازیں براتے ء جکانسری دیما انگ کہ پرے روی ء من پہلی لوٹ آں ء
 اے کتاب ہ تما بلوچی دریاب ء بلوچی لیک وڈ دوئیں کتابانی نوکیں لبر ء لزارانی
 لڑگوں انت۔

مناج منی کمانیو دیاں سرپدکن ات من شمنے بازمنت واریاں۔

غوس بہار
 ۱۵/۱۰/۹۸
 اورماڑہ

زبان چیه؟

زبان چیه - ؟ اے یک جسے بلے یک ہنچیں جسے کہ ایسی پسہ چہد ء
 ساری دینگ بونگ براں اے یک جسے نہ انتہ اے سائینی اہد ء زبان
 زانتاں اے جسٹ ء پسہ دنیا ء دیما ہنچوش تالان کرنگ کہ باید نہ ات کہ ما اے
 بابت ء یک جتائیں ورے نبشت بکرعیں۔ براں یک ہنچیں چیزے ء بابت ء کہ
 ہر کس سئی ء سرہد انت چیزے نبشت کنگ مزنیں گے نہ انت بلے چوش کہ ما
 بلوچی نبشت وڑ ء بابت ء سرجم ء چیزے دیما آرنگ لوٹ این پریشکا اے الہی
 بیت کہ ما زبان ء بابت ء چیزے نبشت بکن این تاکہ وتی زبان ء سرء بن ء
 بابت ء چیزے زانت بکن این۔

زبان چیه ؟ ایسی پسہ مارا دو مانا ء دست کپ ایت یکے اے جسٹ ء

لبر بزانتی مانا انت بزاں زبان ۽ لغتی مانا انت ۽ دومی لبراری مانا انت۔ ما جہد کر
 ایں کہ زبان ۽ دوئیں مانایاں نگرہی ۽ دیما بیار ایں۔

لبر بزانتی مانا ۽ زبان ۽ لبر بزانتی مانا ۽ دو بہر انت۔

(۱) زبان انسان ۽ دپ ۽ تمہ ۽ ہما نرم ۽ نازرک عیس گوشت ۽ چکل ۽ را
 گوش انت کہ نگ ۽ نادوک ۽ نیامچی ۽ ایر انت ۽ انسان ۽ پہ تام ۽ چشنگ ۽ گپ
 ۽ تران ۽ کار دنت۔ اے گوشت ۽ چکل ۽ را اربی ۽ لسان، فارسی ۽ زبان
 انگریزی ۽ شنگ، اردو ۽ جیب ۽ بلوچی ۽ لک گوشت انت۔

(۲) زبان ہما توار ۽ گوش انت کہ چہ انسان ۽ دپ ۽ تما ایر عیس نرم
 نازرک عیس گوشت ۽ چکل ۽ ہمک رنگیں سُرنگ ۽ تاب ۽ ریس ۽ درہیت ۽ ماہ
 دار بہ بیت کہ چرے توار ۽ انسان وتی زاتی ۽ زندمانی پنج ۽ زورمان ۽ درشان
 کنت۔

لبر زادی مانا ۽ زبان ۽ لبراری مانا سک پراہ ۽ شاہگان انت۔ زبان

ہما درشان ۽ گوش انت کہ آ توری چہ انسان ۽ دپ ۽ تما ہما ایر عیس نرم
 نازرک عیس چکل ۽ کار بندنگ ۽ چہ گویاک ۽ پارس ۽ یک انسانے وتی زاتی
 زندمانی ۽ چاگردی لوٹ ۽ گزراں پہ دومی انسان ۽ دیما بیار ایت۔ یا کہ یک
 انسانے چہ وتی یک جسمانی آزاے چوش کہ سر، چم، دست ۽ پارس ۽ وتی دل

جنگ و زندانی ہج و زلورمان و پے دومی انسان و بر سین ایتہ یا کہ پے ند و کلم
یا چہ دگہ نشان و چیدگے و یا لامتے و پارسٹ و درشان بہ کنت، زبان گوشنگ
بیتہ

مرد چگیس سائینی احد و زبان و را انسان و چاگردی و دودمانی ردوم و
وردنی دیمت و ذاتی کرذ و بلندی و یک الی ہیں شے کرار دینگ بوگد اے
زبان انت کہ الشی برکت و انسان ماں اے جہان و ایندگہ کلیں ساعداراں
شرف مند تر انتہ انسان و را گویاکی دولت پرے ہاتر و گوشنگ بوگد چوناء
انسان و ابید بازیں دوتے و ہم زبان ہست و وتی ہم نسل و ہمزات ہیں
دولتان و وتی زبان و زندمانی لوٹ و گزراں دیما کار ایت بلے انسان و زبان چہ
ایندگہ کلیں دولتانی زبانان زیات ردوم گپنگ و زیات ساپ و لہ و وتی مطلب و
درشانی و توام ہیں شری و غاسینتاں دار ایت کہ دولتانی زبان چرے شریاں زہر
انتہ

انسانی زبان انسانی زندمان و یک ہنچیں ہمدری ہیں چیزے کہ اگل چہ
انسان و زندمان و زبان و در بکن وے و چہ انسان و انسانیت جتا بیت و
زندمان و تما یک دولتی دودے بنا بیتہ نفساں نفسی۔ اے ہیال دور نہ بیت کہ

انسان انسان و بوارتہ

واجہ سلیم فارابی کہ یک شریں زبان زلنتے وتی کتاب ۽ تما زبان ۽ بابت
نہشت کنتہ

۔۔ زندگی پہلے کبھی دو پہلو تھی اب
شش پہلو ہے اور معلوم نہیں کہ
رفتار زمانہ کے اثرات سے یہ اپنے
پہلوؤں میں کتنے اضافے اور کرے لیکن
انہی شش پہلوؤں کو دیکھئے (۱) سیاسی
(۲) معاشرتی (۳) تمدنی (۴) اخلاقی (۵)
علمی (۶) روحانی۔ ہر ایک پہلو پر دنیا بھر
میں زبانیں چل رہی ہیں کہیں تحریر
میں آرہی ہیں۔ کہیں تقریر میں کہیں
تخیل میں۔ اخبار، رسالے، کتابچے، دائرہ
المعارف جیسی ضخیم کتابیں، گھر، بازار،
درسگاہیں، معابد، انجمنیں، حلقے، مجالس،
دفاتر اسی شش پہلو زندگی کے آئینہ

دار ہیں گویا ہر جگہ، ہر رنگ ہر انداز
 میں زندگی کا کوئی نہ کوئی پہلو جگمگا رہا
 ہے لیکن یہ چمک دمک یہ روشنی، یہ
 جگمگاہٹ کس کی بدولت ہے۔؟ زبان
 کی بدولت اسے ہر جگہ سے ہٹا لیجئے گویا
 آپ نے زندگی کے چراغ سے تیل
 نکال دیا۔ ہر جگہ زندگی بجھ سی جائے
 گی۔ زبان چراغِ زندگی کا روغن ہے۔

ایشی مانا اے بولت کہ زبان انسانی زندمانی ۽ یک ہنچیں ہجے کہ آہر تک ۽ پناد ۽
 گون انت۔ واجہ زہور شاہ ۽ گوشنگ انت کہ

رابے کہ بہ بیت گنگ نہ مان ایت نہ مان ایت

مان ایت پہ ادار کے بزاں زندگ ۽ مردار

بلوچی زبان ۽ سر ۽ بُن

زبان زانتي چوش ايندگه اماں يک الے۔ کہ زبان ۽ هست ۽ نيستی
 پدا جنتد کجام زبان گوں کجام کھول ۽ سيالی دار ايت کدی ودي بونگ کدی بران
 بونگد روم ۽ ويمشت ۽ سبب چے انت۔ هے وژمين دگه بازيں جُستاني پسه هے
 الم ۽ محتاج انت۔ بلے اے گپ ۽ پک کس گوشت نہ کنت کہ اے الم ۽ جنتد
 بندات کدی بونگ۔ البه اے الم وت هنجوش کوهن انت چوش کہ زبان وت۔ هار
 يک گپے پدر انت آ ايش کہ اے الم هم مذہب ۽ درار انت ۽ ايشی پدریں تايير
 چه يونان ۽ بندات بونگد يورپ ۽ مهلونک کہ تنه وهدی چه زبان زانتي ۽ الم
 زهرات انت آواں ساي کھول ۽ ابراني زبان ۽ را خدا ۽ زبان ليک ات
 ايندگه درستیں زباناںي بنزه زانت ۽ ساي هاي کھول ۽ ايندگه زبان ۽ مهلونکار

پرے گپ ء پھر کرنگ ات کہ آوانی زبان ء بازیں بزرے ماں ابرانی زبان ء
 انتہے پٹ ء پول زبان زانتی ء الم ء دیما برنگ ء یک سرپدیں سببے انتہے
 تھے وڑا ماں ہندوستان ء آریائی زبان ء پھک ء پلکارنگ ء برہمنان وتی روج ء
 شپ یک کت انت کہ اے زبان ہم آوانی نزدیک ء خدا ء زبان انتہے البہ
 برہمنانی تھے زبان دوستی ء زبان ء را چہ ایندگہ مملونک ء دور داشت ء دیر نہ
 گوست کہ سنسکرت چہ ہیاتی ء زہر بوتہ تھے وڑا اسلام ء آیک ء رند مسلمانان
 اربی زبان ء را کلس زبانانی مات زانت ء ہر یک مسلمانی ء وتی زبان ء سیالی
 گوں اربی زبان ء درگیت ہنچش کہ اسلام ء آیک ء وہداں الم ء زانت ماں جہان
 ء شری ء تالان انتہے داں شریں وہدے ء مسلمان تھے رد پھی ء بونگ انتہے تھے
 وڑا بلوچاں بلوچی ء سیالی گوں اربی زبان ء بستگ ات بلکن داں انوں ء ہم واجہ
 محمد سردار خان وتی نبشتانک "بلوچی ادب" ء نبشت کنت

"۔ بلوچی زبان کے گرد بنا ہوا فارسی و

سندھی الفاظ کا سارا تارو پود اگر الگ

کر دیا جائے تو یہ ایک ایسی زبان کی

برہمنہ شاخ کی صورت اختیار کر جاتی ہے

جو اصل اور صوتیات کے لحاظ سے قدیم

سہی خاندان کی عظیم یادگار ہے۔۔۔

بلے ہک ۽ چوش نہ انت بلوچی زبان ۽ راگوں سہی زبانانی کہول ۽ پچ
وڑنیں سیالی نیست۔

زبان زانناں دنیا ۽ تماہست ۽ نیستیں زبانانی پد ۽ رند جنگد اے زبانان
۽ سے مزنیں بن ہنڈال ۽ بہر کرنگ انت بیات ماں اے بن ہنڈال ۽ پدا
ہنڈالان گند اس ۽ ماں ایشاں بلوچی ۽ سیالی ۽ دریگچ اس۔ بن ہنڈالانی نام ایش
انت۔

ہند یورپی زبان، سہی ہامی زبان، تورانی زبان۔

ہندیورپی زبان - چہ ہند یورپی بن ہنڈال ۽ ہشت زبانانی

ہنڈال دراتلگ کہ ایش انت (۱) ہند ایرانی یا آریائی زبان (۲) آرمینی زبان (۳)

یونانی زبان (۴) البانی زبان (۵) ایٹائی زبان (۶) سلتی زبان (۷) جرمنی زبان ۽

(۸) بالٹک سلاوی زبان۔

اے ہشت تیس ہنڈالانی تھا ہفت ہنڈالان ء گوں مئے مول ء مراد ء بیج
وڑتیں نزکی نیست پریشکا ما اداں ہفت ہنڈالاں یل کن ایر ء ہما ہنڈال ء
زور ایں کہ گوں مئے مکسد ء نزکی دار ایستہ آ ہنڈال ہندایرانی یا آریائی ہنڈال
انتہ اے ہنڈال ء دو دگہ شاہڈ انت کہ یکے ہندی شاہڈ انت ء دومی ایرانی
شاہڈ ہندی شاہڈ ء سنسکرت، پراکرت، ہندی، سندھی ء انوں اردو ء دگہ
بازیں زبانے گوں انت وحدے کہ ایرانی شاہڈ ء کوہنیں ء نوکیں فارسی، ژند
اوستائی، پہلوی، پازند، کردی، بلوچی، پشتو ء دگہ بازیں زبانے گوں انتہ۔

سامی ہامی زبان۔ اے بن ہنڈال ء دو دگہ مزیں ہنڈال انت

یکے سہی ہنڈال انت ء دومی سہی ہنڈال۔ سہی ہنڈال ء شاہڈاں اکادی،
آشوری، بابلی، آرامی، کلدانی، سریانی، ابرانی، ہمیری ء اربی ء دگہ بازیں زبانے
حوار انت دہدے کہ سہی ہنڈال ء مسری، بربری ء کوشیتی ء ابید دگہ بازیں
زبانے حوار انتہ۔

تورانی زبان۔ اے زبان چونا ء یک بن ہنڈالے نہ انت بلکن

بازیں زبانانی مچی انت کہ زبان زانتاں اے مچی ء را یک بن ہنڈالے دانگ ء
ایشی نام تورانی بن ہنڈال ایر کرنگد اے بن ہنڈال ء ہر ہما زبان حور انت

کہ آبرزہ دوئیس بن ہندالان حوار نہ انتہ توراتی زبان ۽ اگان ما البشرا بن
 ہندالے بزاں این تہ دگہ نوزوہ دگہ ہندال ہست انت کہ مراواں جاپانی، چینی،
 کوریائی، جمتی، برمی ۽ سیاہی زبان حوار انت۔
 چرے نبشتانک ۽ ما دیست کہ بلوچی ۽ سیادی گون ہند ایرانی زبانان انت ۽
 آراگون سہی حامی یا دگہ زبانانی ہندالان ہی سیادی نیست۔ واجہ آرمیوز بلر کہ
 آئی مکران گزٹیر نبشت کرنگ ۽ بلوچی زبان ۽ سرا یک پٹ ۽ پولی چمشلنگے ہست
 نبشت کنت کہ بلوچی زبان پہلوی زبان ۽ گمار انت سے وڑا پروفیسر ڈاکٹر
 اینڈریز (DR. ANDREAS) ۽ حیال انت کہ بلوچی زبان پہلوی زبان ۽ یک
 شاحڈے سے وڑا واجہ ڈیمز کہ آئی بلوچی زبان ۽ سرا شریں پٹ ۽ پولی کار
 کرنگہ وتی کتاب ۽ تما نبشت کنت کہ

”... بلوچی شگرہی ایران ۽ یک زبانے کہ الیشی
 بن چمگ شگرہی ایرانی زبان ۽ شاحڈ انت
 ہرچوں کہ بازیں چیزاں اے زبان آوستا ۽ چہ
 زیات کوہنیں پارسی ۽ گون نزیک انت۔“

۽ کمرن نیگوری واکہیم ۸۰ میوز بلر آہ

اے دگہ گپے کہ اسلام ۽ پد چیزے اسلام دوستی ۽ چیزے زیر زندگی ۽ سبب
 ۽ بلوچی زبان اربی ۽ فارسی ۽ زونڈانی چیرا ہنچوش چیر ترات کہ اے زبان ۽ را
 کدی فارسی ۽ روئیں ہرے زاننگ یونگ ۽ کدی اربی ۽۔
 واجہ ڈاکٹر انامل حک کو سرونی کتاب ۽ تما نبشت کنت

”۔ ایک طاہرانہ اندازے کے مطابق
 صرف قرآن شریف کے کم و بیش پانچ سو
 الفاظ (مستقات کے علاوہ) پاکستان کی
 روزمرہ علاقائی اور قومی زبانوں میں
 مروج ہیں۔ دوسری ملی زبان یعنی فارسی
 علم و ادب، حکومت و حکمت اور فن و
 شاعری کی زبان تھی۔ اور اسے علماء و
 فضلاء، حکماء و عمال اور مورخین و

لیک وڑچے

بنی آدم ۽ کلل مستریں اوبلاو "درشان" انت۔ سئے درشان ۽ بنی آدم ۽ را
 چہ ایندگہ دلوتاں جتا ۽ شرف مند کرنگ۔ انسان ۽ را "حیوان ناطق" ۽
 "شرف المخلوقات" ۽ پنام ہم مے درشان ۽ برکت ۽ رنگ۔
 !واں اے جست پاد کفیت کہ درشان چے۔ ؟ تہ ایشی پسہ اگاں گونڈیں
 لہزاں گوں دینگ بہ بیت تہ چوش بیت کہ درشان ہما جسک ۽ گوش انت کہ
 دپ ۽ پارسٹ ۽ چہ انسان ۽ سینگ ۽ درکت ۽ انسان ۽ ہج ۽ زلورت ، جذبہ ۽
 واہنگانی وکیلی ۽ کنت۔

درشان ۽ چہ سینگ ۽ درآیگ ۽ بتن ۽ سے رلوو ہر زور انت۔

(۱) ساہ درکشی رہود :۔ ماں اے رلوو ۽ انسان ۽ پپ ، گلو ۽ رگ ۽

گین کش (TRACHEA) ۽ رگ بہر زور انتہ۔

(۲) گفٹی دیود ۽ اے ریو ۽ گپ کدگ (LARYNX) ۽ یک متریں

بہرے بیتہ گپ کدگ ۽ SoundBox ہم گوشت کن ایں۔

(۳) لیزی دیود ۽ اے ریو ۽ تما دنپ ۽ تمہ ۽ دنٹاں، نگ ۽ نافوک ۽

زیان، گٹ ۽ گلو ۽ پونز بہر زور انتہ۔

درشان ۽ بنیاد دو تمب ۽ سرا انتہ یکے وپ انتہ کہ درشان چہ وپ ۽
 درکمیت ۽ دومی گوش انتہ کہ گوں گوش ۽ اش کنگ بیتہ بزاں وپ ۽ گوش
 دو انسانی ہنچیں آزا انتہ کہ چریشاں ابید نہ بنی آدم یکے دومی ۽ وتی دلی جذبہ ۽
 خیال ۽ بجان درشان کرت کنت ۽ نیکہ اے درشان ۽ سرپد بوت کنتہ تماں
 وحدہ ۽ کہ بنی آدم ۽ زندمان نزا انگ اتہ حج ۽ زلورت نزیکیں ہند ۽ پرنگ ۽
 پیلہ بوت کرنگ اتہ بنی آدم یک دومی ۽ دیما اتہ نند ۽ گند پادرس ۽ ات نہ
 آواں وتی زندمانی حج ۽ زلورتان ۽ خیال ۽ واہگان ۽ پہ گپ ۽ تران، پہ کوک ۽
 کوکار، پہ نزیکیں ہنداں رونگ ۽ درشان کرنگ اتہ بلے وہدے کہ بنی آدم ۽
 زندمان پراہ ۽ شاہگان بوتہ واہگ ۽ خیالانی پڈ پراہ بوتہ حج ۽ زلورت چہ
 دست رس ۽ پادرس ۽ آدست، بوت انتہ ۽ درشان ۽ را چہ یک ہندبے ۽
 دومی ہند ۽ چہ یک ڈیے ۽ دومی ڈیہ ۽ چہ یک شہرے ۽ دومی شہرے ۽ تمداں

کہ چہ یک ملکہ ۽ دومی ملکہ ۽ سرکننگ ۽ زلورت دیما تک تہ بنی آدم یک رندے
 پدا جنجال ۽ کپتہ گپ چہ دپ ۽ گوش ۽ دور شنگ اتہ کار پہ کلوه ۽ شر نہ بونگ
 اتہ بنی آدم پہک بہمت کہ نون چون بکنتہ آرا یک رندے پدا اوبادے
 زلورت ات ہنچیں اوبادے ۽ کہ آئی درشان ۽ جگلیس ۽ شاہیگائیں زندان
 سرکرت بکنتہ

بنی آدم ۽ را کدرت ۽ چہ بندات ۽ یک ہنچیں بودے دانگ کہ آوتی ہ
 یک گئے ۽ گیش ۽ گیواری ۽ پہ اوبادکنتہ اگل بنی آدم ۽ اوباد ۽ مات گوشنگ ہ
 بیت ہم رد نہ انتہ اداں ہم بنی آدم ۽ وتی اے گٹ ۽ گیش ۽ گیواری اے
 پیم درکرت کہ آرا ہرچ زلورتے بونگ آئی ہمے زلورت ۽ چہ کشنگ ۽ دومی مردم
 ۽ را دیم دانگ ۽ دومی مردم ۽ ہما چہر ۽ رد ۽ اولی مردم ۽ لوٹ ۽ واہگ یا حج ۽
 زلورت درگیتنگ ات ۽ پیلہ کنگ اتہ بلے اے پیم ۽ ہم دیمشتیں زند ۽
 زیاد میں لوہانی پد داشت نہ کت ۽ دیر نگوست کہ اے چہر کشی ۽ وتی سیلہ بنی
 آدم ۽ واہگانی دیما دور دات انتہ یکے و بنی آدم ۽ لوٹ ۽ واہگانی پیم زیات ۽
 چہر کم بوت انتہ ۽ دومی چیا کہ چہر کشی وت یک جتائیں ازے ات کہ ہرکس ۽
 ناکس ۽ را کدرت ۽ نہ بخشانگ ات پریشکا کدی کدی چوش ہم بونگ ات کہے ۽
 را خرگوش ۽ زلورت بونگ ات آئی وتی من ۽ خرگوش ۽ چہر کشنگ ۽ دیم دانگ

ات بلے چرکشی ۽ ازم ۽ سرپد نہ بیگ ۽ زانگ ۽ سبب ۽ اے چر خرگوش ۽
 بدل ۽ چو ملا روباہ ۽ بوگ ات ۽ چہ دوی نیگا ملا روباہ دم رنگ بوگ ات یا
 ہنچوش آسک ۽ بدل ۽ کدی کدی تولگ ہم انگ ات ۽ یک رندے پدا بنی آدم
 ۽ اے اوباد ۽ آرا جب دانگ ات۔

انسان ۽ زندمان ۽ ومشت ۽ حار ۽ مدام اڑ ۽ جنجال ۽ گٹ ۽ گبار انگ
 انت ۽ انسان ۽ اے جنجلانی درکشگ ۽ ہرگٹ ۽ گیش گیواری ۽ ہر وحدان نوک
 نوکس اوباد کرنگ۔ حمک تک ۽ پھنات ۽ حوار انسانی حج ۽ زلورت ۽ درشانی راہ
 ۽ ہم مدام گٹ انگ انت تما وحدے کہ انسان ناچار بوت کہ اے الی میں تک
 ۽ نیگا گتیریں ۽ دیر جلیں پیے اوباد بکت ۽ انسانی زانت اے آسر ۽ سر بوت کہ
 چہ دپ ۽ ہر توار ۽ ہر جسک ۽ را یک ہنچیں نمائندگ ۽ وکیلے بہ بیت کہ دوی
 مردم یے پہ آسانی ۽ بروبری ۽ سرپد بوت بکتہ ہیے وڑا اولی رندا انسان ۽ لیک
 " اوباد کرت ۽ ہے لیک ۽ چست ۽ ایر، چوٹ ۽ چوٹ ۽ برز ۽ جبل ۽

درشان ۽ وکیلی دات۔

اے گپ پک گوشت نہ بیت کہ درشان ۽ وکیلی ۽ اولی رندا لیک کجام راج یا
 کجام حلک ۽ مردماں کارمرز کرنگ۔ مختلف زانتکار اے پاگ ۽ مختلف راج ۽ حلک
 ۽ مردمانی سرا بند انت۔ اگان ما مغربی زانتکارے ۽ اے بابت ۽ پول بکن این تہ

اے اوباد ۽ پاگ ۽ یورف ۽ سرا دنت ۽ یونان ۽ بارت۔ ارب زاننگے ۽ پل
 بکن ئے تہ تنگ بزاں کہ اے پاگ ارب ۽ سرا بیتہ تومی ہر کس ۽ ہر دلج
 ہر ہلکہ ۽ مردماں اے پیم اوباد کرنگ آ داد ۽ دشت ۽ لاک انت باید انت
 اے زاننگ بومیں کہ اے احسان بنی آدم ۽ سرا کئے ۽ کنگد بلئے اے لوب
 وت ہمکنہ کوهن انت چوش کہ درشان انت البتہ واجد ایسا ۽ وی بیگ
 شش سد سال ساری اے اوباد کساں درآب ۽ سر لوکنگ

تے لیک ۽ رلو ۽ ماں انگریزی ۽ "ALPHABETS" ۽ نام رنگ لوگ
 ویدے کہ ارباں ایثرا "رسم الخط" گوشگ فارسی ۽ اربی ۽ نام ۽ را ہر جاہ و اشک
 بلئے جاہے جاہے وتی رنگ ۽ "رسم خط" گوشگ ہم ایثی مستریں سبب
 ہمیش انت کہ "لیک" ۽ را ماں اربی ۽ "خط" گوش انت پہ دور ما لیتے نمونگ
 دیما کاراں۔

ا - ح - د - ر - ن - د - گ - د - گ -

ویدے ماں بلوچی ۽ "رسم الخط" ۽ سرا باوست بنا بوت تہ ایثرا بزیں تک
 ہم رستہ واجد زہور شاہ ۽ ایثرا سیاہگ ۽ نام دات واجد حاجی ابد لکریوم ۽ ایث
 "لکھوڑ" گوشتہ باز ۽ "رسم الخط" ۽ رسم خط کرار داشتہ بلئے ما حک ۽ ہم
 ایں تہ "سیاہگ" ۽ را گوں "رسم الخط" ۽ نزیکیں سیلی زلور ہست بلئے ہم

الخط" ۽ سیاہگ ۽ تما باز جستانی ہم ہست انت بلوچی ۽ سیاہگ ۽ ماں اربی ۽ فارسی
 ۽ "الماء" گوش انت۔ لکھوڑ ۽ لہزیالپ پہک رد انت۔ اے لپ چہ دو آب ۽
 حاجی ابد لکیم ۽ ٹاہینتگ یکے لکھ ۽ دومی وڑ ۽ وڑ ۽ مانا پیم، ڈول انت بلے "لکھ"
 بلوچی لپے نہ انت اردو ۽ ہندی ۽ نبشگ ۽ را "لکھ" گوش انت وحدے کہ
 بلوچی ۽ لک ۽ مانا دو انت یکے بالا بینگ لک کینگ انت ۽ دومی لک ۽ مانا جنگ،
 تچنگ انت ۽ سہی گپ ایش انت کہ "لکھ" ۽ مانا نبشگ ۽ مانا ۽ ہم بزور ایں تہ
 ایشی مانا نبشگ ۽ وڑ ۽ پیم بیت بزاں پدا اے لہزار ۽ مانا "الماء" ۽ سر بیت بلے
 "رسم الخط" ۽ گوشنگ نہ بیتد پریشکا ما "رسم خط" ۽ بلوچی ۽ لہزار لیک وڑ یا
 دود لیک زرنگ لیک ۽ مانا کشک یا "خط" وڑ ۽ مانا پیم، ڈول یا رسم انت تھے وڑا
 دود لیک ۽ مانا ہم لیک ۽ دود، لیک ۽ رسم یا ڈول انت۔ بزاں لیک ۽ نبشت ۽ تما
 ہما تپاوت انت کہ الماء ۽ "خط" ۽ تما انت۔

لیک وڑ ۽ بابت ۽ اردو زبان زانت ڈاکٹر سہیل بخاری وئی کتاب "اردو رسم

الخط کے بنیادی مباحث" ۽ تا کدم ۱۵ ۽ نبشت کنت

"— رسم الخط آوازوں کی تحریری

علامتوں یعنی حروف بجا کا ایک نظام
 ہے۔ انسان جب زبان کی بنیادی
 آوازیں ایجاد کر چکا تو اسے اس بات کی
 ضرورت محسوس ہوئی کہ ان آوازوں
 کے سمی روپوں کو بصری روپوں میں
 تبدیل کر لے تاکہ اس کے خیالات غیر
 حاضر شخص تک صحت اور قطعیت سے
 پہنچائے جاسکیں بلکہ مستقبل کے لئے
 بھی محفوظ ہو جائیں تاکہ وہ خود بھی جب
 چاہے وقت ضرورت ان کی طرف
 رجوع کر سکے۔ آوازیں اپنی سمی روپوں
 میں حکم اور مخاطب ہی کے درمیان
 ابلاغ خیال کا ذریعہ بن سکتی ہیں۔ وہ
 کسی غیر حاضر شخص تک چاہے وہ حکم
 کے معاصرین میں شامل ہو چاہے اس
 کے اخلاف میں سے ہو۔ اس وقت تک

نہیں پہنچ سکتیں جب تک ان کو بھری
 ر ہوا، میں نہ ڈال دیا جائے اس بات
 کو یوں بھی کہہ سکتے ہیں کہ زبان کی
 بنیادی آوازیں حاضر و موجود کے لئے
 ایجاد ہوئی ہیں۔ اور رسم الخط کی تحریری
 علامات یعنی حروف آنکھ سے اوجھل
 افراد کے لئے ڈھالے گئے ہیں۔

ہمے وڑا اطاء بابت ء ہم باید کہ ما سرپد بہ این دانکہ مارا سیاہگ (اطاء) ء
 یک وڑ (رسم الخط) تپاوت ء سما بہ کپ ایت۔ اسے درگت ء مادگہ زبازانتے واجہ
 اکثر غلام مستفا خان ء اے دانک ء دیما کاراں۔
 ”— اطاء دراصل لفظوں میں صحیح صحیح

حرفوں کے استعمال کا نام ہے اور جو
 طریقہ ان حرفوں کے لکھنے کے لئے

اختیار کیا جاتا ہے وہ رسم الخط کہلاتا ہے۔

ہمے وڑا واجہ رشید حسن خان ہم سیاہگ ء لیک وڑ ء بابت ء وتی خیالان ء
 چوش درشان کنت کہ پہ سرپدی ء مزنیں ٹکے دئے انت۔ ”کتابیات اردو اطاء اور

دوسرے مسائل " صفحہ ۱۲۹/۳ از ڈاکٹر
 ابو سلیمان شاہجہان پوری ء نبشت کنند
 "۔ اطاء دراصل لفظوں میں صحیح
 صحیح حرفوں کے سُرتال کے استعمال کا
 نام ہے اور جو طریقہ ان حرفوں کو
 لکھنے کے لئے استعمال کیا جاتا ہے وہ
 رسم الخط کہلاتا ہے اس بات کو یوں
 بھی کہہ سکتے ہیں کہ کسی زبان کو لکھنے کی
 رائج معیاری صورت کا نام رسم الخط ہے
 اور رسم الخط کے مطابق صحت کے ساتھ
 لکھنے کا نام اطاء ہے کسی لفظ کو کن
 حروف سے مرکب ہونا چاہیے یہ مسئلہ
 رسم الخط کا نہیں ہے یا مثلاً یہ بات کہ
 کونے حروف تہجی ختم کر دیئے جائیں یا
 کسی خاص آواز کے لئے کسی نئی علامت
 کا اضافہ کیا جائے یہ بھی اطاء کے

متعلقات ہیں۔ فرض کر لیجئے آپ نے
 اردو کے حروف تہجی میں سے آٹھ
 حرف نکال دیئے یا پہنچ نئے حروف کا یا
 چار نئی علامتوں کا اضافہ کر دیا مگر اس
 سے رسم الخط کی صورت تو نہیں بدلی۔
 غلط بحث سے ہم لوگوں کو جو تعلق
 خاطر ہے اس کے نتیجے میں بہت سی
 بحثیں ایسی ہوتی جو دراصل املاء کے
 مسائل سے تعلق رکھتی تھیں مگر رسم
 الخط لے عنوان سے شروع ہوئیں۔ اور
 کبھی اس کے برعکس بھی ہوا۔"

یک زبانے ۽ حاتم ۽ کام لیک وژ زورنگ بہ بیتہ اے بابت ۽ یک رندے
 پدا واجہ ڈاکٹر سہیل بخاری ۽ کتاب "اردو رسم الخط" ۽ تاقدیم ۱۹ء دیما کارا یہ۔

— رسم الخط کے ایجاد زبان کی
 آوازیں قلمبند کرنے کے لئے عمل میں
 آئی تھی۔ اس کی بنیادی عنایت آج بھی
 اس کے سوا کچھ نہیں ہو سکتی کہ وہ
 اس زبان کی تمام آوازوں کو جس کے
 لئے وہ ایجاد ہوئی تھی اتنی صحت، صفائی
 اور سہولت سے محفوظ کر لے کہ پڑھنے
 والے کی زبان سے وہ آوازیں بالکل اسی
 طرح ادا ہونے لگیں جس طرح بولنے
 والے کی زبان سے نکلی تھیں۔ اس کی
 اسی صلاحیت کو اس کی خوبی قرار دے
 سکتے ہیں۔ اور اس میں یہ صلاحیت
 صرف اسی وقت آسکتی ہے جب زبان
 کی ہر آواز کے لئے ایک جداگانہ حرف
 یا علامت مقرر ہو۔ اور ہر حرف یا
 علامت سے صرف ایک ہی آواز نکلتی

ہو اس کی خوبی کو جانچنے کا دوسرا
 اصول یہ ہے کہ اس کے بول ارکان
 میں بٹے ہوئے اس طرح دکھا دیں کہ
 انھیں پڑھنے میں کوئی رکاوٹ پیش نہ
 آئے۔

چریشی ابید واجہ کدرت نکوی کہ وت ہم شریں زبانزانتے ماں یک لیک
 وڑے ۽ تما چار شریانی ڈس ۽ دنتہ آئی خیال ۽ ہر ہما لیک وڑ پے کار مرزی ۽
 شرتر انت کہ آئی تما جہل ۽ چاریں شری بہ بنتہ وتی کتاب "لسانی مقالات"
 تا کدم ۱۷۸۸ء آ نبتت کنت۔

— یہ مسلمہ نظریہ ہے کہ رسم الخط
 اصوات کی نمائندگی کرتا ہے پس کسی
 زبان کا رسم الخط ایسا ہونا چاہیے کہ وہ
 اس زبان میں مستعمل اصوات کی
 نمائندگی بہتر طور پر کر سکے یعنی

(۱) ہر مفرد آواز کے اظہار کے لئے

ایک مفرد علامت (حرف) ہو۔

(۲) حروف اصوات کی صحیح نمائندگی

کرتے ہوں۔

(۳) کم از کم حروفِ تہجی ہوں۔

(۴) جو کچھ لکھا جائے وہی پڑھا جائے۔

بلوچی زبان * لیک وڑ

چوش کہ ماساری ء ہم گوشگ کہ لیک وڑ لزارے پرا لبرء کہ آرا ماں اربی ء
 رسم الخط ء ماں فارسی ء رسم خط گوش انت۔ نوک انت پریشکا جب گندنگ ء
 کسیتہ بلے رسم الخط یا رسم خط ء گوں ہمکنہ نزدیک انت کہ داں روج مروچی
 چرے لبرء نزدیک ترین لبرء دیما نیاٹلگ۔
 مروچیگیس اهد ء کہ دنیا کپیوٹر ء اهد ء ہم دستے دیما اٹلگ۔ بلوچی زبان پہ
 وت ء یک لیک وڑے ء تگ ء تاج ء انت۔ اے بے پشت ء بے وارسیں زبان
 ء را چشمیں زبانزانتے ہم نیست کہ آئی پہ بلوچی ء یک ہنچیں لیک وڑے دیما
 بیاورعیں کہ بلوچی ء جند ء توار ء جسکانی زلورت ء رو ء بوہیں ء مہ پہ بلوچی ء کجام
 لیک وڑ زورنگ بہ بیت ء اڑ پشت مہ کپتیں بلے وائے بے پشتی۔

لیک وڑ ء را ۛجہ سید زہور شاہ ء سیاہگ ء واجہ حاجی ابد لکیوم ء لکھوڑ
گوشگ بلے اے بابت ء ماساری ء نبشت کرنگ کہ سیاہگ ء لکھوڑ جتائیں چیز
انت ء لیک وڑ جتائیں چیزے اے وہدی مے نبشتگ ۛ مراد الش انت کہ پہ
بلوچی زبان ء رومن لیک وڑ زورنگ بہ بیت یا اربی لیک وڑ۔ اے بنگپ ۛ سرا
باز بلوست ہم یونگ۔ نبشتانگ ہم نبشت کنگ یونگ انت بلے بلوچی زبان ء
نبشتکارانی نیام ء یک لیک وڑے ۛ سرتپاک نہ یونگ۔

ماں ۱۹۵۲ ء ماں بلوچستان ء "نیشنل عوامی پارٹی" ۛ سرکار اٹک
مملونک ء اے امیت داشت کہ بلوچستان ء را یک راجی سرکارے رنگ ء نوں
پہ بلوچی زبان ء الما چیزے بیت کہ اے پارٹی ۛ نشور ء مراگش ۛ تہا ہم ہمیش
ات کہ ہر راجے ۛ پر گنگ ء راجی زبان دیما آرنگ ء گہودی ۛ نیمگا برنگ بیتہ
گونڈیں باوستے ء سرکشت اربی ء رومن دو لیک وڑ ۛ تہا کلام گتر انتہ کلام بلوچی
آبان ء گتر درشان کرت کنتہ تے وہدی اے بلوست جاڑی ات کہ بلوچستان ۛ
راجی سرکار ء بلوچستان ۛ سرکاری زبان اردو کرار دات ء بلوچ راج ۛ دانشور ء
زانتکاران ء پیک حیران ء جبکہ کنتہ خدا بزانہ ہما وحد ۛ سرکار ء اے وڑیں
پیسہ پرچاکت بلے منی خیال ء پاکستان ۛ جوڑ بیگ ء پد بلوچی زبان ء را کہ
مستریں تداونے رنگ آ ہمیش ات کہ بلوچی زبان داں روچ مردچی اے تداون ۛ

بارء اچ وئی نذوریں کوپگاں دور دات نہ کنتہ بلوچستان ء اردو روج پہ روج
 ردوم زوران انت ء بلوچی پسز روان انتہ اگاں زی پہ بلوچی زبان ء کجام دی
 لیک وڑ ء پیسلہ بوعمیں ء سرکاری زبان ء بستار برستیں مروچی کس ء را اے
 حاجت نیست ات آپہ یک لیک وڑے ء بیچار بکنتہ

بیات نون ما اے دوعمیں لیک وڑانی شری ء ہرابی ء چارایں۔

مروچی ماں جہان ء یک اندازے ء پنج ہزار زبان سرجم ء برجمی ء ساڑیگ
 انتہ اے توامیں زبانانی پنج مہ بنت تہ سداں لیک وڑ بنتہ بازیں زبانے یکیں
 لیک وڑ ء نبشت بدیگا انت چوش کہ اے وہدی ماں جہان ء کلاں زیات زبان ماں
 رومن لیک وڑ ء نبشت بدیگا انتہ پدا چینی زبان ء لیک وڑ انت ء چینی لیک وڑ
 ء رند اربی لیک وڑ ء باری کنتہ پدا مراتی، سرلک، بنگالی ء جاپانی ء باری کنتہ
 دنیا ء درستیں لیک وڑاں زیات رومن لیک وڑ کارمرز بدیگا انت الی گپے کہ آئی
 تما چیزے ہنچیں شری ہتمن بنتہ چوش کہ ایشی آب وئی توار ء وئی شکل ء
 بدل کنتگ ء تاگت ء دار انتہ بازیں زبانان ہنچوش ہم کرنگد جاہے ایشی
 آبانی توار بدل انت، جاہے شکل، جاہے آبانی سرا ٹک جنگ ء جاہے لیک
 کشنگد ایشی دوی شری ایش انت کہ گندنگ ء زیبا انت ء واننگ ء ارزان
 انت ایشی تما کشاب ء جنجال نیست انت بزاں زیر، زبر، پیش، مد، شد، جدم ء

کمی انت کہ اے کمی وت یک سہولت ء یک شریے۔ اے لیک وڑ ء دگہ مزنیں
 شریے ایش انت کہ ایشی توامیں آب نامانکی (اسمانی) انت، توارانکی (اصواتی) ء
 انت۔ ایشی کجام آب ء پہ کجام توار ء کارمرز کرت کن ئے اے کلئیں شریاں ابید
 اے لیک وڑ ء تما دو دگہ مزنیں شری ایش انت کہ یکے و ایشی آب کم انت کہ
 لیک وڑ ء مستریں شری انت، دومی اے یک دیمشت ء گہبودیں لیک وڑے ء
 گوں سائینیسی زبانان، ہمگنچ انت پریشکا رومن لیک وڑ ء زور و کیں زبان سائینیسی
 اهد ء ہج ء زلورتاں شری ء پہلہ کت کنت۔

اے درستیں شریانی دججا ہم اے لیک وڑ چہ ہرابی ء پھک نہ انت۔ ایشی
 مستریں ہرابی ایش انت کہ اے یک لیک وڑے نہ انت دو انت یکے مزنیں
 ABC آبابی انت ء دومی کسانیں a,b,c آبابی انت ء اے دوئیں لیک وڑانی
 تما ہج وڑیں نزیکی نیست انت چوش کہ ما برز ء نبشت کرت یا گیشتر درور بدئے
 ایں ء ایشاں بگند ایں A, a a-B, b, b-C, e-D, d-E, e-F, f-G,
 g-H, h- دگہ دگہ۔

ایشی مانا ایش انت کہ رومن لیک وڑ ء کارمرز کنگ ء اے زلوری انت کہ
 دو لیک وڑ پیارگی یا ت گرگی انت ء پیارگی کارمرز کنگ انت۔ رومن لیک وڑ ء
 دگہ ہرابی یے ایش انت کہ ایشی بیست ء ششیں آبابی تما بازیں آبے ہست

کہ آ بلوچی زبان ۽ توار ۽ نہ انت ایشانی زورنگ پہ زبان ۽ مفتیں جنجالے بیت ۽
 نہ زورنگ ۽ پہ ہم وڑ ۽ پیم ۽ درگیجنگ ۽ سردردی ہست انتہے وڑا ایشی دگہ
 ہراشیے ہمیش انت کہ بلوچی زبان ۽ باز توارانی آب یے مان نہ انتہ ایشی ہاتر
 ۽ یا و دو آب یکجا کنگ ۽ یک توارے رنگ کپ ایت چوشکہ Ph,CH,SH
 یا سے آبانی سرا، چیرا دگہ نشان ۽ لیکے جنگ کپ ایت کہ اے وت دگہ جنجالے ۽
 دروش انت اے بابت ۽ سید کدرت نکوی ۽ یک گوشکنڈے نبشت کرنگہ ما دیما
 یے کاراں۔

”۔ کچے ہیں کہ کسی انگریزی مبرنے

اپنے اردلی کو پرچے پر یہ حکم لکھ دیا۔

"KOTHI SE KHAT LEA'O

" یعنی کوٹھی سے خط لے آئے اردلی

قوم کا جاٹ تھا رومن حروف سکھ گیا

تھا اس نے پرچے کو پڑھا اور

KHAT کو کھاٹ سمجھا اور کوٹھی سے

چارپائی اٹھا لایا۔

ایشی مانا ایش انت کہ دانکہ رومن لیک وڑ ۽ تما زلوری بدلی سدلی آرنگ ر
 بیت یا ٹک ۽ لیک جننگ مہ بیت کارمرز کننگ ۽ "خط ۽ کھاٹ" واننگ ۽ ترس
 برجہ مان ایتہ اے ترس ۽ چہ بلوچی ۽ وڑنیں بے سر ۽ بے واجہ نیں زہانے
 کئے دور بکنتہ چریشاں ابید ہم رومن لیک وڑ ۽ تما دگہ ہرابی ہست انت مسال
 ہبر ۽ رومن ۽ باز آب وتی توار ۽ بدل کن انت چوش کہ "c" س ۽ ک توارانی
 ورنیام ۽ بدل بیت ہے وڑا "G" کدی گ ۽ توار ۽ دنت ۽ کدی کدی "ج" ۽
 وکیلی ۽ کنتہ ایشاں ابید ہم دگہ کسان مزنیں ہرابی مان انت یے کہ رومن لیک
 وڑ ۽ زورنگ ۽ وہداں دیما کا انتہ

دوی نیما اربی زبان ۽ لیک وڑ انتہ اے گپ ہم پذر انت کہ اے لیک
 وڑ پ اربی زبان ۽ توار ۽ جسکانی وکیلی ۽ زلورت ۽ اوباد کننگ بوگ ایشی ہر آبے
 اربی ۽ جسک ۽ توار ۽ دیما کار ایتہ بلے ایشی مستریں شری ایش انت کہ اے
 لیک وڑ ۽ مدتے بیت کہ بلوچی زبان ۽ کارمرزی ۽ تما انتہ بلوچی زبان ۽ تما
 پکارنگیں لیک وڑ ۽ بلوچی زبان ۽ یک مزنیں مڈیے ہے لیک وڑ ۽ تما انتہ
 ایشی دوی شری ایش انت کہ اے لیک وڑ اربی زبان نیگ انت ۽ اربی زبان
 مے مذہبی زبان انتہ چریشی زورنگ ۽ مارا وتی مذہبی زبان ۽ واننگ ۽ ہیل
 گریگ ۽ ارزانی بیتہ چوش کہ ما وتی زبان ۽ آباں یوان ایں ہم کلام پاک ۽

دنت کن این یا کلام پاک ء در بر این ہم دتی زبان ء آہاں دنت کن این
 کلاں در آورت کن این۔ ایشی دگہ شریئے ایش انت کہ اے مارا اولی رند ء
 ء مدرسہاں گوں کپ ایت۔ چریشاں ابید ایشی یک مزنیں شریئے ایش
 کہ گندنگ ء زیبا انت ء واننگ ء ارزان انت کہ کلام لیک وڑے ء شربانی
 تریں شریئے۔ ایشی دگہ شریئے ایش انت کہ ایشی آبانی سر ہم دتی سر ہمیں
 پکار ء کنت چوش کہ ج، جہ، غ، غہ۔ ف فہ س سہ وغیرہ ء اے وڑا اے
 رُ نبشنگ ء وہداں کم وھد ء کم جاگہ گپتہ۔ ایشی دگہ شریئے ایش انت کہ
 بان ء تولیں توارانی آب ایشی تماہست انت۔ چریشاں ابید اے لیک وڑ
 چو رومن نیگ ء دتی توار ء بدل نہ کن انت۔ بلئے اے لیک وڑ ہم چہ
 پھک نہ انت۔ بانک رکیہ رحمان دتی کتاب اردو زبان و ادب ء تاکدیم ۱۰۸
 ن کنت

”۔ مگر اس کے حروف تہجی میں سب

سے بڑی خالی یہ ہے کہ اس میں ایک،

آواز کے لئے کئی حروف استعمال کئے

جاتے ہیں مثلاً ا، ع، ء ایک آواز دیتے

ہیں۔ اسی طرح ت اور ط۔ ث، س اور

نگ کپ ایت۔ بزاں بلوچی زبان ء را چرے دوئیں لیک وڑاں یکے وتی کنگی
ت ء دوئینی تہا جنجالی ہم بازمان انت۔ پہ بلوچی زبان ء کجام لیک وڑ زیات
ولہ ء ارزانی کار ایت اے بابت ء شتور ء سلاہ ء ساری بلوچی زبان ء سیالی ء
ایں۔ ہنچوش کہ ما ساری ء اے بنگپ ء سراگپ ہم جنگ کہ بلوچی زبان
نانی کجام ہنڈال ء انت ء آئی نزدیک ترین شاہد کجام انت۔ کوهن ء نوکیں
سی، کردی، پشتو، بلوچی نزدیکیں سیال انت کمیں دور تر برواں تہ بلوچی ء سیالی
ن ہند آریائی زبان ہندی، پنجابی، سرائیکی ء ہندی ء بیتہ چربشی پد ما اے چار
کہ بلوچی زبان ء سے سیالیں زبان کجام لیک وڑ ء کارمرزکن انت تہ مارا اربی
یک وڑ دست کپ ایشہ ہندی ہم اردو ء شکل ء سے لیک وڑ ء کارمرزکن تہ
ما مزیں گپ ایش انت کہ اے وہدی بلوچی زبان سیاسی رد ء سے ملکان تالان
ت ایران، اوگانستان ء پاکستان۔ ماں ایران ء بلوچی زبان ء دانگ ء زانگ چو
پتن ء بند انت۔ ایران ء سرکار بلوچی زبان ء را فارسی زبان ء یک کوهن ء
پائیدگیں بولے زانت ء اے بولی ء گارکنگ ء دمبا انت۔ پچارگیں ایران ء
چان وتی ماتی زبان گوں کجام جاوراں برجہہ واشگ ہما وانی دل سئی انت۔
انستان ء سرکار تنے وہدی وتی تہی جاوراں ہنچوش ناگیگ انت کہ کسانیں راج
آوانی زبان ء ایندگہ حکانی دینگ یا پادمال کنگ ء نیمگا خیال ء گور کرت نہ

کنگا انت۔ پاکستان ۽ ہنچوش کہ بلوچی زبان چہ سرکار ۽ سرپرستی ۽ پک
 انت، ماتو ۽ چکو ۽ رشتہ ۽ چہ داد ۽ دھشت ۽ پشت گنگ بلے چو ایران
 مہلونک ۽ سرا "حجی نہ حجی زبان ۽ یل بدئے ات" ۽ زور پر نہ انت ۽
 لہزانت، شازہ ۽ نبشتکار یک نہ یک وڑے ۽ زبان ۽ دہشت ۽ گہبود ۽ کارا
 بلے اگاں باندات جلور بدل بوت انت ایران ۽ بلوچ کش ۽ بلوچی پرورش
 ۽ بدل ۽ دگہ ہنچیں سرکارے اک کہ آئی ایرانی راجان ۽ ۽ آوانی زبان
 زندگ بیگ ۽ حک دات۔ اگاں اوگانستان چہ وتی تھی جلوراں دراک ۽ کہ
 راج ۽ آوانی زبان ۽ نیمگا رحم ۽ چم شانک دات انت ۽ اے پدیں گے کہ
 اے مکاں بلوچی زبان ۽ لیک وڑ ہما بیت کہ ماں ہما مکاں سرکاری زبان
 وڑ انت۔ ایٹی مانا ایٹش انت کہ مارا بلوچی زبان ۽ مستریں ہرے ۽ بستار
 ۽ پے اے مکاں بلوچی ۽ راہ چچ کنگ کپ ایت ۽ پرے مکاں اے نیمو
 دیگی نہ انت کہ بلوچی زبان ۽ لیک وڑ نیست یا لیک وڑ مے مکی پالیسی
 انت۔ یا چوش بہ بیت کہ مادگہ لیک وڑے ۽ بلوچی زبان ۽ نبشت بکن
 اے مکاں دگہ لیک وڑے ۽ نبشت بہ بیت۔ اے راستے کہ مزین زبان
 گیش لیک وڑ ۽ نبشت بیگا انت بلے اے وڑا بلوچی ۽ وتی وانوک ۽ نبشت
 یکے دومی ۽ لیک وڑ ۽ دگری ۽ سبب ۽ خیال ۽ فکراں سرپد بوت نہ کن

ونت اش ہم نہ کن انت۔

چرے گپ ۽ ابید اگاں ما اربی ۽ رومن لیک وڑانی جنجالاں دیپہ دم بکن
 ایں تہ اربی لیک وڑ ۽ جنجال چہ رومن ۽ جنجالاں کتر انت۔ منی وتی خیال ۽ سے
 وڑیں جکانسری پہ اربی ۽ دیما انگ انت یکے و لبرانی جوڑانگی ۽ آبانی سرا اوشت
 (°) ۽ جننگ انت کہ اے جکانسری چہ ۽ ساری درکشنگ بوگ۔ دگہ دو
 جکانسری ۽ جنجال انت۔ یکے آبانی ۽ دومی کشابے ۽۔ بزاں جسکانی نبشت ۽ رد ۽
 اربی لیک وڑ ۽ آب گیشتر ۽ کشاب کتر انت۔ لیتے آب درکننگی انت ۽ یک
 کشابے و دیننگی انت۔ بلے رومن لیک وڑ ۽ جنجالی سک باز انت۔ یکے رومن ۽
 بازیں آبی مل کننگ دومی بازیں آبی ٹھیننگ ، سی آبانی سرائنگ ۽ لیک یا
 نشانے ۽ جنجالی۔ چارمی باز تواریں آبان ۽ یک توارے ۽ ہاتر ۽ مکرم کننگ۔

دگہ یک مزنیں جکانسریے رومن ۽ زورنگ ۽ اے دیما کنیت کہ رومن ۽
 بازیں آبی بلوچی زبان ۽ لپ یا لبر انت یا دانک انت۔ ایشانی نبشت کننگ
 جکانسری دیما کار انت چوش کہ رومن ۽ آب

(i) G (جی) انت۔ اے بلوچی ۽ یک لپ کہ ایشی مانا ہوا انت ۽ اے یک

لیبے ۽ ہم نام انت ۽ پہ گپ ۽ بندات کنائینگ ۽ ہم کارمرز بنت چوش کہ جی

(۲) I (آئی) ماں بلوچی ء یک لپے - آئی منا چار اتہ آئی منا کتلبے

دات۔

(۳) K (کے) ماں بلوچی ء ہم یک دانکے بز ان کے اتلگد کے روت۔

(۴) O (او) بلوچی ء سدائی لپے - او زبادا، او سمین۔ او فلانی۔

(۵) R (آر) بز ان آرنگد پہ آرہ آرا بگوش۔ ہار ء بدل ء ہم آر

گوشنگ بیت۔

(۶) T (ٹی) ماں بلوچی ء زر ہرید ء غلام ء را گوش انت باز جاگہ ء

مولد ء ہم گوش انت۔

من جن آں ٹی ء من میاریگ آں ٹی منا جنت کہ من میاریگ آں۔

(۷) B (بی) ماں بلوچی ء بیت ء جاہ ء ہم کارمرز بیت چوش کہ گوں

من تئی براتی نہ بی۔ ء ہم ء جاہ ء ہم کارمرز بیت چوش کہ من بی روآں منی

دوست شتہ۔

(۸) C (سی) ماں بلوچی ء مانگیجنگ ء را ہم گوش انت

بندیک ء سوچن ء ترک ء سی دئے ء حساب ء سئے دہ ء را ہم گوش

انتہ آئی ترا سی کلدار دات۔

(۹) E (ای) پہ بڑگ ء کارمرز بیتہ ای تو منی پچ ہراب کرت انت

ای شی تو دوت چن کرنگد

(۱۰) H (ہج) پہ نبوتن ء کارمرز ہم بیتد گوں من ہج نیست مناہج

واک نہ کنتد ء پہ پس ء گلینگ ء ہم کارمرز بیتد ہج کن شلوہ

(۱۱) Y (وانی) پہ کوکار ء سنی ء

اے انچیں جنجال انت کہ بلوچی زبان ء وڑیں بے یار ء مدنگاریں زبان
 ء گی سک گران انت۔ باید انت ماوتی بستار ء سرپد بہہ اس کہ یک ہنچیں ملکہ ء
 نشنگ اس کہ اد ء ہاکم ء سرکار ء راگوں بلوچی زبان ء ہج وڑیں ہمدردی نیست
 ء نئیکہ مارا چشیں رہشون ء راہدربری ہست کہ بلوچی زبان ء مونس بہ بیت
 ایوکا مئے گل ء پارٹیانی فشور ء تما بلوچی ء بابت ء اے گوشنگ کہ ما بلوچی ء چوش
 کن اس بلوچی زبان ء درد ء نہ وارنتد اے فشور ء گل ء پارٹی سرکار ء بوٹگ
 انت بلئے بلوچی پہ — چریشی ابید مارا دگہ یک مزنیں گپے اے دیما آرنگی انت
 کہ بلوچ راج ء دومی زبان بزاں براہوئی ء خیال گور کنگی انت آرا چہ وت
 سندنگ ء دور کنگ نہ انت کہ آبلوچ راج ء مزنیں بہرے ء زبان انتد پریشکا
 مارا ہنچیں لیک وڑے زورنگی انت کہ آہم گوں ما نزدیک بہ بیتد چریشاں ابید
 مئے راج ء تما دینی سروکانی یک شریں لیکئے ہست کہ بلوچی زبان ء نبشت کنت،
 وازکنت ء نوار ء پیت پر کن انت ء مہلونک ء سرپد کنگ انت آوانی ہم یک

بستارے ہست انت ء اے گپ ء ما بے خیال مکن اس کہ زبانی گہبود ء
 دیمشت ء مذہبی سروکافی یک مزنیں ہرے بیتہ اے دراہیں گپ ویمادارنگی
 انتہ پریشکا منی چند چہ رومن ء زیات اربی لیک وڑ ء پت ء انتہ

بلوچی اکیڈمی ء لیک وڈ

اگلاں بلوچی اکیڈمی بلوئیس تہ مروچی ء سالان ساری اے جنجال چہ بلوچی
 ء سزلیں کوچگ ء دیری دراتلگ اتہ تاہم ایشی یک جہدے ۱۹۶۸ ء ہم کرنگ
 ء اے جہد ء را ۱۹۸۹-۹۰ ء دیما ہم آورنگد ما اکیڈمی ء اے جہد ء ہم پہ

دور دیما کارایں (گول بلوچی اکیڈمی منت ء)

” فروری ۱۹۶۸ ء بلوچی اکیڈمی کونڈ ء انتظامیہ کمیٹی ء یک مچی نئے ء
 ٹیکسٹ بک کمیٹی نئے ٹیمنتہ کارے کہ کلاں سر ”کمیٹی“ دست ء گپت آل
 ٹیپانی درگیج ات کہ جدائیں بولیاں ایک ایکا کاکتنتہ اے رد ء یک لڑے
 جوڑکنگ بوتہ رند تراں ”کمیٹی“ ء جتا جتاں زانندگیں مردماں گول نندونیاو
 بات و پچارے رانی کتہ گتوشیکہ اے لڑتاں سے گیسٹ مردماں سر بیت ء اے

تات ء پچار ء ہر بولی و لوز بھیر ء زانندگ اوار انت کہ ایشاں ماں ڈاکٹر نبی بخش
 بلوچ، ڈاکٹر جعفری، ڈاکٹر بارکر او دگہ بازیئے گوں انت۔ او سر و سوجان ء رند نیں
 کمٹی ء دیم ء بازیں نوکیں خیال کڑو بیتنت۔ اولی خیال تہ ہما ٹپ و ہراں انت
 کہ جدا الگہاں ڈولے ء گوشگ بنت کہ پرایشاں لڑے ٹاپینگ بوتنت۔ دومی خیال
 واولزانی (VOWELS) آتکہ یک ٹپائے یک ڈولے ء لکھجیتہ او مردم آنہی ء
 بازیں بھیراں وانیت چش کہ ٹپا، "ک ور" نوشتہ کن ایشی کور، کور، کور، کور دی
 ونت کنتے۔ اے خیال ء در آیک ڈولے در گیگ بہ بیتہ کمٹی ء یک گپڑے ء
 خیال ات کہ سے نشان / (زبر) / (زیر) / (پیش) جوڑ کنجنت او ہر مندے ء کہ پکار
 بیت کارمرز کنگ بنت بلے دومی ڈل ء گوشگ ات کہ چوش یک جنجالے ء دیر
 کنگ ء بازیں جنجال ووی بنت ایشی علاج تے یک انت کہ ہر مندے ء کہ بانی
 پکار بیت تہ زبر، زیر، پیش جنجنت ناہے وانندہ وت کسائ کت کنتہ بازیں
 نندونیا ء رند ایشی سر ء تپاک بیتہ کہ چو عربی، فارسی، اردو ڈولے ء اے الگ بہ
 بنتہ ہمیدا دومی یک صلاحے دی آر جیتہ کہ ٹاپ کہ مرشائیں مستریں پکار انت
 آنہی لوٹ چون پیلو کنگ بیتہ ایدا دی کمٹی ء یک ڈولے ء صلاح داتہ کہ ٹپانی
 گولائی الگ بہ بنت چش نوشتہ کنگ دی ارزان بیت او ٹاپ ء دی سے یک ۱۴
 ء گیش تحتی کم بنت ایشی سر ء باز دراجیں تات و پچار بیتہ بلے فیصلہ اے بیتہ

که حلی اے دی الگ بہ بنت او نائپ ۽ پکار وخت ۽ گند جنتہ ایشی ۽ پد نیس
تات و پچار حرفانی نیمگ ۽ آنکہ اے رد ۽ مزنیس تات و پچارے ۽ گڈ چار ٹوکانی
سر ۽ تپاک بیتہ

- (۱) زبان و آنہی ۽ اطا ارزان تر بہ بیتہ
- (۲) یک ہواریں رحبندے ۽ روء بہ بیتہ
- (۳) داں مرشی دا بیگلئیں تجرہاں فائدہ زیرگ بہ بیتہ
- (۴) نوکئیں ابجد و اطا اے رنگئیں بہ بیت کہ آنہی سبب ۽ چ ہمیں فقرے
کرومہ بیت او وہد ۽ گوزگ ۽ او وانگ زانگ ۽ گوں یک زبانے جوڑ بہ بیتہ
ہے چاریں چي دم ۽ داشتو یک دراجیں تات و پچاری ردے بیگ بیتہ
گلاں سر اژاندی نیس حرفاں پہ نیہی حرف جوڑ کنجنتہ بلے اے گند جیتہ کہ آگہ
ہر اژاندی حرف ۽ ٹجیت گڈ بلوچی حرف کل پنجاہ ۽ سربنت او ہر ٹپائے ۽ وانگ ۽
مردم حیران بیت کہ اے چون وانجیتہ بلے بازیں تات و پچارے ۽ رند اے
گنیش جیتہ کہ زبان ۽ لکھ وڑ چش بہ بیت کہ آنہی ۽ شہ یکے تہ پہ ٹوک وانوکاں
ارزانی بیت دومی وخت ۽ گوزگ ۽ او وانگ زانگ ۽ زیات بیگ ۽ رند بلوچی
زبان، بولیانی محتاج مہ بیت او یک ہوار سواریں زوانے جوڑ بیتہ ایشی ۽ شہ
بولیانی نیام ۽ گرورداری گار بیت روتہ آل چوش کہ کلاں زیات آوکئیں حرف غ،

نیٹ، ڈ، گ، ک، ت، داء پہ نوکس حرف جوڑ کنجنتہ او ایسانی گار کنگ زبان ء
 پہ دی نقصان انت پرچے کہ زبان زانسانی خیال انت کہ تے چاریں حرف زبان
 ء کونہی ء سہرا کنت — او باز کونہیں حرف شمار بنتہ پدی سر آتکلیں حرفانی
 بارو ء پٹ و پول کنجنتہ او یک نیہی دگے درگیجگ بیتہ ہر حرفے کہ سبک و ش
 او کم و باز رہندے ء رو ء بدل بیت زیر جیت او ہر نمگ ء مردماں دز بندی
 کنجنت کہ وتی نوشتن ء تمہ ء ہمانہی ء کارمرز بکننتہ چوشیں او دوہی جنجالانی
 گیشینگ ء پہ بازیں تات و پچارے بیتہ او نیٹ فیصلہ اے بیتہ کہ —

چ	گ	و	غ	ء	غ
چ	ک	و	خ	ء	خ
چ	ت	و	ث	ء	ث
چ	د	و	ذ	ء	ذ
چ	پ	و	ف	ء	ف

بھریں ٹپا ٹپا پنجیت او سر آتکلیناں شہ یک پلوی حرفے زیرگ او یک پلوی

اے جیت چش کہ : ف و پ ء شہ پ آپ لاپ روڑ ء شہ = مردم، کرد

ش وچ ء شہ ش = روش، شوش

ژ وچ ء شہ ژ = گیز

و وچ ء شہ ب = واب، کباب

ی و وچ شہ = ہر دو وتی ڈول ء الگ بنت چش کہ سور و سیرہ دور و دیرہ

ایشی ء رند ٹپا و لوزانی پچار آتکہ کہ بازیں بلوچ قلمکارانی خیال انت کہ

بلوچی ٹپا درگیجگ بہ بنت بلے ایشی ء کمنٹی ء بے سیت لکھتہ کہ آگہ ہر ہما ٹپا ء ما

الان ء برووں کہ دومی زبانان استنت تہ گڈ بلوچی بلوچی سرنسیت کس ء گوں ایشی

شہوت نیستنت کہ اے ٹپا بلوچی ء زرتہ یا دومی زبان ء ہو یک ٹوکے دومی ہستنتہ

آگہ نوکس پکاری ٹپائے ء گزر بیت تہ یا در ء شہ زیر جیت یا شر زیبا و ارزان جوڑ

کنجیتہ

پد ء پچار اثر، اچ، ژہ، چہ، شہ ء اتکہ گمہ ایشانی بارہ ء چے کنجیت؟ بازیں

پچارے ء رند کمنٹی ء اے صلاح ء سر ء تپاک کرتہ کہ آگہ چڑوئیں "شہ" زیر

جیت جوان تر انت او باقیانی نوشتہ ء دی بھئی نیستنتہ بھ پھ تھ وڑیں دو چمی

"ھ" ء گوں اواریں حرفانی بارو ء کمنٹی ء صلاح بیتہ کہ تانکہ دو ہم شکل و ہم

تواریں ٹپایانی نیام ء فرق کنگ ء لاچاری مہ بیت ایشان ء الگی انت _____

بلوچی زبان ۽ ازانہ

وہدے پرے گپ ۽ ماہمپناک بوت ایس کہ پہ بلوچی زبان ۽ اربی لیک وڙ
 زورنگی انت تہ مارا چوش کہ ساری ۽ گوشتنگ بوت دو مزنیس جکانسری دیما کنیت
 اے جکانسری پریشکا دیما کا انت کہ ما دگہ زبانی ۽ لیک وڙ ۽ پہ وتی زبان ۽ کار
 مرزکننگ لوٹ ایس پدیرس گپے کہ اربی لیک وڙ ۽ آئی شد ۽ مد یا کشاب اربی
 زبان ۽ بیج ۽ زلورت ۽ رد ۽ ٹاہیننگ بوگک انت۔ وہدے کہ بلوچی زبان ۽ چاگرد،
 حب، بیج، پھک جتا انت۔ عے وڙا بلوچی زبان ۽ ہنڈال، شاھڈ ۽ آئی توار ۽
 جسک جتا انت۔ پریشکا مارا دگہ زبانی ۽ لیک وڙ ۽ پہ وتی زبان ۽ رد ۽ آرنگ ۽
 الی ۽ جکانسری دیما کا انت۔ اگل کے اے جست ۽ بکنت کہ فارسی، سندھی، پشتو،
 پنجابی ۽ ایندگہ زبانان ۽ پہ اربی لیک وڙ ۽ زورنگ ۽ جکانسری پرچا دیما نیاتلگ ۽

بلوچی ۽ پرچا دیما کا انتہ بلے چوش نہ انت ہر ہما زبان ۽ کہ دومی زبان ۽ لیک
 وڑ کارمرق کرنگ آرا چیزے نہ چیزے اڑ ۽ جنجال دیما ہتمن انگد پہ دور ۽ ما
 فارسی زبان ۽ دات کنن این۔ ہدے کہ پہ فارسی زبان ۽ نبشت ۽ وتت ۽ اربی
 لیک وڑ زورنگ لوت ۽ اربی لیک وڑ ۽ آب کم ات انت بڑاں باز ہنہیں جسک
 کہ فارسی زبان ۽ درشلن بوگ ات انت اربی لیک وڑ ۽ وکیلی اش نیست ات
 چوش کہ بچ ۽ گ ۽ آہ انتہ رندا فارسی زبان ۽ دانشور ۽ زانتکاراں ج ۽
 لاپ ۽ یکس ٹک ۽ را دو ٹک گیش کرتہ ہے وڑاک ۽ کشک دو کرت انت ۽ ز
 ۽ ٹک ۽ ہم دو وونت ۽ وتی تواراں پہ کار بست انتہ ہے وڑا فارسی زبان ۽
 اربی ۽ ایندگہ بازیں آباں حوار "ق" ۽ جسک ہم نیست انتہ آواں "ق" یا
 دومی آب چہ لیک وڑ ۽ در و نہ کرت انت کہ مذہبی سروکاں اے اجازہ نہ دانگ
 ات ۽ فارسی زبان ۽ گیشتر دانشور ہما وهداں مذہبی سروک ات انت آواں
 "قاف" ۽ توار بدل کرت ۽ داں روج مروچی آرا قاف نبشت کن انت ۽ غاف
 وان انتہ چوش کہ عقل ۽ عقل ، آقا ۽ آغا ، نقطہ ۽ نقطہ ، عقدہ ۽ عقدہ وان
 انتہ فارسی ۽ ابید سندی ، پشتو ، پنجابی ۽ اردو ۽ ہم اربی لیک وڑ ۽ را زورنگ ۽
 پد آبابی تما کئی گیشی یا ٹک ۽ لیک جنگ ۽ وتی کارمرزی ۽ لائک کنگد بلکن ماں
 اے زبانان چو رومن ۽ آباں دو آب یکجا کنگ ۽ یک آبے ۽ توار ۽ وکیلی دانگد

چوش کہ بھ (ب ہا) پھ (پ ہا) تھ، ٹھ، چھ، کھ، دگہ دگہ۔

گوشنگ ۽ مراد ہمیش انت کہ چو ایندگہ زبانوں بلوچی زبان ۽ راہم اربلی لیک
 وڑ ۽ زورنگ ۽ چیزے جنجال ۽ جکانسری دیما ہتمن کا انت بلے یکے وچہ رومن
 جنجالاں کمتر انت ۽ دومی درکشنگ ۽ دور کنگ بنت اے وھدی چوش کہ
 سرپد بہ این دو مزنیں جکانسری دیما انگ یکے ایش انت کہ اربلی لیک وڑ ۽ کلام
 آب بلوچی زبان ۽ جسک ۽ تواریانی رو ۽ انت ۽ زورنگ بہ بنت ۽ کلام آبلی
 جسک ۽ تواریان بلوچی زبان ۽ نیست انت یلدینگ بہ بنت تاکہ اے لیک
 بلوچی زبان ۽ جسکاں سزجی ۽ بگریں اندازے ۽ درشان کنگ ۽ یو ۽ بدار
 ایتہ ۽ دومی جنجال ایش انت کہ سیاہگ ۽ نبشت ۽ وڑ چون بہ بنت اے
 ہلکیکت ۽ ہما اژاند انت کہ ایشرا سید ۽ گوشنگ ۽ رو ۽ سیاہگ ۽ اڑ ۽ حاجی کیوم
 رو ۽ لکھوڑ ۽ اڑ گوشنگ بیت بزاں کلام کلام الامت ۽ نشاں، نک ۽ لیک زورنگ
 بنت کلام کم کنگ کلام گیش کنگ بہ بنت یا ایشانی نبشت بن رحبند ۽ رو ۽ چول
 بہ بیتہ ما دیما ۽ تاکاں اے دوئیں اژاندانی یا جنجالانی بابت ۽ چیزے گپ جن
 ایں۔

اربی لیک وڑی آبی اڑاند

ہنچوش کہ ما پیرے اے گپ پدر کنگ کہ اربی لیک وڑی زورنگ ء مارا دو
 زنیں جکانسری دیما کا انت ء اے دویمینی بابت ء ماکتی ہم کنگ ات کہ چونین
 انت چراواں یکے بزاں آبی اڑاند مے باوست انت۔

آبی اڑاند بندر ء اڑاندے نہ انت بلکن ایشرا ما مملونک ء اڑاند ء جنجالے
 جوڑ کرنگ مے فکری جتائی ایشی بن ہشت انت۔ بوت کنت کہ اے اڑاند ء دیما
 آیک ء تما بلوچ راج ء بن تب ء دست مان انت ”دانکہ من نہ کُشنگ هلال نہ
 انت۔“ گپ ایش انت کہ اربی لیک وڑی کل آب ۲۹ انت کہ ایش انت۔

ا، ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف،
 ق، ک، ل، م، ن، و، ہ، ی۔

مے زانتکار ۽ نبشکارانی فکری جتانی ہما وھداں دیما کنیت کہ باز
 زورنگ ۽ زورنگ ۽ گپ بیتہ اے لیک وڑ ۽ تما چیزے ہنہیں آب ۽ کی
 کہ آ بلوچی زبان ۽ ہنی آب انت بزاں پ، ٹ، چ، ڈ، ڈگ پے (اگن ما
 پے ۽ تواریاں پرک زان اینا مے وڑا چیزے آب ۽ تواریاں بلوچی زبان ۽
 انت بزاں پہک اربی زبان ۽ آب انت چوش کہ ٹ، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ
 ق۔

ما اے گپ ساری ۽ پندر کرنگ ات کہ کلام دی لیک وڑ بہ بیت آ بندر
 زبان ۽ کہ ہاتر ۽ اوباد بونگ ہمانی، حب، زلورت، درشان ۽ چاگرد ۽ رو ۽
 بونگ دومی زبان اگن دگہ زبانی ۽ لیک وڑ ۽ کارمرد کنگ لوٹ ایت نہ چ
 اڑ ۽ جنجال ہتمن دیما کا انتہ اگن مارومن لیک وڑ بزریں ہم مارا اے ج
 دیما اتگ ات انتہ

پرے گپ ۽ مے کلین زانتکار ۽ نبشکار تپاک انت کہ برز ۽ بلوچی زبان
 تواریاں آب ماں لیک وڑ ۽ آرنگ بہ بنت ۽ لیک وڑ ۽ آبی اشمار ۳۶، ۳۵
 بنت۔ بلے فکری جتانی ۽ گپ ہما وھداں دیما کنیت کہ اربی زبان ۽ زگریں
 اڑ دیما کنیتہ لہتے زانتکار ۽ مذہبی سروک اے گپ ۽ منگ ۽ تیار نہ انت کہ
 بلوچی زبان ۽ آبدان ۽ اربی زبان ۽ زگریں آب کشنگ بہ بنتہ اے زانتکار

ایش انت کہ لیک وڑ ۽ چند بلوچی زبان ۽ انت اربی زبان نیگ انت۔
 بلوچی زبان ۽ را پہ وتی درشان ۽ دگہ چیزے آب آرگی انت بلا شک بیار
 چوش کہ فارسی زبان ۽ آورگ بلے اے گپ انساپ ۽ ذن انت کہ چہ
 لیک وڑ ۽ ہمائی چند ۽ زبان ۽ آب در کنگ بہ بنتہ دوی گپ ایش انت
 بی زبان ۽ سداں لبر بلوچی زبان ۽ را مان انت اگاں اے زگریں اربی لبران
 ا اربی آباں نبشت مکن ۽ ایشانی سیاہگ رد بیت ۽ مانا ایش بدل بنتہ ۽
 اے لبران گیشتر ہنچیں لبرہست انت کہ کلام پاک نیگ انت ۽ کلام پاک ۽
 رد نبشت کنگ ۽ مذہبی رُہید ۽ تہا ردی کتیت ۽ رد پھی مان کتیتہ اے
 ارنی گوشنگ انت کہ بلوچی زبان وت یک مسلمانی زبانے ۽ ایشی تہا پاکیں
 ۽ درس رسول ۽ دردانگیں نام مان انت ایشانی رد نیسی ۽ مردم گنہہ گار
 آوانی گوشنگ انت

— رسول پاک ۽ عربی نام محمد

انت ۽ اگن چہ بلوچی زبان ۽ عربی زبان

۽ "ح" ۽ آب ۽ در بکن ۽ تہ اے

لفظ گوں دو جمی "ہ" ۽ نبشت کنگ

بیت کہ املاء رد انت ۽ مانا غلط

انت۔۔۔

اے زائنگارانی گوشتگ انت کہ پاکس خدا ۽ درس رسول ۽ مبارکس
 ابید، بلوچ راج ۽ جند ۽ نامانی تما هم گیشتر نام اربی لبرانی انت کہ ایشانی رد
 سنی نہ انت۔ اے مردم گوش انت کہ مروچی کمپیوٹر ۽ اهد انت۔ سائیس
 ۽ را ہنچوش نز آورنگ کہ هج دود ۽ ریدگ ۽ هج زبانی چه دومی زبان ۽ ر
 دروشم ۽ اسر مند بنگ ۽ جتا نہ انت۔ ماں اے کمپیوٹری جہاں ۽ روچے
 اسباب جوڑ بیت ۽ سداں در بلوچی نام ۽ لبرار دیما کسیتہ بوت نہ کنت کہ
 چاگرد ۽ مے زبان چرے نوکس اسباب۔ ایشانی ناماں یا لبراران وت ۽ ج
 ایت یا زہر بہ بیت۔ ہر اسبابے انسانی بنداتی هج ۽ زلورت نیگ انت۔
 ہم چرے اسباباں زہر بوت نہ کنتہ بلکن زند ابید اے اسباباں هوادگ
 چوں بوت کنت کہ ما اسباباں ڈنی کار مرد بکن اس ایشانی نام ۽ لبراراں
 مکن اس بلوچی زبان ۽ را سرکاری سرپرستی گون نہ انت چشمیں ادارہ ہم نہ
 آمارا سداں اسبابانی نامبدل ۽ لبراراں بناھین ایت بدنتہ ایشی مانا ایش

کہ ہر بیگ، ہر شرع، ہر ہلکے، اے اسبابانی روئیں، بے مانائیں، پو بختیں نام
 دیما کا انت کہ بلوچی زبان، ہاتر، نوکس جنجالے بنتہ اے زانتکارانی گوشنگ
 انت کہ اگل یک زبانے وتی جہان، ہج، زلورتانی دیما درانک مہ کنت تہ پرا
 زبان، زندگی بیگ مشکل بیتہ اگل ماہے وڑا بلوچی زبان، دامن، لک،
 آئی ہماز، گوئڈ بکن اس تہ بلوچی زبان یک بے کسد، بے مرادیں زبانے
 زانتگ بیت آئی اہمیت پشت نہ کپ ایت، ایشی مانا ایش انت کہ ما دست وت
 وتی زبان، بیگواہ کننگا اس۔

مے مے زانتکارانی یک تاروزے ایش انت کہ بلوچی دنیا پراہ، شاہیگان
 انت، جتا جتائیں پرگنگ، جتا جتائیں ملکاں تالان انت، دومی نیمگا بلوچ راج،
 یک مزنیں ہرے ماں براہوئی زبان، گپ جنتہ بزاں براہوئی زبان، گپ
 جنوکس بلوچ، ڈیرہ غازی خان، تونسہ، روبرکتی بلوچستان، بلوچ، ایران،
 بلوچستان، بلوچ، اوگانستان، بلوچ، ارب ہور، نندوکس بلوچ کل اربی لیک وڑ
 آبان درشان کرت کن انتہ ایوکاں کراچی، مکران، بعلی، رد، (بکول
 ہماوان) بلوچی، ہاتر، بیت چار یا بیت پنج آب بزورائیں تہ ایشی مانا ایش
 بیت کہ ما چہ وت، وتی مستریں آبادی، مہلونکاں جتا دارنگا اس۔ ہما مہلونک کہ
 آوانی زبان، درشان، جسک ۲۳، ۲۵، آبابی سرا انت، شمار، چما مہلونکاں

کتر انت کہ ہما مہلونک اربی ۽ درستیں آباں درشان کرت کنتہ کتریں آبادی
 را باید انت کہ وتی مستریں آبادی ۽ خیال ۽ بدارایتہ
 اے زانتکار اے ہم گوش انت کہ اربی ۽ آب کمیں ہیلکاری ۽ پد گور
 شریں رنگے ۽ زبان ۽ درشان بنتہ کمیں جکانسری ۽ ہاتر ۽ ماوتی زھگان ۽
 کلام پاک ۽ وڑئیں گنجیں کتابے ۽ واننگ ۽ چون زہر کرت کن این۔ دوی گبر
 ایش انت کہ بلوچی زبان ۽ را مروچی پنجاہ سال ۽ برز انت کہ ماں اربی لیک وڑ
 نبشت بدینگا انت۔ اے اهد ۽ ہرچ کتابے، ماہتا کے، رسالے، ہفتگی ۽ نیم ماہ
 تاکے چاپ بوٹگ آھے اربی لیک وڑ ۽ چاپ بوٹگہ کجام راج انت کہ آوا
 اینکریں بلاھیں خزانہ ۽ چہ زہر بیتہ

دوی نیمگاھے وڑئیں زانتکار ۽ شریں نبشتکار ہست انت کہ بلوچی زبان
 آبدان ۽ ہما آباں آرنگ لوٹ ایت کہ آ بلوچی زگریں آب انت ۽ (بکول اے
 زانتکاران) بلوچ مہلونک ۽ زبان ۽ درشان بنتہ ۽ ہر ہما آباں کہ در بلوچی انت
 آوان ۽ ماں آبدان ۽ آرنگ ۽ تاروزکن انت۔ اے زانتکارانی سروکی واہ
 ہدامری زہورشاہ ہاشمی کنتہ اے واجہ وتی کتاب "بلوچی سیاہگ ۽ راستہ
 نیسگ" ۽ نبشت کنت

” — انچوش کہ من ”انگر ء تر و نکل“
 ء پیشکال ء بلوچی بنگیجی ء تمہ ء اے گپ
 پدر کرنگ کہ بلوچی آب درستی بیت ء
 منج انت کہ ایش انت۔

اب پات، ث، ج، و، ڈ، ر، ز،
 ژ، س، ش، ک، گ، ل، م، ن، و، ہ (ہ)
 ء ی، یے۔

اد ء یک رندے پد ء گوشاں کہ بلوچی ء
 سرجمیں آب ہمیش انت آدگہ آب کہ
 دوازده انت ما آیاں دوردیں چه اے
 دور دانگیں آباں ث، ج، ذ، ص، ض، ط
 ظ، ع، ق، پھک ء عربی انت کہ تمہا
 ماں عربی آباں کارمرد بنت یا کہ چوش
 بگوش کہ آگلے ء تمہ ء کہ چه اے
 آباں یکے ہم مان بہ بیت بزاں آگل
 عربی یے ابید چه ایشی ء اے آبانی

راستیں گالوار ء بیکہ عرباں دگہ راج
 گیشینت نہ کنت (ہمائی) سر پہ در کہ
 چہ کسانى ء ماں عرباں رنگ ء مزن
 بونگ یا کہ عربی زبان سے پہ جوانی
 ونگ ء دربرنگ (الشی ء من الش
 انت کہ کے یک چوشیں گالے درگیٹک
 نہ کنت کہ آئی ء تمہ ء چہ اے آباں
 یکے گوں بہ بیت ء عربی گالے مہ بیتہ
 آ دگہ گپے کہ پہ ردکاری یک گالے ء
 آب رو نبیگ بہ بنت انچوش کہ پاری
 ء دوگال "صد" ء "گزشت" انت کہ چہ
 عربانی باج بری ء رند عربانی جند ء یا کہ
 عرب ترانگیں ء عربی زبان ء پروشنگیں
 مردماں اے گال یک برے انچوش
 نبیگ انت ء دانکہ مرچی مے رنگ ء
 نبیگ بیگ ء انت بے ایشانی

بندریں راستیں نیہیگ ہم "سد" ء

گزشت انت پرچا کہ ذء ص صج رنگ ء

پاری آب نہ انت ء یک پاری گالے

دست نہ کپ ایت کہ آئی ء تمہ ء چہ

اے دو عیناں یکے مان بہ بیتہ ء پاری

زبان ء گپ جنوک ایسانی راستیں گالوار

ء ہم گوشت نہ کن انتہ

دگہ سے آب "خ ف غ" انت کہ مان

ایشاں پاری ء عربی ہر دوئیں شریدار

انتہ پہ عربی ء درور پیش کنگ درکار

نہ انت بلے پاری ء پہ "خ" ء خشتہ

خاک ، بخت ، خریدن ، خواستن ء رنگیں

گال انت پہ "ف" ء مفت ، گفتار ، فردا ،

فوادان ء پہ "غ" ء ایارغ ، بغل ، کوربانہ ،

مرغ ، مرغ ء گال پہ منینگ ء بس انت

ہے وڑاے زانتکارانی گوشنگ انت کہ در بلوچی آبان ء بلوچی ء تما آرنگ ء
 مانا مفت ء یک بار ء بوجے بلوچی ء والنوک ء نبشت کنوک ء سرا دور دینگ
 انتد چیا کہ ہرزبان ء ہر یک جسک ء توارے ء ہاتر ء یک آب ء یک اللتے
 مکرم انت ما بلوچی ء یک جسک ء یک توارے ء ہاتر ء دو سے سے آب مکرم
 بہ کن ایں بلوچی زبان ء نہ ایوکا وانگ گراں بیت بلکن سیاہگ مدای رد نبشت
 بنت

زانتکارانی گوشنگ انت کہ ہر یک لیک وڑے ء بنداتی شری ء ستا ہمیش
 انت کہ آئی آب کم بہ بنت وھدے کہ کدرت ء وت مے زبان ء را اے شری
 بکشایگ ما کدرت ء اے بکشایگیں داد ء چہ باید انت استفادہ بکن ایں۔ واجہ سید
 زھور شاہ ہاشمی وتی کتاب ء تما اربی ء زگریں آب ء آوانی مُبدل ء ہمتواریں
 آباں ہم نبشت کنت ء گوش ایت

” اد ء ما بلوچی آبابی رد ء سرجم کنگ

ء ہاتر ء ہے دوازدهیں دوردانگیں عربی

ء پاری آبابی ہمتوار ء مٹیں بلوچی

آباں پیش داریں کہ ہر وحد ماں
 بلوچی ء ہما آبادی بدل ء کار مرد
 کنگ بہ بنت ..."

بلوچی ہمتوراین آب

عربی آب

س

ث ص

ز

ذ ض ظ

ا

ع

پ

ف

ہ

ح خ

ت

ط

گ

غ

ک

ق

آبی اژاند ء مئے هیال

چرے گپ ء ہمتپاکی ء پد کہ بلوچی زبان ء ہاتر ء اربی لیک وڑ زورنگی انت
 تہ مئے زانکار ء نبشکاراں مئے گپ ء را یک اژاندے جوڑ کرنگ کہ ماں بلوچی
 زبان ء نبشت ء وانت ء اربی زبان ء توامں آبدان کار مرد بہ بیتہ بزاں ماں
 اربی ء آبدان ء اے وھدی ہرج آبی ہست انت ماں بلوچی ء سزجی ء زورنگ
 بہ بنت مئے وڑا قاری ء آبدان انت بلئے جست پاد کتیت کہ ماں بلوچی لیک وڑ
 ء کجام آبدان ء توامں آب زورنگ بہ بیتہ

اے گپ ء سرا بادست ء ساری مالیک وڑ ء جند ء شری ء نیمگایک رندے
 پدا چھاں شانک دئے ایں کہ ہر یک لیک وٹھے ء باید انت کہ جل ء چاریں
 تمبانی سرا ایر بہ بیتہ اگاں چرے چاریں تمباں یکے کم بوت تہ لیک وڑ ء شریاں

یکے کم بیتہ ء لیک وڑ ء آبدان زبان ء جسک ء توارانی سزجی ء وکیلی کرت نہ
کنتہ مے چاریں شری ایش انتہ۔

(۱) پہ ہر جسکے ء یک آبدے مکرم بہ بیتہ

(۲) ہر آبدے وتی جسک ء توار ء سزجی ء وکیلی ء کرت بکنتہ

(۳) کماں چہ کم آبی اشمار بہ بیتہ

(۴) ہر لہزے نبشت کنے پمک ہما لہزواننگ بہ بیتہ

مے چاریں شریاں وتی دم ء کار ایں ء دیمتر ء رو ایں۔ اے بابت ء چریشی
ساری کہ ما وتی خیال ء درشان بکن ایں ایندگہ زانتکارانی فکر ء خیالاں ہم دیما
کار ایں۔ اے بابت ء ما واجہ زہور شاہ ہاشمی ء خیال ونت انتہ۔ اگلں ما ابید
رو ء ریا ء چیزے بگوش ایں تہ اے گپ ء گوش ایں کہ واجہ زہور شاہ ء
کنزوری اے یونگ کہ آئی گوں دلیل ء گپ نہ جنگ بلکن ہما جاہاں کہ واجہ ء را
دلیل دیگی یونگ اوداں واجہ ء ” زورانسریے “، ” باوست نہ لوٹ ایت “، ” گپ
جنگی نہ انت “ ء وڑئیں دانک نبشت کرنگ کہ چریشی ء واجہ ء جند ء پگرنہ ء
نزوری پندر یونگ ء دومی مستریں ردی واجہ زہور شاہ ء اے کرنگ آئی اربی
نامانی بابت ء وتی پگرنہ ء وت برخلاف کرنگ۔ چوش کہ واجہ ء پگرنہ ایش انت
کہ اربی ء آبدان ء چیزے زگریں آب ہست انت کہ در بلوچی انتہ تہ اے

گپ ۽ مانا پھک ۽ پھک ہمیش انت کہ همنے آبابی وجود ۽ هست ماں بلوچی زبان ۽
 لیک وڑ ۽ آبدان ۽ نیست انت گڈاں ہما آبابی ماں بلوچی زبان ۽ نبشت ۽ آرنگ
 ۽ مانا چے انت جواز چے انت ۔ یکد آبے ماں یک زبانے ۽ لیک وڑ ۽ نیست
 انت۔ آبدان ۽ مان کہ نہ انت نہ آآب واننگ، نبشتگ ۽ وانینگ ۽ بنیت نہ
 پرے گپ ۽ مردم سرا برا بیت کہ نیستی یکم انت ۽ هستی چے یلانہ۔ واجہ ۽
 ماں وقتی نبشتنگ ۽ ”عربی“ ۽ ”لپ گوں“ ”ع“ ۽ نبشت کرنگ بلے فارسی ۽ لپ
 گوں ”پ“ ۽ اے دگری ۽ چے مانا انت۔ ہما نام کہ فارسی انت آوانی سیاہگ ۽
 بلوچی آبدان ۽ نبشت کنگ ۽ حج جنجال ویمانیت بلے ہما نام کہ اربی انت آوانی
 ماں بلوچی آبدان ۽ نبشت کنگ ۽ جکانسری ویمانیت بزاں سخی داد ۽ یا سخی بخش
 ۽ سکیداو یا سکی بخش نبشت کنگ ۽ حج وڑنیں جنجال ۽ جکانسری ویمانیت بلے
 رحیم داد ۽ رحیم بخش ۽ رحیمداد ۽ رحیم بخش کنگ ۽ آسمان کپ ایت ۔

چوش پرچا ۔ ؟

عشق ۽ اشک ، اقرار ۽ اکرار ، حیران ۽ حیران ، ثواب ۽ سواب ، قاصد ۽ کاسد

نبشت بکن ایں بلے عالم ۽ آلم ، انقلاب ۽ انقلاب ، مقابل ۽ مکابل ، لفظ ۽ لہز

نیت مکن اس۔ اے۔ مکن، مکن، را۔ لسانیات، اے۔ تما۔ ابید۔ جواز، اے۔ کئے۔ من۔ آیت؟
 - واجہ ڈاکٹر گوپی چند نارنگ۔ وقتی نیشنلنگ۔ "اردو زبان کے مطالعے میں لسانیات کی
 اہمیت" (نقوش لاہور ستمبر ۱۹۶۷ء) اے۔ تما۔ نیت۔ کلت۔

"۔ لسانیات کے پاس عقیدہ کی آنکھ

نہیں ہے اور نہ ہی اس کے پاس

جذبے کی دھڑکنیں ہیں۔ یہ سائنس ہے

اور اس کا کام حقائق سے بحث کرنا

ہے۔ اردو میں اس کی ضرورت اس لئے

بھی ہے کہ ہم ماضی کے بوجھ سے

نڈھال ہیں۔ ماضی کا شعور بہت اچھی چیز

ہے لیکن اگر پاؤں کی زنجیر بن جائے تو

ترقی کی راہیں مسدود ہو سکتی ہیں۔

لسانیات قدر (VALUE) سے نہیں

واقع (FACT) سے بحث کرتی ہے۔ روایت کے غبار کو ہٹاتی ہے اور زبان کے عناصر کو جیسے وہ ہیں خود انہی کے روپ میں پیش کرتی ہے۔

اے گپ "عقیدہ" ، اے اید پے بوت کنت کہ "عربی" ، "گوں" "ع" ، نبشت کن ، فارسی ، "گوں" "پ" ، "فارسی" ، "گوں" "پ" ، "نبشت کنگ" ، "سیاھگ" ، "رد نہ بیت بلے" ، "عربی" ، "گوں" الف ، "نبشت بکن" ، "سیاھگ" ، "رد بیت۔"

سیاھگ ، "رد بیتگ" ، "گپ" ، "باید انت کہ ما اردو زبان" ، "یک شریں" ، "شائر" ، "زانتکارے" ، "خیال" ، "دیما بیار" ، "ایں" ، "واجہ محمد زبیر فاروقی شوکت الہ آبادی دلی کتاب" ، "عمدہ اردو عروض" ، "تاکدیم ۱۱۶" ، "نبشت کنت۔"

"— اردو ایک ترقی پذیر زبان ہے جس میں فارسی، عربی، انگریزی، سنسکرت وغیرہ کے کثرت سے الفاظ شامل ہو کر زبانِ زدِ خاص و عام ہو گئے ہیں۔ ہر اہل زبان کو حق ہے کہ دوسری زبان کے الفاظ کو اپنی زبان کی سہولیات کے مطابق لفظی و معنوی تصرف کر کے اپنی زبان میں شامل کر لے چنانچہ اردو میں

بھی دوسری زبانوں کے بہت سے الفاظ
 معنوی و لفظی تصرف کر کے شامل کر لئے
 گئے ہیں یہ الفاظ جس طرح اردو میں
 مستعمل ہیں وہی صحیح ہیں۔ اور ان
 الفاظ کے اصل ماخذ کی بہت اور
 معنویت پر اصرار کرنا غلط ہے۔

ہمے وڑا پروفیسر سید ساجد ہسین وتی کتاب "اردو اور اس کے
 ی طریقے"ء تا کدم ۳۳۳ء نبشت کنت۔

" ہم تسلیم کرتے ہیں کہ اردو
 زبان پہ عربی زبان و ادب کے گہرے
 اثرات ہیں۔ لیکن بقول ڈاکٹر فرمان فتح
 پوری لسانی اصولوں پہ اردو کو عربی سے
 منسلک کرنا غلطی ہوگی۔ اردو قواعد کے
 اصول اور لفظ سازی کے قاعدے زیادہ
 تر آریائی طرز پر بنائے گئے ہیں۔ ا
 لئے ہمیں اردو کے ہر لفظ کے تلف

قواعد کے امور کو عربی زبان کے
اصولوں پر نہ پرکھنا چاہیے۔ اردو میں
زبردستی عربی کے ثقیل الفاظ کی شمولیت
سے اردو کی روانی اور اس کی ارتقاء
متاثر ہو سکتی ہے۔۔۔۔۔

ہنچوش کہ ما ساری ۽ گوشت کہ وتی خیال ۽ دیما آرتگ ۽ ساری ما اے بابت
یونگیں زانتکاری یا زبانزانتانی نبھانک ۽ کولان دیما کارا ایں۔ اوال شما گند
کہ مدام اردو ۽ درور پیش کنگ یونگ آئی سبب ہمیش انت کہ اردو ۽ را
ھے جنجال دیما اتگ انت کہ انوں بلوچی ۽ را دیما انت۔ اردو ۽ را چہ ہندی
جتا دارنگ ۽ پد نوک ردوم دیگی ات آرا نوکیں لیک وڑے ۽ زورت بوت
اردو ۽ زبانزانتاں پہ اردو زبان ۽ نگ ۽ تاج بناکت۔ جکانسری کشت، جنجال
وارتہ بلوچی ۽ بد بختی ہمیش کہ آرا زانتکاریں سر ۽ زبانزانت نیست ۽ دومی
ملایانی ۽ نیم حکیمانی چانگل ۽ کچگ کہ بلوچی ۽ ایمان ۽ جان دوئیں حترہ ۽ انت
بلوچی اکیڈمی کوسٹہ ۽ زبان زانتی ما پرے حترہ ۽ دیما آورنگد مے زبان ۽ ورتہ
۽ مستریں ادارہ چونس مردمانی دست ۽ یونگ ۽ آئی آسر ہمیش انتہ

ہبر دورِ شت۔ ما کلاں ساری بازیں زبانزانتانی خیال، فکران دیمان کار ایں۔
 مرزا غالب وتی اهد، شتریں شائر بوگک بلکن تنے وحدے ماں اردو، آئی
 درور پیدا نہ بوگک وتی یک کالگدے، آلم مارحوی، نبشت کنت (خطوط غالب
 ناکدیم ۵۰۵ مرتبہ غلام رسول مہرا)

”... خواجہ نصیر الدین طوسی آٹھ حرف
 کا زبان فارسی میں نہ آنا لکھتے ہیں اور
 ”زال“ نقطہ دار کا ذکر نہیں کرتے الا
 کوئی لغت فارسی کوئی ایسی بتائے کہ
 جس میں ”زال“ آئی ہو۔ گزاشتن،
 گزاشتن، پذیرفتن سب ”زے“ سے
 ہیں۔ کاغذ دال مہملہ سے ہے اس کا
 ”زال“ لکھنا اور کواغذ کو اس کی جمع
 قرار دینا تعریب ہے بہ تحقیق۔ آور اسم
 آتش بدال! بجد ہے نہ بذال شخند۔ کوئی
 لفظ متحد المخرج فارسی میں نہیں بلکہ
 قریب المخرج بھی نہیں۔ ”تے“ ہے

طوے نہیں۔ "سین" ہے "ث" نہیں
 اور صاد نہیں۔ ہائے ہوز ہے حائے
 حطی نہیں۔ یہاں تک کہ قاف نہیں۔
 اس راہ سے کہ غین متحد المخرج بلکہ
 قریب المخرج ہے "زے" کہ ہوتے
 ہوئے "ذال" کیوں۔؟

بلئے مئے بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ۽ زبانزانت کہ آواں "تات پچار" کرنگ

انت کہ

"سہ زبان زانتانی خیال انت کہ مے

چارں حرف (بزاں غ خ ث ذ) زبان

۽ کوہنی ۽ سہرا کنت او باز کوہنیں

حرف شمار بنت سہ"

اے گپ دگرے کہ بلوچی اکیڈمی ۽ ہمے انتظامی کمیٹی ۽ واجہ کار زانتکار نہ
 انت کہ ماں اے جہان ۽ ہرج سر زاہرے کہ ہست چہ گرانی ۽ دم پہ ارزانی ۽
 روت - چہ ترند ۽ دم پہ سُست ۽ چہ زگت ۽ دم پہ شاتنگ ۽ روتہ اگل
 اے خیال رو نہ انت تہ اے آبانی آرنگ ۽ نیارنگ زیات کوهن تری ۽ دروش
 ۽ دستہ چوش کہ بلوچی زبان ہمنکہ کوهن انت کہ آ اے کرخت ۽ ترندی
 آبانی جاہ ۽ لم ۽ سکوانس آب ۽ نیمگا شگ - ایشی مانا ایش انت کہ اگل اے
 گپ راستہ کہ غ، خ، ث، ذ یا ایندگہ ہمے وڑنیں آب زبان ۽ کوهنی ۽ دروش
 انت تہ مئے زبان وتی "ارتقاء" ۽ دیمشت ۽ ہما سیمراں سرانت کہ اوداں اے
 کرختی ۽ ترندی حلاس بونگ ۽ لمی ۽ سکی بنا بونگہ

اے گپ ما پریشکا جت کہ غالب ۽ وڑنیں کوهنیں زانتکارے چے گوش
 ایت ۽ مئے زانتکار وتی گپ ۽ چوں ایر کن انت - گپ بیگات اربی ۽ آبانی
 زورنگ ۽ نہ زورنگ ۽ اے بابت ۽ ما پد ایک شریں زبانزانتے ۽ خیالہ اداں
 کار ایں واجہ ابو لیس سدکی وتی کتاب ادب و لسانیات ۽ تاکدم ۵۱ - ۳۳۵ ۽

نہشت کنت

”۔ حروف صحیحہ کے تجزیہ سے پتہ چلتا

ہے کہ حسبِ ذیل ہم صوتی

(ALLOPHONES) ہیں۔ ت ا ط۔

ث ا س ا ص۔ ح ا ہ۔ ذ ا ز ا ض ا ظ۔

ع ا

اطاء میں حروف تہجی کے استعمال سے

خیال ہوگا کہ یہ صوتی یا آوازیں واقعی

ہماری زبان میں موجود ہیں اور بلاشبہ

بعض لوگ جو بہ تکلف یا خاص محنت

تربیت میں بولنا سیکھتے ہیں اور آوازوں

کو ان کے اصل حارج سے ادا کرنے کی

مشق اور مہارت بہم پہنچاتے ہیں وہ ان

کو ادا کرنے پر قدرت رکھتے ہیں لیکن

عام طور پر بولنے میں ان میں کوئی فرق

نہیں ہوتا اور اسے لسانیات کے بعض

ابتدائی تجربات سے ثابت کیا جاسکتا

ہے مثلاً ان دو لفظوں کو ریکارڈ کیا گیا

معلوم

معلوم

۲/۲ ۱/۲

۲/۱ ۱/۱

دونوں آوازوں سے حصہ ۲/۱ کو الگ

الگ کاٹ لیا گیا۔ ۱/۱ کا ۱/۲ معہ ۲/۱ کول

۲/۲ دوم۔ اب ۱/۱ + ۲/۲ کو ملایا گیا سننے

والے مادوم سنا۔ ۲/۱ x ۱/۱ کو ملایا گیا سننے

والے نے ماکول سنا۔

ماکول معدوم معکول مادوم دونوں نمونے

سنائے گئے دونوں نمونوں میں کوئی فرق

نہیں کیا جاسکتا۔ یہی تجزیہ ٹ، س،

ص، درض، ذررض، ظ، ت، ط۔

حہ کے فرق کو معلوم کرنے کے لئے

کئے گئے اور یہی نتیجہ برآمد ہوا بعد

ازاں ان تجربوں کو تصدیق

(SPECTROGRAPH) سے بھی کی

گئی۔ ہم صوتیوں کو صوتی تاثر

(ACOUSTIC AMPRESSION)

ایک سا ہوتا ہے حسب ذیل آوازوں

کا مقابلہ ایک اور آواز کی مدد سے کیا گیا

جسے PATTERN PLAYBACK

کہتے ہیں۔

عام، آم، عام، عام، عام

عمیوں میں کوئی فرق صوتی تاثر کی وجہ

سے نہیں۔ اگر یہ تسلیم کر لیا جائے کہ

ان ہم صوتیوں میں آواز کا فرق نہیں

ہے تو پھر ان کو رسم الخط میں قائم رکھنے

کی کیا ضرورت ہے۔ اس کا جواب صرف

ایک ہے اور وہ یہ ہے کہ اس طرح

رسم الخط اپنی اصل شکل میں قائم رہتے

ہیں۔ اور ان کے معنی کا تعین ان کی

اصل کی نسبت سے آسان ہو جاتا ہے۔
 اگر ہم صوتیوں کا فرق تحریر میں نظر
 انداز کر دیں تو معنی کے تعین میں
 چند دقتیں پیش آئیں گی مثلاً

(۱) ہم آواز الفاظ (جن کے معانی
 میں فرق ان کے اطاء سے ہوتا ہے)
 کے معانی میں تفریق مشکل ہو جائے گی
 مثلاً آم، عام کا فرق۔ املا کی وجہ سے
 محسوس کرتے ہیں - / آم / ایک ہی
 شکل کا ہو تو معنی کا تعین کیسے ہوگا۔

(۲) الفاظ کی اصل کی تعین مشکل
 ہو جائے گی۔ مثلاً علم، عالم۔ ہم ان سب
 کے معانی میں ربط پیدا کر سکتے ہیں
 کیونکہ ان سب میں ع، ل، م، مادہ
 موجود ہے اور یہ اپنی اسی شکل میں
 عربی میں ہے جس کے معنی "جاننے"

کے ہیں۔ اس لئے ہم اس سے علم، معلوم، عالم وغیرہ مشتقات بناتے ہیں اور ان کے معنی سمجھ لیتے ہیں۔

(۳) اگر بہ فرض ہم اپنا املاء بدل دیں تو پرانی دستاویزات، قلمی اور مطبوعہ کتابوں کے پڑھنے میں دقت ہوگی۔

(۴) اس املاء کی وجہ سے ہم عربی اور فارسی سیکھنے میں فائدہ اٹھا سکتے ہیں۔ عربی فارسی الفاظ اردو میں بکثرت ہیں۔ رائج املاء کی وجہ سے ہم انھیں عربی فارسی عبارت میں آسانی سے سمجھ لیتے ہیں۔

یہ اور اس طرح کے دوسرے تصورات بہت سی غلط فہمیوں پر مبنی ہیں جن کی وجہ یہ ہے کہ ہم زبان کی

اصل اس کی اصلیت اور ہیت اور
اصولوں سے واقف نہیں ہیں۔ لسانیات
نسبتاً ایک جدید علم ہے اور بد قسمتی
سے ابھی تک ہمارے ملک میں اس کی
تعلیم کا انتظام نہیں۔ نہ اس پر لسانیاتی
تحقیق ہوتی ہے۔ بعض بنیادی اصولوں کو
یہاں مختصر طور پر بیان کیا جاتا ہے۔

(۱) ہر زبان کی اپنی ساخت الگ
ہوتی ہے۔ اس میں صوتیوں کی تعداد،
صوتیوں کی ترتیب و ترکیب سے الفاظ
کی تشکیل اور مسلسل گفتگو میں ان کی
ترتیب و ترکیب کے مخصوص انداز
ہوتے ہیں۔ اسی لئے یہ ممکن نہیں کہ
ہم عربی فارسی اور پراکرت کے الفاظ کو
ملا کر ایک نئی زبان بنا لیں۔ حالانکہ
اردو میں یہ سب عناصر بھی موجود ہیں

لیکن اردو کو اردو بنانے میں ان عناصر
 کا بنیادی طور پر دخل نہیں ہے۔ یہ
 عناصر اردو میں مستعار یا دخل کی
 حیثیت رکھتے ہیں۔ اسی لئے ان میں
 بہت سی تبدیلیاں ہو چکی ہیں۔ بہت سے
 الفاظ کا تلفظ بدل گیا ہے۔ بہت سے
 الفاظ کی شکل ایسی بدلی ہے کہ پہچاننا
 مشکل ہے۔ بہت سے الفاظ کے معنی
 بدلے ہیں۔ ان الفاظ کو اصل سے
 نسبت دینا اردو کو ان الفاظ سے محروم
 کرنا ہے۔ اس باب میں اب سے بہت
 پہلے انشاء اللہ خاں انشاء نے دریائے
 لطافت میں ایک اصول بتایا تھا۔

”جو لفظ اردو میں کہیں سے آگیا وہ

اب اردو ہے چاہے از روئے اصل کچھ

ہو۔ اور جس طرح اردو میں صحیح ہے

اسی طرح صحیح ہے اگرچہ از روئے اصل
غلط ہو۔ اور اگر اردو میں غلط ہے تو غلط
ہے چاہے از روئے اصل درست ہو۔

انگریزی میں بے شمار الفاظ یونانی اور
لاطینی اور جرمانی زبانوں کے ہیں بہت
سے الفاظ آریائی آریائی ہیں۔ لیکن
انگریزی تلفظ اور املاء نے آہستہ آہستہ
ان الفاظ کو تراش خراش کے بعد
انگریزی بنادیا ہے۔ جن لغات میں الفاظ
کی تحقیق یا ان کی اصل سے بحث کی
جاتی ہے وہاں رائج انگریزی الفاظ کی
اصل سے بھی بحث کی جاتی ہے۔ لیکن
عام املاء اور تلفظ اس کا پابند نہیں۔
اردو میں بھی اس کی ہزاروں مثالیں
موجود ہیں کہ سنسکرت عربی اور فارسی

الاصل الفاظ اپنی صورت بدل چکے ہیں
 ۔ ان کی تحقیق ایک مفید علمی مشغلہ
 ہے لیکن اس پر اصرار کرنا کہ یہ اصل
 شکل قائم رہے چاہے ان کے معنی
 بدل چکے ہوں اردو کی ترقی کی رفتار
 سُست کرنا ہے اگر ہم اس تبدیلی کے
 لئے تیار ہوں کہ ہمارا املاء ہمارے تلفظ
 کے مطابق ہوگا اور ہم وہی لکھیں گے
 جو ہم بولتے ہیں تو ہمارا املاء زیادہ
 سائنٹفک ہو سکتا ہے

اس طرح ہم حروف کی تعداد اور
 جوڑوں میں کتنی کمی کر سکتے ہیں اس کا
 اندازہ یہ ہے

ت/ط ت ط ا = ط
 ش/س/ص س ش ص ث = ش

۵/ح ۵ ۵ ح بد ح = ۲

ض ذ ذ ۲ = ض ض ض = ۲

ز ذ ض / ظ ز ذ ظ = ۲

۱/ع ۱ ع ع = ۲

۱۳ =

اگر ہم حروف تہجی میں سے ط، ث، ص،

ح، ض، ذ، ظ، ع، کو خارج کر دیں تو ۸

حروف تہجی اور ان میں سے پہنچ کے

ایک ایک فاضل جوڑ یعنی ۵ مکسور

شکلیں نکال سکتے ہیں اور حروف کے

۶۳ جوڑوں میں ۱۳ جوڑوں کی کمی

ہو سکتی ہے جو کم از کم ۲۰٪ فیصد

بچت ہے ان ۱۳ جوڑوں کو ٹائپ اور

ٹائپ رائٹر میں ضروری علامات کے لئے

استعمال کر سکتے ہیں اور طباعت و ٹائپ

کے بہت سے مسائل حل ہو سکتے ہیں۔

اس مسئلے پر خاص طور سے توجہ کی
 ضرورت ہے اگر یہ تبدیلی قبول کر لی
 جائے تو معیاری املاء آساں ہو جائے گا۔
 ہمارے ہاں اکثر تعلیم یافتہ لوگوں کا املاء
 بھی غلط ہوتا ہے اردو ایم اے کے
 امتحان میں اکثر طالب علم "اضافہ" کو
 ازادہ لکھتے ہیں۔ میرا نام ابواللیث کی
 بجائے ابواللیس لکھتے ہیں۔ جن لوگوں
 کی مادری زبان اردو نہیں ہے وہ بھی
 زیادہ جلدی اور زیادہ صحیح لکھ سکیں
 گے۔

اس تبدیلی رسم الخط یا رسم تحریر
 میں کوئی بنیادی تبدیلی نہیں ہوتی ہے۔
 اس لئے قدیم و جدید قلمی عبارت کے
 پڑھنے میں کوئی ایسی دقت نہ ہوگی۔ ہم
 قدیم تحریروں کو آج بھی املاء کے

اختلاف کے باوجود پڑھ سکتے ہیں قدم
 تحریروں میں کب گ میں فرق نہ تھا
 لیکن ہم عبارت میں صحیح پڑھ لیتے ہیں۔
 کیونکہ اس کا تعلق سیاق و سباق سے ہوتا
 ہے اور ہم پڑھنے سے پہلے لفظ کی صوتی
 شکل سے آشنا ہوتے ہیں۔“

ہے زگریں اربی آسانی بابت ء مادگہ یک مزنیں زبانزانتے ء خیال ء آگوں
 منت واری ء سزجی ء دیما کار اس دانکہ مارا وتی خیال ء درشان کنتگ ء
 زانی بہ بیت ء وانوک ہم استفادہ کرت بکن انت ء مارا یک تپاکی راہے ء سر
 بنگ ء نمک بہ رس ایتہ اے زبانزانت واجہ ڈاکٹر ابدل سلام انت کہ وتی
 تاب ”عمومی لسانیات (ایک تعارف)“ ء تھا اے آسانی بابت ء آگوں پرارچی ء
 بشت کنتہ کتاب ء تاکدم ۱۳۹ داں ۱۵۶ ء ہمے بابت ء نبشنگ انت ماگوں گونڈ
 لری ء کارگر اس۔ آئی خیال انت

”۔ /G/ حلقوی صغیرے

(۱) [h] ح آوا حلقوی صغیرے

(۲) [a/ع] آوائی حلقوی صغیرے

ان دونوں صوتیوں کو خصوصاً ان کی
ابتدائی حالت میں پڑھے لکھے لوگ
شعوری کوشش سے ادا کر لیتے ہیں۔
اختتامی حالت میں صحت کے ساتھ ادا
کرنے کی مثال کم دیکھنے میں آتی ہیں [h/]
کو عام لوگ [h/] ”ہ“ کی طرح ادا کرتے
ہیں۔ ابتدائی اور اختتامی دونوں
حالتوں میں صورت حال یہی رہتی ہے
”۔

عربی کے دندانی صغیرے [s/ (ث) اور

[z/ (ذ)۔

(۱) /S/ اسی ہے آوا کھانچے دار دندان

مغیر یہ ہے۔

اس صوتے کی ادائیگی میں تلفظ کار زبان کی نوک ہوتی ہے اور مقام تلفظ سامنے والے اوپر کے دانتوں کا تقریباً دو تہائی حصہ۔ تلفظ کار یعنی زبان کی نوک درمیان میں کھانچا سا بنائے ہوئے سانس کے بہاؤ کے دوران مقام تلفظ کے اس قدر قریب آجاتا ہے کہ اسے نہایت آہستگی کے ساتھ چھوتا ہے اور پھر ادائیگی کے لئے نہایت آہستگی کے ساتھ جدا ہو جاتا ہے اس طرح یہ صوتیہ رگڑ جیسی آواز پیدا کرتے ہوئے ادا ہو جاتا ہے زبان کے درمیان میں کھانچا ہونے کی بنا پر اسے کھانچے دار (GROOVED) صوتیہ کہتے ہیں۔ غیر

عربوں کے لئے اس صوتے کا ادا کرنا
 نہایت مشکل ہوتا ہے صوتی تربیت
 کے بعد البتہ اسے ادا کیا جاسکتا ہے
 مگر رواں نغمہ میں پھر بھی احتیاط کی
 گرفت ڈھیلی پڑ جاتی ہے عام اردو
 بولنے والوں میں شاعر ہی کوئی اسے
 صحیح انداز سے ادا کر پاتا ہو اس کی جگہ
 پر سب ہی لوگ /s/ ادا کرتے ہیں۔

17/31 عا آوان منان صغیرہ -

- یہ بھی عربی کا آوائی دندان صغیرہ
 ہے اس کی ادائیگی میں بھی تلفظ کار
 زبان کی لوک ہوتی ہے مگر پھیلی ہوتی
 حالت میں مقام تلفظ سامنے والے اوپر
 کے دانتوں کا اختیاری حصہ ہوتا ہے
 تلفظ کار مقام تلفظ پر سانس کے بہاؤ کو

آہستگی کے ساتھ روک کر ادائیگی کے
 لئے آہستگی کے ساتھ ہی جدا ہو جاتا ہے
 اس طرح یہ صوتیہ رگڑ جیسی آواز پیدا
 کرتے ہوئے ادا ہو جاتا ہے۔ اس کی
 ادائیگی کے دوران زبان کی نوک چونکہ
 پھیلی ہوئی حالت میں ہوتی ہے اس لئے
 اسے لپٹا کے برعکس SLIT کہتے ہیں۔
 یہ عربی کی مخصوص آواز ہے اور غیر
 عرب اسے بھی بغیر معقول صوتی تربیت
 کے ادا نہیں کر پاتے جن لفظوں میں
 (ذ) تحریری شکل میں موجود ہوتا ہے
 اردو بولنے والے اس کی جگہ پر (ز) [Z]
 ادا کرتے ہیں۔

”۔ Ī (ط) بے آوا حلقومیائی دندانی

بندشہ ہے اس صوتیے کی بنیادی

ادائیگی /TI/ کی طرح ہوتی ہے اس کے

ساتھ ثانوی ادائیگی (SECONDARY

ARTICULATION) کے طور پر

حلق کی دیواریں بھی شامل ہو جاتی ہیں۔

گویا اس میں حلقومیائی رنگ

(PHARYNGEAL COLOUR)

شامل ہو جاتا ہے بعض مولوی حضرات

اور عربی دان اس صوتیے کو اس کے

حقیقی انداز میں ادا کرنے کی کوشش

کرتے ہیں ان کا ادا کردہ صوتیہ (ت)

سے مختلف تو ضرور ہوتا ہے مگر پھر بھی

وہ /TI/ کی طرح ادا نہیں کر پاتے عام

اردو بولنے والے اس صوتیے کو /TI/

کی طرح ادا کرتے ہیں۔ بعض لوگ

صحت تلفظ کی کوشش میں اسے لبیا
لیتے ہیں یعنی LABIALIZE کرتے
ہیں۔

(۳) /d/ (ض) آواز حلقومیان بندتھی۔

اس کی بنیادی ادائیگی (PRIMARY
(ARTICULATION) /d/ (د)

کی طرح ہوتی ہے ثانوی ادائیگی کے طور
پر حلق کی دیواروں کو بھی شامل کر لیا جاتا
ہے عام اردو دان اس کی تحریری شکل
کا تلفظ (ز) /z/ کی طرح کرتے ہیں۔
بغیر خصوصی صوتی تربیت کے پڑھے لکھے
لوگ بھی اسے عربی کی مخصوص
حلقومیانی خصوصیت کے ساتھ ادا نہیں
کر پاتے لہذا اس صوتیے کے اپنے اصلی
رنگ میں استعمال ہونے کا سوال ہی

"SAR وغیرہ۔۔۔۔۔"

(۱) /Z/ (ظ) آوانی حلقومیانی نشوی

صغیرہ۔

"۔۔۔۔۔ زہر کی طرح اس صوتیے کی

ادائیگی میں بھی ابتدائی حالت میں (زا)

/Z/ کو لبیا کر ادا کرتے ہیں۔ جیسے ظاہر

کو /ZAHIR/ کہنے کے بجائے

ZWAHIR کہتے ہیں۔

اختہی حالت میں صرف (زا) /Z/ کی

طرح ہی ادا کر پاتے ہیں۔ جیسے لفظ کو

/LAFZ/ اور حفظ کو /HIFZ/

کہتے ہیں۔۔۔۔۔"

چرے دروراں ابید ہم بازیں زبان زانسانی فکر اے بابت ۽ دیما آورت
 بیت کہ اربی زگریں آبانی جسک ماں آریائی زبانانی تہا نیست انت بلکن اے
 آبانی جسک ۽ آریائی زبانانی گویاک درشاں ہم کرت نہ کن انت۔ ایشی مانا ایش
 بیت کہ اربی آبانی آرنگ ۽ لیک وڑ ۽ بنداتی دوشربانی تہا کئی کنیت۔ یکے اے
 شری کم بیت کہ لیک وڑ ہما جوان تر انت کہ آئی ہر آبے یک جسکے ۽ توار ۽
 درشاں ۽ وکیلی ۽ بہ کنت وہدے کہ اربی ۽ اے آبانی جسکی توار ۽ درشاں ۽ یک
 مزنیں ہیلکاریے زلورت بیت ہیلکاری ۽ پد مردم ۽ در آورت بکر عین ات انت
 و جوان ات بلے چوش مہ بیت کہ ما بہ کول واجہ ڈاکٹر ابدل سلام تیگ ۽ صد ۽
 صید ۽ جسکانی درشاں ۽ شوک ۽ سد ۽ سید ۽ جاہ ۽ سود ۽ سوید ۽ جسکان درشاں
 بکن ایں کہ مستریں رویے بیت۔ دومی ایش کہ ما دنیا ۽ اولی مملوکات بہ ایں کہ
 مے زبان آبانی رد ۽ جوڑ کنگ بیت۔ نتہ تیوگیں دنیا ۽ آب زبان ۽ رد ۽ جوڑ
 بوگ انت۔

دوہنگی اے شری ۽ تہا کنیت کہ "لیک وڑ ہما شرانت کہ آب یے کم بہ بنت
 بلے اے اربی زگریں آبانی آرنگ ۽ مے آب مفت ۽ گیش بنت کہ اے گیشی
 وت مے لیک وڑ ۽ شری ۽ کم کنت۔"

برزء ما ہرچ درورے کہ پیش کنگ آ اردو زبان ء بابت ء بوتگ انت۔
 ہنچوش کہ اردو وت چہ اربی، فارسی ء تُرکی ء لبراں چکار انت بلے چوش ہم نہ
 انت کہ واجہ ہدا مرزی زہورشاہ ء گوشنگہ ”اگلں چہ اردو زبان ء فارسی ء اربی
 لبراں در بکنے آ چو دست ء دل ء بیت سہ“ اردو زبان یک سرجمیں زبانے
 کہ آئی وتی بُنی لبر چہ اربی ء فارسی ء دخیل ء در آمدیں لبراں ہزاری زیاست
 ہست ء موجود انت الہ اردو زبان ء را سازنگ ء سمبہنگ ء اے زبانانی یک
 مزمنیں ہرے ہست انت۔ اے گپ ء در بجا ہم اردو ء زبان زانت پرے ہبر ء
 ہمتپاک انت کہ اربی زبان ء زگریں آبانی جسکی توار اردو زبان ء نیست انت ء
 زبان زانتانی یک ہرے اردو زبان ء را چرے آباں پھک ء پلگارنگ ء جدا
 انت۔

بلوچی زبان وت یک سرجم ء بگریں زبانے اے زبان ء وتی بُنی لبر ہمنکدر
 انت کہ ایثرا دگہ زبانانی حاجت نیست انت۔ اے دگہ گپے کہ بازیں اربی ء
 فارسی لبر مذہبی ء ہمسلی ء پدا سرزند ء زیر زندگی ء راہ ء اٹلگ یا بازیں لبرے
 سائنسی انت کہ آ دنیا ء توامیں زبانانی زلورت انت ایو کا بلوچی ء نہ۔ بلے چوش
 کہ اردو نیگ ء اربی ء فارسی زبانانی دخیل یا در آمدیں لبر بلوچی زبان ء مجبوری
 نہ انت۔ ماں بلوچی ء در آمدیں لبر چوں اٹلگ انت یا چوں کا انت اے بابت ء

ما ساری ء گپ جنگ دوار ہما گپاں پدا گا جیل کنتگ ء پائیدگ نیست۔
 کجام دی زبان ء آکبت ہما زبان ء جند ء لبزانی آکبت ء برکراری ء تہانتہ۔
 پشت کپ ایت مے دینی پیشوکانی اے گپ کہ اربی ء آبانی نہ زورنگ ء اربی ء
 لبزانی سیاہگ رد نیسنگ بنت کہ مانا اش رد بنت کہ مردم گنہ گار بیت بلے چوش
 نہ انت۔ مسال ہبر ء اربی پاکستان ء پاکستان نبشت کنت کہ ایشی بنی مانا ترس ء
 بیم ء ہند بلے چوش کہ اربی ء "پ" ء آب نیست آھے جسک ء آبی درشان
 کنت ایشی مانا رد نہ بیتہ البت ہد امرزی واجہ زہور شاہ ء اے گپ بوت کنت
 "سسہ کہ ہر چیزے ء تو نوکیں رنگے بدے یک برے ترا اجکہ کنت بلے کم کم ء
 مردم ہیل گپت ء ہے نوکیں چیزے ء نوکی کوہن ترایت ء مردم گوں ایشی ء پ
 شری سیل ایت سسہ" گپ ہے اجکھی ء بوت کنتہ اگل ہما وھداں کہ واجہ
 زہور شاہ ء اربی آبانی درآمدی ء مارنگ دیما آورت تہ آئی ہے اجکھی کمار مہ
 کرعیں تہ مروچی ہے درآمدیں لبزانی نوکی کوہن ترنگ ات ء مردماں تنے وھدی
 گمیشاں شریء سیلنگ ات۔ بلے ارمان کہ ہد امرزی ء چوش نہ کرتہ۔ بلکن چوش
 کنتگ ء کس ء گوں آئی ء ہمراہداری نہ کت ء آئی دل نکشی ء درجا ہم اے اجکھی
 برکرا ر منت۔ بلے ایوکا پہ ہے اجکھی ء کس وتی زبان ء لبزانی دیناں دات نہ کنتہ۔
 مے مذہبی سروکانی اے گوشنگ کہ اربی زبان ء آبانی درکنتگ ء اربی لبزانی

اے آبانی بابت ء نون ہما مردم چے گوش انت کہ آواں اے آب
 اربی زانتگ انت۔ اداں و جاوردگہ بوت انت۔ ء اے لبر اربی ء جلاء ہمیری
 بوت انت کہ ہمیری ء اربی ء تما ہما سیالی انت کہ فارسی ء بلوچی ء حملہ بڑاں
 یکس ہنڈال ء و ہست انت بلے یکس زبان نہ انت۔
 کجام دی لبر بہ بیت آچ یک زبانے ء میراس ء ملکوت بوت نہ کنت
 بوت کنت کہ ہما لبر ء ما مری اربی زبان ء سرپد بہ ایں آ بندر ء دگہ زبانے ء بہ
 بیت۔ چیا کہ چشمیں بازیں زبانے ہست کہ آوانی بن ہنڈال یا ہنڈال گوں اربی
 زبان ء یک انت ء ہزاراں سال ساری یک زبانے ء روء کارمرز یوگ انت
 دومی مستریں گپ ایش انت کہ اسلام یک راجے ء یا یک زبانے ء مذہب
 انت ء نیکہ اربان اے داوا کرنگ کہ اسلام ایوکا ہمدانی انت ء نیکہ اربی زبان
 اے گپ ء داوا دار انت۔ مسال ہبر ء مروچی سائینی لبرانی جسکاں ہما توار
 درشان کنگ ء ہاتر ء اربی زبان ء یک دگہ نوکیں آ بے "ح" پکار کرنگ کہ
 انگریزی آب "۷" ء ہجسک انت بلے اے آب کدی کلام پاک ء کارمرز نہ بیت
 ہرکس زانت کہ کلام پاک ء زبان ء انوگیں اربی زبان ء تما ہم دگری ہست دگہ
 یک مزنیں گپے ایش انت کہ کجام دی زبان ء یک سترے، کولے یا کتی ء
 دگہ زبانے ء آ رنگ بیت نہ آ پیشدرانی تما بیت ("سس")۔ مسال ہبر ء

بلوچی ء یک نبشتانکے ء کلام پاک ء یک آیاتے ء کتی REFERENCE ء
زلورت بیتہ کلام پاک ء ہے آیات چوش نبشت بیتہ

” رَبِّ اَشْرَحْ لِي صَدْرِي - وَ يَسِّرْ لِي وَاْمْرِي - وَ
اَحْلِلْ عِقْدَةَ مَنِّ لِسَانِي - يَفْقَهُوْا قَوْلِي ؕ -“

(او پروردگار ! منی سینگ ء پتہج ء

منی کار ء پین ارزان بہ کن ء منی

زبان ء گرنج ء بوسج دانکہ مہلونک منی

ہبر ء سرپد بہ بیتہ

ہے ڈولا واجہ الی کرم الہ ء اے کول ء

نبشت کنگ انت

” الْمَرْءُ مَخْبُوطٌ تَحْتَ لِسَانِهِ“

بزاں انسان وتی زبان ء چیرا سرپتگد یا

واجہ ء اے کول کہ

” الْمَرْءُ بِاَمْرِئِهِ بِاِقْلَبٍ وَ لِسَانِهِ“

بزاں انسان اچ وتی دو کسانیں چیران

انت کہ یکے وتی دل ۽ دومی وتی زبان

انت

اسلام یک جگہیں مذہبے کہ آئی تہا مرے دنیا ۽ چشیں ملک ۽ راجے نیو
 کہ اود ۽ مردم مان مہ بیتہ ۽ اے گپ ہم پدیریں گپے کہ ہر یک مسلمانے ۽
 وتی مذہب چو دل ۽ جان ۽ دوست انتہ سے دوستی ۽ درشان انت کہ مسلمان
 کجام ملک ۽ کجام راج ۽ بہ بیت وتی زھگانی نام ۽ اربی زبان ۽ پر بندایت دانکہ
 زانتگ بہ بیت کہ مسلمانے بلے ایشی مانا اے کدی نہ انت کہ مسلمان ہر کجام
 ملک ۽ راج بہ بیت آ وتی زھگانی اربی نام ۽ لبراں ہم اروبرو اربی نبشت بکنت
 چیا کہ دنیا ۽ تہا ہزاراں زبان ہست انت کہ کماں کم سداں لیک وڈاں نبشت
 بنت ۽ ہر یک زبانے ۽ وتی یک لیک وڈے ۽ آ لیک وڈ زلوری نہ انت کہ اربی
 بہ بیتہ ایشی تہا چ شک نیست کہ اربی زبان دنیا ۽ مستریں زبانوں یکے آ یک
 پراہ ۽ شاہیگان ۽ دہمشتیں زبانے بلے ہست انت و زبانے کہ آئی تہا شریں لہ
 ہم ہست ۽ زاہ ۽ زکت ہم ایشی مانا و ہمیش انت کہ اربی زاہ ۽ زکت ہم پراہ
 مہتر انتہ سے یکیں چیز انت کہ الآہ جل شان ۽ اسلام ۽ بنیاد زبان ۽ سراہ

بلکن سِتک ۽ سِرا کتگد

”..... اِقْداراً بِاللِّسَانِ وَالصَّدِيقُ بِالْقَلْبِ“

زبان ۽ کار ہمیش انت کہ آوتی جذبہ ۽ وتی خیال ۽ درشان کنت ۽ داں
 ی مردم ۽ سرکنت ”هُوَ مِنْ مُسْلِمَانِي آل“ بلے مسلمانے ۽ بسنزه سِتک ۽ سِرا
 تہ دل اے گپ ۽ یا اے درشان ۽ سِتکی ۽ بدنت کہ بے شک من مسلمانے
 تہ یک مردے واجہ خدا ۽ توار پر جنت یا رازق ۽ دگہ یک مردے توار پر جنت
 رازک یا ہمی ڈولا یک مردے توار کنت یا خالق ۽ دگرے توار کنت او ہالک۔
 بلے یا رازق ۽ یا خالق توار پر جنوک پہ مندر ۽ پہ فریب کاری یا پہ مردمانی پیش
 ہارنگ ۽ توار پر جنت وہدے کہ او رازک او ہالک توار پر جنوک پہ دل سِتک
 نتہ واجہ خدا و دل ۽ ہاللاں سئی انتہ آکجام توار ۽ دوستدار ایستہ ہما توار ۽
 نہ آئی سیاہگ درست انت یا ہما توار ۽ کہ سیاہگ یے و رد انت بلے سِتک یے
 برور انتہ اگاں چوش بوعمیں کہ خدا ۽ اطباء ۽ سیاہگ ۽ سِرا بنی آدم ۽ سِتک
 بکرعیں تہ بے چارگیں گنگ بے وسیں ناوانندگ۔ یا ہما راج کہ آوانی گویاک
 ۽ واجہ خدا ۽ وت بازیں جسکے مان نہ کرنگ کہ چراواں چیزے اربلی ۽ آبانی جسک
 انت گناہ ۽ گرک انت ۽ پراواں و مشرء واجہ خدا ۽ چند انتہ

واجہ ڈاکٹر ابولیس سدیکی وئی کتاب ادب و لسانیات ماکدم ۳۳۸

کنتہ

”اگرچہ یہ صحیح ہے کہ جو لوگ کسی زبان کو ثانوی زبان کی حیثیت سے اختیار کرتے ہیں ان کا تلفظ ان کی مادری زبان کے تلفظ سے متاثر ہوتا ہے لیکن ماہرین لسانیات اس سے اختلاف کرتے ہیں کہ یہ صورت حال صوتی تغیر و تصرف کی بنا ہو سکتی ہے یہ ضرور ہے کہ بعض دخیل اور مستعار الفاظ ثانوی زبان میں ایسے داخل ہو جاتے ہیں جن میں صوتی تصرف اور املاء کا فرق پیدا ہو جاتا ہے خاص کر ایسی صورتوں میں جب مستعار الفاظ کی بعض اصوات اس ثانوی زبان میں

موجود نہ ہوں۔ اس کی بکثرت مثالیں
 اردو میں ہی مل جاتی ہیں۔ مثلاً اردو کا
 ادلہ (گوشت) کہ اصلاً عربی کہ عضلہ
 ہے اردو ہزرہ کہ عربی حضیرہ ہے
 اردو مسالہ کہ اصلاً مصلح ہے اردو
 سیننی کہ اصلاً صحنی ہے صورت حال
 یہ ہے کہ اردو میں جہاں حرف /س/ کی
 صوت ہے وہاں عربی میں ملتی جلتی
 اصوات (ث) ، (س) ، (ص) ہیں۔ اسی
 طرح اردو کے صوتیے (نا) کے مقابلے
 میں عربی ز (نا) ، (ح) ، (ظا) ہیں۔ ان
 میں سے بعض اصوات صوتی اور الٹا
 دونوں صورتوں میں بدل گئی ہیں
 بعض صورتوں میں الٹا باقی ہے لیکن
 صوتی فرق باقی نہیں رہا سوائے ان
 چرے گپاں ماسی ہاں کہ اے وڑ

لوگوں کے گفتگو میں جو بطور خاص
 اہتمام اور تکلف کر کے اردو میں
 استعمال ہونے والے جملہ عربی الاصل
 الفاظ کو مغرب لہجہ میں ادا کرنے کی
 کوشش کرتے ہیں۔۔۔

یا اے پیغم ایو کا ماں بلوچی زبان ء نہ انت بلکہ دگہ بازیں زبانے ہست
 گویا کی درشان ء اربی ء زگریں جسکانی توار ماں نیست انت۔ گپ ایو
 بے واری نیگ انت۔ ہر کہ بجن ملو ء۔ نتہ زبان ء مسلہ ء زبان ء زلو
 ء ٹاہین۔ انت۔ اداں نہ سیاہگ ء روی ء گپ کنیت ء نئیکہ گنہ کاری
 مسال ہبر ء اربی یا فارسی ء یک لبرے "تاریخ" انت کہ ماں ا
 "HISTORY" ء "DATE" دو عینانی مانا ء دنت ہمے وڑا ماں بلو
 راجد پتر ء مروج دو عینانی مانا ء دنت۔ یک نبشکارے ہمے تاریخ ء لبرے
 زبان ء بلوچی لیک وڑ ء رد ء واجہ زہور شاہ ء نامینتگیں آبانی رد ء
 نبشت کنت۔ تہ اے لبرے مانا چوں رد بیت؟ ہنچوش کہ اے گپ ء
 انت کہ تاریک ء مانا تماری، اوندائی لُنج انت۔ بلے نبشکار ماں وتی
 نبشت کنت کہ۔۔۔

”سہ زباد شابان ۽ ماہ ۽ چارده
تاریک ۽ بیگاہ ۽ ماں سکیداد ۽ لوگ ۽
ودی بونگسہ“

ماں اے ستر ۽ تما دو لبر درآمد یا دخیل انتہ یکے شابان ۽ ماہ ۽ دوی
تاریک نوں کے اے دوئیں لبزان ۽ وقتی بندری مانا ۽ بدل ۽ روئیں مانا چون
وات کنتہ شابان ۽ کس شاب ۽ جم سرپد نہ بیت ۽ نیکہ ایشرا شہہ بان بزاں
مزنیں لوگ سرپد بیتھے وڑا تاریک ۽ کس مہروچ یا DATE ۽ جاگہ راجدپتر
یا HISTORY سرپد نہ بیتہ واجہ گوپی چند نارنگ ماں وقتی کتاب ساختیات
پس ساختیات اور مشرقی شعریات ۽ تاکدم ۲۹۸ ۽ واجہ ولف گانگ ایزر
(WOLF GANG ISER) ۽ اے دانک ۽ دیما کارایت کہ

”سہ معنی نہ تو کاغذ پر چھپے ہوئے لفظ

میں ہیں اور نہ متن سے باہر ہیں۔ معنی

قاری کے سمجھنے کے عمل میں ہیں۔ لہذا

متن اور قاری دونوں قرأت کی حالت کا

حصہ ہیں جس پر کسی طرح کی شنویت
یعنی موضوع اور معروض کی دونی کا
اطلاق نہیں ہوتا۔ معنی اثر ہے جس کا
فقط تجربہ کیا جاتا ہے۔۔۔۔۔

بلوچی ء یک لبرے ”گور“ انت ایشی مانا بگند ات۔

پشک ء گور ء کن، منی گور ء کم نیست۔

اے رزدگوریں بائینکوے۔ منی گور دردا انت :

آں زال ء پینگ گور ء چیرا چیر دانگ۔

اے لبرکجام جاہ ء بکام مانا ء دنت ”سسہ“ معنی قاری کے کچھنے کے عمل میں

ہیں۔۔۔۔۔ ”اگاں“ کچھنے کے عمل ء در بکن ء تہ اے ستریں ابید یک سترے

ء ایدگہ درس بے مانا بنت۔

درساں گتر انت کہ ما بلوچی زبان ء را چہ ایندگہ تاب ریاں بہ گیشین

ایں ء اے رد ء یکے و لیک وڈ ء شریاں دیما بیار ایں ء دومی بلوچی زبان ء

ہنڈال ء بن ہنڈال ء شاہڈیں بسنزہانی رشتہ ء بلوچی راج ء گویاکی جسک ء

دیما بیار ایں ء اربی ء زگریں آباں چہ بلوچی ء لیک وڈ ء جتا بکن ایں۔

اے درگت ء اگلاں ما بلوچی اکئیڈمی کونڈہ ء مات ء پچار ء دانشورانی کول ء
 دیما بیاریں ء ہم مارا مے کنگ کپ ایت چیا کہ چرے کول ء دگہ یک مزنیں
 ختے ء پسہ پاو کتیت کہ مے سے دانشوراں درگزر کریگہ آجت ء پسہ المی
 انت کہ "ارتقا" یا روم ء بن تہی دشت ء رد ء چہ سای ء چہ سای ء ہنڈال ء
 زبانوں ہند یورپین ہنڈال ء زبان زیات کومن تر انتہ ء اے گپ دیما کتیت
 کہ روم ء لہاز ء بلوچی، فارسی ء ایشانی رشتہ داریں زبان چہ اربی ء آئی رشتہ
 داریں زبانوں کومن تر انت چیا کہ اربی زبان وتی روم ء ہما سمران انت کہ
 آئی کرخت ء حمل تواریں آب تنے وہدی موجود ء ہست انت وہدے کہ بلوچی ء
 آئی رشتہ داریں زبان چرے اہد ء باز دیما انت ء آوان اے کرخت ء حمل
 تواریں جسک ء آب یلداگ انتہ واجہ ڈاکٹر ابللیں سدکی وتی کتاب ء نشت

سہ ایک اور توجیہ صوتی تغیر و
 تصرف کی، کی گئی ہے کہ انسان فطرتاً
 سہل پسند واقع ہوا ہے جن آوازوں
 کے ادا کرنے میں آلات صوت پر زیادہ

زور پڑتا ہے یا زیادہ وقت صرف ہوتا

ہے انسان ایسی آوازوں کو سہل تر

آوازوں سے بدل لیتا ہے اس کی

صورت ادغام (ASSIMILATION)

ہے اس صورت میں دو متصل

اصوات رفتہ رفتہ ایک صورت بن کر

رہ جاتی ہیں۔ لآ سنسکرت کے بعض

الفاظ کا اک (ش) کی جگہ صرف (ش)

کا رہ جانا ہے یا کبھی ان میں سے ایک

اور کسی دوسری آواز باقی رہ جاتی

ہے۔

اگلا ما واجہ ڈاکٹر سدکی ء اے یل ء دیما ار ایں ہم ما اے آسراء

ایں کہ میں زمانگ ء یا مروچی ء ہزاراں سال ساری گئیں اربی زبان

کرتھ ۽ جبل عین آب ماں بلوچی زبان ۽ ہم بوئگ انت یا بلوچ راج ۽ ہم اے
 جسک چہ گویاک ۽ درکرت کنگ انت۔ بلے ہما سہل پسندی ۽ سبب ۽ بے
 کرتھ ۽ جبل عین توار بلوچی دنیا ۽ نہ گواہ انت۔ چریشی ہم اے گپ دیما کتیت
 کہ بلوچی زبان چہ اربی ۽ کوہتر انت۔ کوہنی ۽ مانا دیمشت نہ انت ۽ نیکہ نوکی ۽
 مانا پدنتگ انت۔

اربی ۽ زگریں آبانی یل کنتگ ۽ دومی مانا ہمیش انت کہ بلوچی زبان ۽ لیک
 وڑ ۽ آبدان ۽ ہما ۲۵ آب بہ بنت کہ واجہ زہور شاہ ۽ نامینتگ انت؟۔ بلے
 چوش ہم نہ انت۔ ما اگل روم ۽ رد ۽ بگندایں تہ الما ما اے سرپد بہ ایں کہ
 بلوچی زبان چہ اربی ۽ بوت کنت کوہن تر بہ بیت بلے چہ وتی ازیر ۽ رشتہ داریں
 زبانان کوہتر نہ انت۔ یا اینکہ کوہن نہ انت کہ بلوچی زبان ۽ سیال ۽ آذیر نوک
 گندنگ بیا انت۔ چوش کہ فارسی، کردی یا پشتو زبان ۽ تماخ، رخ، ف ۽ آب
 موجود انت ہمے وڑا بلوچی بان ۽ تما ہم ہست ۽ ساڑی انت۔ واجہ زہور شاہ ۽
 اے ہیال رد انت کہ اے سیں آب پشتو زبان ۽ داد انت۔ چہ پشتو ۽ و بلوچی
 زبان گوں فارسی ۽ زیات نزدیک انت۔ ہکس گپ ایش انت کہ اے جسک
 بلوچی زبان ۽ را چہ بُن ۽ گون انت۔ البہ گپ ایش انت کہ بلوچی زبان چہ وتی
 ہم وہی عین زبانان دیما نہ انت اے جسک تے وہدی ہمے در سیں زبانان ہست

انت ۽ بلوچی زبان اینکہ ردوم ۽ دیمانہ شنگ کہ چہ غ، خ، ف ۽ سیمراں آدست
 یومیں پریشکا بلوچی دنیا ۽ گیشتر مہلونک اے جسکی درشاناں سرجمیں دڑا دیما کار
 ایستہ واجہ زہور شاہ دگہ جاہے درور پیش کنت کہ ”خ“ بلوچی آبلے نہ انت
 اربی لبر ۽ ”نقصان“ ۽ نسیخان بیٹنگ وت اے گپ ۽ دلیل انت کہ بلوچی زبان ۽
 ”خ“ ۽ اہمیت برجاہ انتہ نہ چے زلورت ات کہ زبان ۽ درشان ن ق ص
 ۽ بدل یومیں ۽ ن، س خ بیاتکلیں۔ خ ۽ بدل ۽ ن، ک، س، ان یا ن، س
 ک، ان ہم یوت کرنگ اتہ نقصان ۽ ”ص“ ۽ جاہ ۽ ”س“ ۽ گپنگ بلے کہ
 ردیں حسابے ۽ گپنگ یے بلے ”ق“ ۽ جاہ ۽ باید ”ک“ ۽ بہ گپتیں بلے ”خ“ ۽
 پرچاگپتہ آئی وجہ ہمیش انت کہ ”خ“ ۽ جسک بلوچ مہلونک ۽ بلوچی دنیا ۽
 ہست ۽ موجود انتہ چہریشی ابید ”افو“ ۽ ”اخا“ ۽ لبراں چون کن تے؟ کس ۽ الو
 یا اکا اے لبرانی جاہ ۽ نہ اشکرنگ چریشاں ابید من وت بازیں ناوانندگان ۽
 ”لمہ“ ۽ جاہ ۽ ”لمہ“ وانگا اش کرنگ۔

پریشکا اے کلیں جاورانی دیما آیک ۽ پد اے آسر ۽ سر یوتگ آن کہ بلوچی
 زبان ۽ تماخ، غ، ف ۽ آب مان بہ بنت ۽ بلوچی زبان ۽ کلیں آب ماں آبدان
 ۽ ۲۸ بہ بنت کہ ایش انتہ۔

اب، پ، ت، ٹ، ج، چ، خ، د، ڈ، ر، ز، ژ، س، ش، غ، ف، ک، گ، ل، م، ن،

ن، و، ہ، ی، یے

بلے نوں اے آبانی لڑ ہما وڑ نہ بیت کہ ساری ء بونگ یا برزا ما نبشت
 کرنگ چیا کہ "ع" ء در آیک ء پد "غ" ء آب ایوک فنگ کہ ریزگ ء واننگ
 گران کپ ایسدھے وڑا "ق" ء در آیک ء پد "ف" ء آب ہم ایوک فنگد
 پریشکا ما اے آبدان ء لڑ ء آبانی لیک ء توار ء حساب ء اے وڑا رد بند وہ
 ایں۔

ا، ب، پ، ف، ت، ٹ، ج، چ،

خ، و، ڈ، ر، ز، ژ، س، ش، ک، گ

غ، ل، م، ن، ہ، و، ہ، ی، یے ء

ایشانی نام گوں زبر ء اے وڑ واننگ ۔

ا، ب، پ، ف، ت، ٹ، ج، چ،

خ، و، ڈ، ر، ز، ژ، س، ش، ک، گ

غ، ل، م، ن، ہ، و، ہ، ی، یے

باید انت بلوچی آبدان ۽ آبانی توار گوں زبر ۽ بہ بیت اگاں اے وڑا
 دیما کتیت گڑا مجبوری ۽ ہما وڑ وانگ بنت کہ ساری ۽ ہست انت تہ منی اڑ
 انت کہ لڑ بُرز ۽ وڑ آ بہ بیت ۽ "غ" غین وانگ مہ بیت بلکن غاف وانگ
 بیتہ ک گ غ (کاف ، گاف ، غاف)۔ اداں من "ڑ" ۽ آب در کرنگہ منی
 ہیال ۽ ڈ ۽ ژ ۽ توار یک انت من بازیں زانتکاران ۽ چہ اے آبانی جبکہ
 جتانی ۽ پول کرنگہ بلے کس ایشانی توار ۽ جتاکت نہ کنت ہر دو انگریزی "D"
 جسک ۽ درشان انت۔ روڈ ، راڈ ، ریڈ ROAD, RAWD, READ
 اڑنا (UDNA) ، اوڑھنا (ODHNA) ، ڈرنا DARNA ۔ باز وھدان
 "ڑ" ۽ جاہ ۽ رومن ۽ "R" ۽ کارمرز کن انت چوش کہ اورماڑہ ۽ ORMARA
 نبشت کن انت بلے ہما مردم کہ اورماڑہ ۽ نام ۽ سکی نہ انت آ اے نام ۽ اورماڑہ
 ۽ بدل بگورماہ وان ایت یا اوڑماہ زانتہ کے بگوش ایت کہ "ڑ" ۽ آب
 رومن لیک وڑ ۽ مان نہ انت پڑشکا "D" کارمرز بیت بلے چوش نہ انت رومن
 بازیں دگہ آباں چوش کہ "ش" ۽ آب ہم رومن ۽ آبدان ۽ مان نہ انت بلے
 "SH" , "TIO" , "SIO" ۽ دگہ دگہ وڑاں ش ۽ توار ۽ درشان کن انت بلے
 ایوکاس ۽ توار ۽ بزاں "S" ۽ پہ "ش" ۽ کارمرز نہ کن انت پڑشکا اگاں ڈاڑہ

توار جتا بومیں لت انت ھ الما پے "ژ" ۽ یا پے "ڈ" ۽ دگہ یک آہے یا دو سے
 آہانی یک تواری دیمآ رنگ بومگ ات چوش کہ پے ش ۽ "TIO" انت پریشکا ما یک
 تواری ۽ حاتر دو آب نیلورنگ یکے زرنگ ۽ آ "ڈ" پرے حاتر ۽ زرنگ کہ "ڈ"
 ۽ در آیک ۽ پد اگاں "ڈ" ۽ یل بکن نے تو "ژ" ۽ بزورے ھ "د" ایوک مان
 ایستہ ویدے کہ "مر" ۽ را دگہ دو ہمراہ (ز، ژ) گون انت۔

من چرے گپ ۽ بے سمانہ آل کہ ھ ۽ خ ۽ پ ۽ ف گ ۽ خ ۽ آیک ۽
 بانویداں سیاہگ ۽ رد نیسی دیمآ کتیت بلے ویدے اے پیسلہ بیت کہ فلاں لبز ۽
 گوں فلاں آب ۽ نبشتہ کنگ بہ بیت ھ اے ردی ۽ ترس دور کتیتہ دوی گپ
 ایش انت کہ بلوچی زبان ۽ لہمان ۽ ہمائی تواری ۽ نبشتہ ۽ موہ رس ایت چوش کہ
 نگن، نغن، خاک، خاک، پاتیدگ، فاسیدگ۔ بلے لبز انک ۽ نبشتانک ۽ ہما لبز دیمآ
 کتیت کہ زیت خنگ بیت یا نامینگ بیت دوی لبزوت کم کم ۽ پد کنز ایستہ بلے
 خ، غ، ف ۽ زورنگ ۽ پاتیدگ بلوچی زبان ۽ باز رس ایت کہ چراواں لختے ایش

انتہ

(۱) بلوچی زبان گوں وتی حنڈال ۽ زبانان ہمگسج ہیستہ

(۲) بلوچی زبان ۽ سرا اے ڈوہ دور کتیت کہ ایشرا یک ہلکے ۽ لہجے ۽ سر

آورنگ

(۳) پاکستان، ایران ۽ اوگانستان ۽ سیاہگ یک بیت ۽ کس اے تاروز

کرت نہ کنت کہ آئی جسکانی درشان مان نہ انت یے

(۴) بلوچی زبان گوں بلوچانی دومی زبان براہوئی ۽ نزدیکتر بیتد

(۵) بلوچی زبان ۽ جسک ۽ آوانی وکیلی ہمک دمگ ۽ یک بنتد

(۶) بلوچی زبان ۽ تما بے مچ ۽ بے زلورت ۽ در آمدیں لبرانی آئیگ ۽ را

بند بیتد مے دینی سروک پرے ہاتر ۽ در آمدیں لبرانی نیار انت کہ مانا اش

بدل بنت ۽ مے دانشور پرے ہاتر ۽ در آمدیں لبرانی نیار انت کہ سیاہگ اش

رو بنتد اے وڑا بلوچی زبان چہ مفت کلزنی ۽ در آمدیں لبرانی چٹ ایتد

مے باز زانتکار ۽ اے تاروز کہ اے وڑا بلوچی زبان ۽ دامن تتگ بیت

پہک روئیں ہیالے یکے و پریشکا کہ در آمدیں لبرانی راہ کسے ۽ نہ بستگ ۽ نیکے

اے راہ ۽ کسے بست کنتد اے لبروتی زلورت ۽ مچ ۽ وهد ۽ وت کا انت توری

ایشانی نبشگی شکل بدل بہ بیت یا کہ مانا بلے لبر آئیگ ۽ بند نہ بنتد اربی زبان

کہ یک سک دیما شگلیں پراہ ۽ شاہیگانیں زبانی ۽ آئی لبرانی جملکدک ہنچوش مزن

انت کہ باید آرا دگہ زبانی ۽ دخیل یا در آمدیں لبرانی زلورت مہوعیں بلے آہم

ھچ دخیل یا درآمدیں لبزائ داشت نہ کنت اے دگہ گپے کہ ھے دخیل یا
 درآمدیں لبزائ آوتی توار ۽ وتی آباں نبشت کنت چوش کہ سگار ۽ سجار کنت باید
 کہ گاف ۽ جاگہ ۽ غاف بوعیس یا پاپوش ۽ جاگہ ۽ بابوج نبشت کنت وهدے کہ پ
 ۽ بدل "ف" ۽ ش وت وکیلی کنتہ بلے چوش هم نہ انت ۽ کس ۽ پ چوشی ۽
 ھچ وڑئیں تا روز ۽ هک هم نیست ھے وڑا چراغ ۽ سراج، ٹیلی گراپھ (PH)
 تلفراف نبشت کنت بلے ایشانی آیک ۽ دیما داشت نہ کنت ھے وڑا فارسی نیشل
 ۽ ناسونال، ریڈیو ۽ رادیو، ٹیلی فون ۽ تلفن کنت بلے راه ۽ اش داشت نہ کنت
 ھے وڑا بلوچی هم صراط ۽ سلات، صحیح ۽ سسی کنت بلے چہ بلوچی ۽ تما آیک ۽ لبزائ
 داشت نہ کنتہ البہ ہر زبانی درآمدیں لبزائ وتی لیک وڑ ۽ رو ۽ نبشت کنتہ
 اے ھچ وڑیں گناھے نہ انتہ اگاں چوش مہ بیت ہر یک زبانی ۽ لبزہمانی چند
 ۽ بنی لیک وڑ ۽ نبشت بہ بیت نہ دنیا ۽ توامیں لیک وڑانی شکل بدل بیت ۽ ہر
 یک لیک وڑے ۽ آبدان ۽ چوکھنیں ہیرو غلظی ۽ زمانگ ۽ لیک وڑ ۽ اشمار ۽
 ۰۰ آب ۽ برزتر بستہ ہر زبان دیما روان انتہ سہل پسندی ۽ کمپیوٹر ۽ سرا
 وتی کوپگ ۽ بار دور، انگ ۽ کمپیوٹر ۽ لوٹ کم وهد ۽ زیات کار انت بلے ما پشنا
 روان بکن این۔ دنیا ۽ ہیرو غلظی ۽ آبدان ۽ لیک وڑ ۽ را کم کنان ۽ داں بیت
 ۽ سے ۽ سرکنگ ۽ نا ایشرا پدا داں ۰۰، سر بکن این۔ مسال ھبر ۽ انوں بلوچی

آبدان ء ۲۸ آب انت۔ اربی لبزانی سبب ء اربی ء زگرئیں آب الیشی تہا مان
 بنت ء الیشی اشمار ۳۷ بیتہ پدا براہوی زبان ء یک آبلے ء توار کہ اے دھیں
 بلوچی ء نیست (ظ) ہتمن بلوچی ء تہا کنیت اے وڑا اے ۳۸ بنت پدا اردو زبان
 ء جبل تواریں آب بھ، پھ، چھ ء دگہ دگہ آب پرے ہاتر ء بلوچی ء لیک وڑا
 انت کہ بلوچی زبان ء اردو زبان ء لبزہرو برو کا انت ء اردو ء اے آبانی اشما
 انداز ء دہ انت اے وڑا اردو ء لبزانی سیاہگ ء درست نبشت کنتگ ء ہاتر
 اے دھیں آب ہم بلوچی لیک وڑا ء کا انت ء بلوچی ء آبدان ۳۸ ء سر بیت
 ہمے وڑا پشتو زبان بلوچی زبان ء ہنڈال نیگ انت ء ہمسایگ انت ہم آئی لبزا
 آیک یک کدرتی گے پریشکا پشتو ء آب ت، ح، ح، بنس ء ر ء وڑیں آب
 بلوچی لیک وڑا آرتگ المی انت اے آبانی اشمار نہ انت اے وڑاں بلوچی زبان
 ء آبدان ودان ء داں ۵۷ ء سر بیتہ ہمے وڑا سندی زبان ہم بلوچی زبان
 نزیکیں زبانے ء بکول واجہ ڈاکٹر ابدلحمید سندی نیگ ء

”سسہ پنجابی، سندھی، سرائیکی اور ہندکو
 زبانوں کے اثرات کی وجہ سے بلوچی
 زبان میں ٹ، ڈ، ژ کے اصوات شامل
 ہو گئے۔ سندھ میں جو بلوچی زبان بولی جاتی
 ہے اس میں سندھی الفاظ بھی داخل
 ہوئے اس کی وجہ سے سندھی کی بلوچی
 زبان میں پ، گ، ڈ، بھ، ڈہ، چھ وغیرہ
 خالص سندھی اصوات بھی رائج
 ہیں۔“

ڈاکٹر ابد لمجید سندھی ء وڈیں دگہ انتہا پسندی زائنتکار باز انت کہ چر

ء الف ء باء سرپد نہ انت بلے زبان ء بابت ء ہنچیں گپ ء جن انت کہ

ء سر توار کنتہ بلے ڈاکٹر ء گوشنگ ء رد ء باید انت کہ پنجابی، سندھی،

بزرانی آب ہم بلوچی لیک ورا آرتنگ بہ بنت اے وڑا بلوچی لیک وڑا آبد

سر بیتہ ڈاکٹر ابد لمجید سندھی ء اے گپ کہ پنجابی، سندھی ء ہندکو ء سبب

وڑا ء توار ء جسک بلوچی ء انگ انت یک جاہل ء ناپوہیں گپے بلوچی

آریائی زبانے ء الی انت کہ آریائی زبانانی رشتہ ء سبب ء چہ بندت ء

گوں وتی ایندگہ سیالیں زبانان آبی ہمتواری کدرتی گپے ۔ مسال ہبر ء ماں

بلوچستان ء پنجابی، سندھی ء سرائیکی ء ہمے کبیل ء دگہ زبان پہ دوا نگواہ

(جدگالی ء سر پہ ورکہ یک گونڈیں ہندے ء گوشنگ بیتا بلے اوداں ہم بلوچی

ٹ ء آبان درشان کنت ویدے کہ فارسی ء اے آب نیست انت ء اوداں

زبان فارسی انت۔

گپ دور فٹ مے مراد ایش ت کہ ہمے وڑا کہ ہر در آمدیں بزرانی

آوانی بندری آبان نبشت کنتنگ ء پابندی بہ بیت تہ بلوچی زبان ء آبدان ء

آب بنت اے کساس ء گیش بنت کہ نبوتیں گپے پریشکا گتیریں وڑا ء ڈول

دنیا ء رانج انت ہمیش انت کہ پاپوش ء بابوچ ء سگار ء سجار، تحریر ء تہر

ص ۽ خالص نبشت بکن۔ سیاہگ ۽ رندی یا گنہ گاری ۽ گپاں ہما مردم جن انت
 چہ لسانیات ۽ زانتکاری ۽ زہر انت ۽ زبان ۽ حج ۽ زلورت ۽ وتی دل ۽ تب
 کنگ لوٹ انت۔

اربی زبان ۽ آبانی کم کنگ ۽ دگہ پائیدگے الش بیت کہ ما بلوچی ۽ لبران
 اربی آبان نبشت نہ کن ایں جیا کہ اربی زبان سے مدہبی زبان انت ۽ مارا
 ے رشتہ ۽ سک دوست انت۔ اے دوستی ۽ سبب ۽ ما بلوچی ۽ زگریں لبران ہم
 بی ۽ زگریں آباں نبشت کنگا یں چوش کہ تئی ۽ تعی، رات یا براس ۽ برات۔
 ۽ سعی، زامران ۽ زعمران، سبب ۽ صعب ۽ دگہ دگہ۔

ڈاکٹر سہیل بخاری پاکستان میں اردو ناہی جملدگ ۽ تا کدم ۳۰ ۽ وتی یک
 تیلنے اے بابت ۽ نبشت کنتہ۔

”۔ چونکہ فارسی ہند شمالی میں مسلمان

حکمرانوں کی مادری زبان ہونے کے لحاظ

سے سرکاری دربار میں ۱۸۳۲ء تک

مسند نشین رہی۔ یہاں کی دوسری

زبانوں کی طرح اردو زبان میں بھی بے
 شمار فارسی اور فارسی کے وساطت سے
 عربی الفاظ داخل ہوئے۔ اس کے برعکس
 ہند جنوبی میں فارسی کو راج پاٹ کا
 کبھی موقع نہیں ملا بلکہ ابتدا ہی سے
 دکنی زبان اس منصب پر بڑے اطمینان
 و اعتماد کے ساتھ براجمان رہی جو اس
 کا پیدائشی حق تھا۔ اس لئے دکنی میں
 دخیل الفاظ کی تعداد، تلفظ اور اطلاق
 مقامی اصول و قواعد کے پابند رہے۔
 جبکہ شمال میں اردو زبان عربی، فارسی
 سے اس حد تک دب گئی کہ اس میں
 دخیل الفاظ کا تناسب دکنی کے مقابلے
 میں کہیں زیادہ ہو گیا۔ اور تلفظ و اطلاق
 بھی قریب قریب اس طرح جاری رہے
 جس طرح عربی فارسی میں چلے آ رہے

تھے بلکہ ان زبان نے اردو میں اپنی
 بہت سی آوازیں بھی داخل کر دیں اور
 اس کے بہت سے الفاظ کو یوں تبدیل
 کر دیا کہ وہ خود اردو زبان میں دخل
 نظر آنے لگے۔

:- ملفوظات۔ چیچنا (چیکنا) پچنا

(پکنا) چچنا (چکنا) اخروٹ

(اکھروٹ) کم رخ (کم رکھ) خراٹا

(کھراٹا) خصم (کھسم) قصابی (کھسانی) قلا

(کلا) زق زق بق بق (تھک تھک بک

بک، غلہ (گلا) ، غلیل (گیل) رضائی

(رجائی) وغیرہ

مکتوبات۔ عکدہ (الادھا، الیدھا)

واسطے (واسطے) طوطا (توتا) عمدہ (امدھا)

صونک (سینک سائک) وغیرہ۔۔۔

چریشاں ابد ہم دگہ بازیں جکانسریئے دیما کنیت یا زگریں اربلی لبرانی
 زورنگ ۽ دگہ بازیں دللیے دات بیت بلے پہ سرپدی عہے بازانے۔

نبشتی اڑاند

واجہ زحور شاہ ہاشمی ء لیک وڑ ء را سیاہگ گوشگ مے وڑا واجہ حاجی
ابد لکیوم ء ایٹرا لکوڑ ء نام دانگد بے اگاں صورت بچارے تہ اے دوئیں لزار
لیک وڑ ء بدل ء "الماء" ء بابت ء گوشگ بنتہ ء ماں بلوچی ء الما ء را سیاہگ
گوش انتہ ء اے پدریں گے کہ المادگہ چیزے ء لیک وڑ دگہ

نبشتی اڑاند بندر ء مے سیاہگ ء اڑ ء جنجالان باوست کنگ ء بنگ
انت کہ چوں ء چے پیتم بلوچی زبان ء سیاہگ راست نبشگ بہ بیت کہ وانگ
یے ارزاں ء بروبر بہ بیتہ اے اڑاند ء بندات ء دوہر انت کہ یکے ء ماکشابی
ہر ء دومی ء نبشتگی ہر گوش ایں۔ چونا ء کشابی ہر یک گونڈیں ہرے بلے سک
مجدری میں ہرے کہ اے ہر ء گیش ء گیوار ء ابید سیاہگ ء وانگ ء تما
ارزانی آورت نہ کن ایں۔

یہ بلوچی زبان ۽ نبشت ۽ وانت ۽ اربی لیک وڑ زورنگ بوئگ ۽ اے گپ
 پدیں گپے کہ اے لیک وڑ اربی زبان ۽ زلورت ۽ گزرانی ہاتر ۽ اوباد کننگ
 بوئگ ایٹی کشاب اربی زبان ۽ گزرانی رد ۽ جوڑ بوئگ انت۔ پریشکا تماہدی کہ
 اے لیک وڑ ۽ تہالیتے ہجدری نیں مٹ ۽ سٹ آرنگ مہ بیت اے لیک وڑ
 بلوچی ۽ جسکاں بروبری ۽ درشان کرت نہ کنتہ ہمے ہاتر ۽ مارا اداں چہشانک
 دیگ ۽ زلورت کپ ایٹہ مے زبان ۽ تہا نوہ (۹) نیجسک نیں توار ہست انت
 کہ گوں سے کھ آہاں ہوار بنت ۽ بزانی جسکاں درشان کن انتہ اے توار
 ایٹ انتہ آ، ا، ا، و، و، و، و، ی، ی، ی۔

وہدے کہ اربی زبان ۽ تہا اے توار نوہ (۹) ۽ جاگہ ۽ ہفت (۷) انت۔

دو توار ۽ کئی انتہ رومن لیک وڑ ۽ CONSONENTS ۽

VOWELS درس آبی شکل ۽ انت پریشکا اگل یک زبانے رومن لیک وڑ ۽

زور ایٹ آ زباں ۽ گزر ۽ رد ۽ اے آب توری VOWEL بہ بیت یا

CONSONENTS پہ ارزانی اے دیم ۽ آدم بوت کن انتہ مسال ہبر ۽

اگل مارومن بزریں تہ "و" ۽ توار ۽ ہاتر ما پہ ارزانی "v" ۽ آب زرت کرنگ

اتہ ہمے وڑ ۽ پہ "ی" توار ۽ ہم مارا چہ "E" ۽ "i" ۽ یکے ارزانی گوں ۽ دست

کپنگ ات نہ "Y" بے منت اتہ بلے اربی لیک وڑ چوش نہ انت کہ ما چہ اربی

۽ زگريں آباں کہ در بلوچي بوٽگ ات يکے پرے مکسد ۽ مراد ۽ کار بست بکن اين۔
 ما "ز"، "ض"، "ظ"، "ع" يک آبه هم په و ياي ۽ توار ۽ کار بست نه کن
 اين۔ پريشکا مارا په وتي همے مکسد ۽ يک دو نوکيس کشک، ليک يا نشان اوباد کنگ
 کپ ايت۔ ادا من يک دگه گپے هم ديما آورنگ که من کشاب (اعراب)
 VOWEL گوشتگ انت وهدے که کهمه آب (حروف علت) VOWEL
 زانگ بنته بيا که چوش من په زانت کرنگ چيا که اولاني (VOWELS) کار
 ما رومن ليک وڑ ۽ هما انت که ما اربي ۽ کشاباني انت۔ آنه انت که (حروف
 علت) کهمه آباني انت۔ مسال هبر ۽ رومن ۽ واول (VOWELS) ۽ مستريں
 آگده هميش انت که آ آباں هوار کن انت ۽ لبر ټاھين انت۔ واول ۽ ابيد دوسد
 CONSONENTS کجا بکن لبر WORD جوڑ نه بيت چوش که WITH
 CNSNNTS BTS, BRNG ۽ آب انت بلے بے واول ۽ اے به لبر
 جوڑ نه بنته داں وهدے که BR(i)NG آئی مجن ۽ BATS ۽ "اے" مجن
 ۽ CONSONENTS ۽ او ۽ اي آل ميارے۔ انگريزي ۽ يک لبرے
 "SCHWA" انت چريشي "A" ۽ دور کن اے يک لبرے ۽ بدل ۽ چار آب
 بنت ۽ بس بلے اربي ليک وڑ ۽ کله آباني (حروف علت) آگده ايش نه انت کله
 آب (ا، و، ي) کدی لبر جوڑ نه کن انت۔ چه کهمه آباں ابيد هم لبر جوڑ بنت بلے

داں وپدے کہ ہے لبران ء کشاب مجن
 ئے گنگ بنت چوش کہ گپ، ورد، اُرز
 ء لبرانئ دانکہ گپ ء سرا زبر مجن ئے
 زاننگ نہ بیت کہ اے گپ انت یا کہ
 گپ انت ہے وڑا ورد ء سرا زبر مجن
 ئے زاننگ نہ بیت کہ اے لبرورد انت
 یا کہ ورد انت ہنچوش ارز ء زبر مجن
 ئے اُرز ہم بوت کنتہ بزاں داں
 وپدے کہ لبران ء کشاب مجن ئے گنگ
 بنت کہہ آب (حروف علت) وت
 کشابانی محتاج انت ء بے کشاب ء چو
 ایندگہ آبی لبران گنگ بنتہ ایشی مانا
 ایش بوت کہ کشاب کہہ آبانی نسبت ء
 چہ VOWELS ء نزدیک تر انتہ
 ہاں اے کلمہ آب واولانی (VOWELS)
 پیماوتی رنگ ء بدل کن انت ء کدی

اُنت

کتاب (ء واول) ۽ رنگ ۽ رجا ۽ کدی
 بگراب (حروف صحیحہ) ۽ بلے آگدہ ۽ نماز
 ۽ کتاب ۽ واول یک بوت کن انت
 پریشکا من کشابان ۽ واول گوشگ گپ
 دور شت نون مایک رندے پدا وتی مکسد
 ۽ نیمگا رو اس ۽ یک رندے پدا گوش
 اس کہ مارا پہ وتی نوہ نین جسکانی توار ۽
 درشان ۽ یک یا دو گیشیں کشاب اوباد
 کنگلی انت واجہ زهور شاہ ہاشمی وتی کتاب
 بلوچی سیاہگ ۽ راست نیبگ (سبی
 چاپ ۱۹۹۰) ۽ تاکدم ۱۷ ۽ نبشت کنت
 دلگوش کرزیں گپ
 بلوچی زبان ۽ کہ ما مچی ماں اے سیاہگ
 ۽ نیبگ ۽ اس ایشی ۽ مستریں نیمون
 ایش انت کہ سرجمیں بلوچستان ، ایران
 ، اوگانستان ۽ سندھ ۽ ہرستیں دیماں پل

۱. ہواڑ کریگ ۽ چاری نیمگ ۽ نیلیو میں
 زر انتہ اے حسیں ملکاں کہ
 بلوچستان ماں انگر ۽ گپنگد ایشانی تمہ ۽
 حمے سیاہگ کارمرد بیگ ۽ انتہ اے
 سیاہگ عربی سیاہگ گوشگ بیت پرچاکہ
 ماں عربی رحبند ۽ انتہ کہ عربی بیڑ ۽
 باجاں پہ سوگاتی پہ اے ڈیہہ ۽ دیاراں
 بکشاگد دگہ گپے ایش انتہ کہ سرجمیں
 رو در آئی بلوچستان ۽ اردو ۽ رو ایرشتی
 بلوچستان ۽ پارسی دانینگ بیگ ۽ انتہ
 اگاں ناں راستیں گپ ایش انتہ کہ
 بلوچی زبان ماں اے سیاہگ ۽ ہجر
 راست ۽ چک نیسیگ ۽ وانگ نہ بیتہ
 پہ ایشی ۽ ماں اے سیاہگ ۽ راست
 وانگ ۽ حر یک گالے ۽ حر یک آبے ۽
 سرینوک جنگ لوٹ ایتہ پدا لہتیں

انچیس گال حس ت کہ آیایں حمے سرینوک
 پر بکن ئے انگت ہم راست وانگ نہ
 بستہ پہ درور ء لھتیں گال پیش کنگ
 بیتہ

میل، میل، میل، میل، میل۔
 چہ ایشاں بنگی دوئیں گاللاں و بندر ء
 سرینوک پر کنگ نہ بیت کہ ماں هر
 دوئیناں م، ے، ل، ء آب انت کہ
 "م" گوں "ے" ء سبک وانگ بیت ء
 "ل" اوشت انت بے پدا ہم هر
 دوئینانی گالوار دگر دگر انتہ ما ایشاں
 چوش گیشینیں۔ چہ ایشاں یکے "میل"
 (MYL) انت ء دوی میل (MEYL)
 نوں آدگرانی گالوار ء بچار میل
 (MAYL) میل (MIL) میل
 (MILL) میل (MIYYAL)۔

پہ ایشانی گلواریانی گیشینگ ء مارومن چ:

کاربتنگ انت پہ "ا" (زبر) ء A

پہ (زیر) E ء پہ "یے" ء Y ء پہ

"ی" ء "i" زورگ بوتگد چہ اے

گالانی ہریکے ء بزانت جتا انت۔ دگہ

لھتیں گال بچارہ

گڈگ (GEDDHAG) گڈگ

(GUDDHAG)

گڈگ (GADDHAG) - جنگ

(JANG)

جنگ (JENG) جنگ (JUNG)

جنگ (JANAG) بیہ (BEYR)

بیہ (BIR) بیہ (BIRR)

"

واجہ زہورشاہ ہاشمی ء گپ وتی

جاہ ء بلے اگاں مایک یا دو نشان کشاب ء

در بکن این مے نبشت ۽ وانت داں شریں هدے ۽ ارزاں ۽ برودر بیتہ
 ہاں ہبر ۽ یک لبرے ہہ، و، ر انتہ مے گور ۽ ہو ۽ گون ۽ لبرانی مے جسک
 ت ہدے کہ اربی ۽ دو انتہ یکے زبر ۽ دومی پیش بزاں اربی ۽ اے لبر ہور
 (Rain) ۽ ہور (Paradise Girl) جوڑ بوت کنت بلے ہور بزاں (Lagoon) یا
 وار (Togather) بوت نہ کنت نوں اے سیں آباں چوں بکن این کہ اے
 Lagoon ۽ مانا ۽ بدنت یا Togather ۽ مانا ۽ بدنت اربی کشاں و مارا جاں
 ات پریشی مانوکیں نشانے (v) زور این ۽ ایشی ۽ نام ۽ گیش ۽ ایر کن این بزاں
 زبر، زیر، پیش، گیش۔ نوں مے کار در آتک چوش کہ ہور (Rain) ہور
 (Paradise Girl) ۽ ہور (Lagoon or Togather)۔ یا سئل (سواد تفریح)
 سئل (مربند سئل کنگ) سئل (سیکنگ، ٹینگ) چد ۽ ساری یک اٹھے واجہ زہور
 شاہ ۽ گون شری ۽ گیشینگ چوش کہ گور، گوسک ۽ وڈیں لبرانی درست وانگ ۽
 ۴۰ اوشٹ ۽ نشان اوباد کنگ۔

اگاں ماہلیکت ۽ بچار این تہ بلوچی زبان ۽ اڈاند چوش مشکل ۽ گراں نہ
 انت کہ ایشانی گورد درمیتہ دومی زبانانی تہا مستریں اڈاند بوٹگ انت بلے وائے
 پرے گپ ۽ کہ بلوچی زبان ۽ را زبانزانت نیستہ لبرانت ۽ دانشور ہر جکانسریے
 مار انت آئی گیش ۽ گیوار ۽ وتی زانت ۽ رد ۽ کن انت چینگہ درست یا رد بیت

اے دگہ گپے۔ منی کلم ۽ چست کنتگ پرے مکسد ۽ ہم ھے مارنگ ۽ برور
 کشابی ہر ۽ گیش ۽ گیوار ۽ پد ما نبشتی اڈاند ۽ نیمگا رو اس۔ چونہ
 ۽ رھوت گوں نبشتگ ۽ بیت پریشکا و ہدے یک زبانی ۽ را سیاہگ
 کنتگ ۽ جنجال دیما کنتیت تہ آ نبشتی اڈاند گوشنگ بیتہ اے اڈاند سیاہ
 جنجال انت۔ بزاں ما وتی سیاہگ ۽ چون نبشت بکن اس کہ واننگ ۽ ارز
 بیت ۽ نبشتگ ۽ روی ۽ گنجائش مہ بیتہ اے و ہدی سیاہگ ۽ ہر نبشتکار
 وڈا نبشت کنتگا انت اکبر بارک زنی ۽ کتاب ”روچاکے کشت کنت“ ۽ سیاہگ
 مٹ وت انت۔ واجہ امیری ۽ وتی رنگے ۽ واجہ ملک توکی ۽ وتی دگہ دروشے
 اے و ہدی کہ درساں گیش سیاہگ ہما تریکہ ۽ ہما ڈول ۽ نبشت بنیرگا انت آ
 زھور شاہ نیگ انت ۽ چرائی پد ہما ڈول انت کہ واجہ مھمد ہسین انکا
 آزات جمالدینی ۽ پدا واجہ حاجی کیوم ۽ گوں کمیں مٹ ۽ سٹ ۽ دیما آورنگ
 یک سیاہگے کدی کدی بلوچی لبرانک ۽ گندنگ ۽ کنتیت تہ آ واجہ شیر مھمد مری
 انت بلے کول ہدا مرزی زھور شاہ نیگ ۽ اے سیاہگ ۽ دیما آرنگ ”مارا گ
 جنجالاں پرین ایت“ پریشکا مے دیما واجہ زھور شاہ ہاشمی ۽ واجہ حاجی کیوم
 ڈول ۽ پنیم ایر انت۔ پہ پجار ۽ ما ایشان ۽ دو نام دے اس واجہ زھور شاہ
 سیاہگ ۽ را شاہ آر ۽ واجہ حاجی کیوم ۽ سیاہگ ۽ را حاجی آر گوش اس دانکہ

وینانی شریء کھیء ردء وئی زانتء شریء دیما بیار ایں۔

واجہ زہور شاہ بن کرد (مصدر)ء بن کار گال گوش ایتء ایشاں کنگ،
رگ وانگ، جنگ نبشت کنتء ماں وئی کتاب بلوچی سیاہگء راست نبیگء
ما نبشت کنت

”سے کہ بنکار گالء رنگیں سر ہمیں

بلوچستانء ماں یکیں گالوارء کار مرد

بوٹگیں گالانی سرء ہم پڑاش برنگ

کہ جنگ کنگ، چنگ

نبیگء گالاں اے واجکار

جنگ، کنگ، چنگ، نبیگ

نبیس انتء زانگ نہ بیت

کہ اے گالانی گالوار کدی

ترانگء جن نگ، کن نگ

چن نگ بوٹگیں

دوی نیمگا حاجی آرء فکر ایش انت کہ نبشت ہماوش انت کہ یکیں نزر

ء لبروتء وئی مانا، درشان بکنت، گنگ مہ بیت یادگہ پٹء پولےء محتاج

مہ بیتہ ہاجی ء وئی بازیں نبشتانگ ء تہا اے گپ پندر کرنگ کہ زمر
 بُن کرد گنگ انت ء اولی نزر ء وت ء نامنت نہ کنت چوش کہ گنگ
 انت۔ اے لبر کنگ (Kang) زیات واننگ بیت کہ یک مرگے ء نام انت
 وڑا جنگ ء لبر اولی نزر ء جنگ (Jang) بزاں مڑائی واننگ بیت چے
 اول سرا JANAG بوان ایت۔ ہے وڑا ہزاراں بنکر دے لبر انت کہ زمر
 ء گنگ بنت ء دانکہ تمزہ ء مجن ء وت ء نامنت نہ کن انت۔

۶۰ :- اے تمزہ انت کہ ماں بلوچی آبدان ء یک آبلے انت بلکن الف
 دومی آب انت بلے وہدے ایشرا سربرا / (زبر) ء جن ءے تہ اے آبلے پ
 کپ ایت بلکن لبرے بیت ء جتا مانا دنت کہ اردو ء "کو"، "نے"، "ہے"
 کدی کدی "اندر" ء مانا ء کارمرز بیتہ واجہ زہور شاہ ء گوشنگ انت کہ

"سہ اے لبر (ء، ء، ء) ۱۹۵۳ ء بلوچی
 زبان ء سرچنگ (کراچی) ء بلدکارانی
 دیوان ء دم ء ایر کنگ بوٹگ ات انت
 کہ چہ مزنیں گپ ء ترانے ء رند
 منگ بوت انت۔ "ء" اے ہما
 بختاوریں لبر انت کہ ایشی نبشت

کننگ ء ہردو "آر" ہمتپاک انت۔

اے آب ہم نمرہ انت کہ زیریے جنوک انت ء زیر ء لکنگ ء پد
 آب یک لے (بزے) جوڑ بونگد اے لپ بندات ء اردو ء کا، کے، کی ء
 کارمرز بیتہ بلے اے لپزلپ ء نبشت کننگ ء زهور آر ء حاجی آر ہردو
 ہیکر ء ہیال دار انت ء مے وڑا اے لپزلپ ء توار پے بہ بیت اے
 آر ہمتپاک نہ انت۔ یک آرے اے لپ (بزے) "آے" (Ay) ء توار ء
 دوی ایشرے "آے" (Ey) ء توار زانتہ بلے مے لپزانک ء تما اے لپز
 دیر انت کہ "آے" (Ay) ء توار ء وانگ ء زانگ بیتہ واجہ زهور شاہ
 لک انت کہ اے لپ چہ ۱۹۵۳ ء وھداں مے توار ء مے مانا ء کارمرز بیان
 یواک انت۔

اے گپ و رد انت کہ اے لپ ایوکا "آے" (Ey) ء توار ء دنت بلکن
 مایندگہ زبان ء حاس فارسی ء کہ اردو ہم ہوار انت اے لپز ء توار ء جسک
 انت یکے آے ء دوی اے اداں "آے" ء سرا ائی نیست انت بلکن زیر ء توار
 پے انت ایٹی سرا ائی انت اے زیر انت کہ اے آب ء را دو توار یا دو جسکی

لہزے جوڑ کرنگ لیے ہر ہما جاہ ء کہ زیر دو آب ء را یک لپے (لہزے) اے
 اوداں ایچی توار اے (Ey) بیت بلے وھدے کہ اے ترا کیب ء نیمگا
 توار "اے" (Ay) ء بدل بیتہ پہ درور ء ما ایچی دوئیں تواراں دیما کار
 اے (Ey) ء توار: زر، چک، رد، ہر، کر، شر، گل، من، پل
 جن ء دگہ دگہ

اے (Ay) ء توار: سگ عیسیٰ (سگ اے عیسیٰ) خر موسیٰ
 اے موسیٰ آہ غریباں (آہ اے غریباں) قبر خدا (قبر اے خدا) بار الہا (بار
 الہا) یا کہ چوش

"مالِ حرام بود براہِ حرامِ رفت"

"زمورِ مملکتِ خویش خسرواں دانند"

"درکارِ خیر حاجتِ ہیچ استخارہ نیست"

"آوازِ سگاں کم نہ کند رزقِ گدارا"

یا کہ اردو ء اے شتر کہ فارسی بوم ء انت

"دل ضبط، جگر ضبط، زبان ضبط، لہان ضبط"

سب سازِ عیاں ضبط ہیں سب سوزِ نہاں ضبط"

پیشی اے گپ پندر بیت کہ اے لبریا لپ (اے) را ہرچ جسکے اے پہ ماکار مرز کنگ
 کت این کرت یے کن این۔ چونکہ اے لبریا لپ اے را دیر انت کہ ماں بلوچی
 نک اے (Ay) "اے" اے توار اے وانگ اے زانگ بیت پریشکا باید انت کہ اے
 اے ماہے وڑا یوان این اے نبشت بکن این۔ چوش کہ

کتاب اے تاک (کتاب اے تاک) کم اے نب (کم اے نب) مراد اے منزل
 زاد اے منزل) لوگ اے مر (لوگ اے مر) برات اے چک (برات اے چک) مر
 ام (مر اے پلام) دوست اے زہیر (دوست اے زہیر) دگہ دگہ

اے لپ ہم بندر اے یک اے انت کہ ایشرا کشاب اے یک لبرے جوڑ
 ل اے لبرارو اے "اور" اے انگریزی "And" اے مانا اے کارمرد بنیکا انتہ بلے
 اے جسک اے سرا ہم دونیں آر ہمتپاک نہ انت ہاجی آر ایوکا "و" اے چو فارسی
 ن نیگ اے کارمرز کنتہ بلے منی ہیال اے اے لبروتی جاہ شرانتہ "و" اے ایوکا
 ت کنگ اے مانا ایش انت کہ اے یک لبرے نہ انت اے انت اے ہر وڑا کہ آبی
 ل اے ایشی جسک زانگ بیت ہے وڑا ہر دو لبرانی تھا کارمرز بنیک اے رو اے ہم ہما
 وانگ بہ بیت چوش کہ آبدان اے ایشرا "وا" یا "واو" وانگ اے زانگ بیتہ

ن

اے آب و گوں ایندگہ بزانی هواری ء نبشت بکن این تہ پہ واننگ ء گران
گندنگ ء بے زیبا بیت ء اگل ایشرا جتا نبشت بکن این تہ توار ء رد بیت
کہ

اے منیو تمیو زباد ء ہرانتہ آبادیو بربادی خدا ء دستان انتہ
ماں اے دوئیں ستران منیو، تمیو، آبادیو ء بزراں بگند این کہ نہ واننگ
ارزان انتہ ء نہ چارنگ ء زیبا انتہ ہمے وڑا اگل چو ہاجی آر ء جتا نبشت
بیت چوش کہ فارسی ء نبشت بنیگا انتہ اے وڑا رد بیت بگند ات
منی و تہی و زباد ء ہرانتہ آبادی و بربادی خدا ء دستان انتہ
ماں آبدان ء ایشی جسک ء ساری بگند اتہ
ل (لام) م (میم) ن (نون) و (واؤ یا وا)۔ نون بیات ہمے ستر

بگند اتہ

منی و (واؤ) تہی و واؤ زباد ء ہرانتہ بزراں

منی واؤ تہی واؤ زباد ء ہرانتہ یا منی واؤ تہی واؤ زباد ء ہرانتہ ہمے وڑا
آبادی واؤ بربادی خدا ء دستان انتہ یا آبادی واؤ بربادی خدا ء دستان
انتہ چیا کہ ما ہو ء جتا نبشت بکن این تہ مارا واننگ ہم جتا کپ ایت
آبدان ء رد ء ایشی جسک درشان کنگ کپ ایتہ چرے بے تہیں توار ء گہر

انت کہ ما "ء" ۽ لہزء بیارایں کہ بلوچی جند ۽ جسک ۽ درشان انت۔

مجهول ۽ یائے۔ اے (یے) یائے ۽ ماں بلوچی ۽ مکی یائے ہم گوش
انت۔ آئی سبب ایش انت کہ اے "یائے" یہ "یک" ۽ گیشتر کارمرز بیت۔ چوناء
اے یائے توار یا جسک دو انت۔ باز نبشکار ایشرا "اے" (Ay) ۽ توار ۽ پہ کار
بندایت ۽ باز ایشرا پہ (Ey) اے ۽ توار ۽ بلے اے ماں بلوچی لہزانک ۽ گیشتر
"اے" (Ay) ۽ جسک ۽ کارمرز بیت بلے ایشی کارمرزی ۽ زهور آر ۽ حاجی آر
ہمتپاک نہ انت۔ بیات کلاں ساری ایشی جسک ۽ کارمرزی ۽ شکلاں دیما کارایں۔

"ے" ۽ کارمرزی۔ پرے گپ ۽ ہر دو میں هیالانی واہند تپاک انت
کہ اے "یائے" ۽ آب پہ یک (واہد) ۽ کارمرز بہ بیت چوش کہ اے کتابے
(اے کتاب اے) اے کھے (اے کم اے) اے مردے (اے مردم اے)۔

پہ یک اندیم کارمرزی۔ اے یائے پہ یک ۽ اندیم (واہد غائب)
۽ ہاتر ۽ حاجی آر ایشرا "یے" کارمرز کنت وھدے کہ زهور آر ایشی سربر ۽ نمزہ ۽
زیرے جنت ۽ پہ یک ۽ اندیم ۽ کارمرز کن انت چوش کہ کتاب ۽ برت (آئی)

کتاب بُرت) آپ ءِ وارت (آئی آپ وارت) جت ءِ شت (آئی جت شت)
 حاجی آر ایشر کتاب لے برت، آپ لے وارت ءِ جت لے شت نبشت کنتہ چونہ
 ءِ ھے هیال ءِ کہ حاجی آر دارایت الی زانندگی لہاز ءِ گہتر انت چیا کہ واجہ زہور
 شاہ ءِ (یائے) کارمرزی وت رد انت ایشی درور چوش انت کہ

تمزہ ءِ زیر "ءِ" بلوچی ءِ وت "اے" ءِ توار ءِ کارمرز انت ھے دژا تمزہ ءِ
 یائے (ئے) ہم ماں بلوچی ءِ "اے" ءِ توار ءِ کارمرز بنیگا انت گڑا چوش چون بوت
 کنت کہ اے + اے = اے (EY) بہ بیت چوش کہ ءِ + ئے = ئے
 دومی ایش کہ ھے یک نیں لہزہ گی مارا ٹائپ مشین ءِ کمپیوٹر ءِ تہا بدلی سدی ءِ پہ
 ہرچ کنگ ءِ یک مفت نیں جنجالے بیتہ دوتی گپ ایش انت کہ اے نشان
 (ئے) دو آب ہم نہ انت ءِ یک لے ہم نہ انتہ بوت کنت کہ اے دو لہزی
 ترکیبہ بہ بیت چوش کہ خر عیسیٰ ءِ آہ غریبان ءِ پیمہ چیا کہ تمزہ گوں زیر ءِ یک
 لہزے ءِ زہور آر ایشر وت من انت ءِ پدا تمزہ گوں یائے (ئے) ءِ دگہ یک لہزے
 کہ زہور آر ایشی ہم منوک انت گڑاں جست اے پاد کنیت کہ دو لپ یا دو لہز
 چون ہوار بیت ءِ یک لہزے یا لپے جوڑ بیتہ چوش ہم نہ انت کہ اے لپ
 (ے) ءِ دیما آرتنگ ءِ واجہ زہور شاہ چرے گپ ءِ بے سمات بلکن آئی پرے
 ہاتر ءِ ایشر دیما آورت کہ ھے یا "ے یک" ءِ ہاتر ءِ ہم کارمرز بیت ءِ یک ءِ

اندم (واحد غائب) ۽ هاتر ۽ هم ۽ دونس مکسد ۽ درشانی ۽ جسک ۽ توار هم یک
 انت اگاں نبشتی شکل اش یک بہ بیت تہ اے لپ یکس نزر ۽ زاننگ نہ بیت کہ
 پہ چیا ۽ کارمرز بوتگ چوش کہ پے کشت کتابے برت کھے داتہ اے زاننگ نہ
 بیت کہ یک پے کشتگ بوت یا آئی پس کشتہ یک کتابے برنگ بوت یا آئی کتاب
 ۽ را برتہ یک کھے دتنگ بوت یا آئی کھم ۽ را داتہ مے ابو ۽ دور کنتگ ۽ ہاتر ۽
 واجہ زہور شاہ ۽ "ے" ۽ دو لہز پچار کرنگ بلے اے دگہ نوکس جنجالے پادکنت
 پریشکا مے شتور اش انت کہ پہ یکس نزر ۽ پجاری ۽ سبب ۽ اے لپ چوش
 نبشت بہ بیتہ کہ یکی ۽ ہاتر ۽ اشیشی گوں نامیگ ۽ یکجا نبشت کن اس چوش کہ کھے
 بزاں یک کھے کتابے بزاں یک کتابے کھے دات بزاں یک کھے دتنگ بوت
 کتابے برت بزاں یک کتابے برنگ بوت نہمدیے نبشت بزاں یک نہمدیے نبشت
 کنتگ بوت ۽ مے وڑا پہ یک ۽ اندم (واحد غائب) ۽ اے یاے جتا نبشت کنتگ
 بہ بیت ۽ دوٹک چیرا جننگ بہ بیت چوش کہ کھم یے دات بزاں آئی کھم داتہ
 کتاب یے برت بزاں آئی کتاب برت نہمدی یے نبشت بزاں آئی نہمدی نبشت
 کرتہ اگاں یک ۽ یک اندم ۽ ستر یکجا بیا انت تہ چوش نبشت بہ بنت چوش کہ
 کھے دات یے بزاں آئی یک کھے داتہ کتابے برت یے بزاں آئی یک
 کتابے برت نہمدیے نبشت یے بزاں آئی یک نہمدی یے نبشت کرتہ پے کشت

یے بزاں آئی یک لے کشتہ

نے ۽ کارمرزی - اے لپ ۽ جسک ۽ کارمرزی ۽ دوئیں آر جتا جتا
 ہیال دار انتہ اے گپ و راستے کہ اے لبر پہ دو جسکانی درشانی ۽ کارمرز بیتہ
 بلوچی ۽ ابید ماں فارسی ۽ ہم ایش پہ دو جسکانی درشانی ۽ کارمرز بیتہ اے وھدی
 اے "ے" ۽ لبر ماں بلوچی ۽ یک ساڑیگ (واحد ہازرا) ۽ پہ کارمرز بئیگ انتہ
 چوش کہ

تو منی برات ے (برات اے) کئی چک ے (چک اے) آپ درے (در
 اے) بلے بازیں نبشکارے ھے توار ۽ گوں ہمتپاک نہ انت ۽ گوش انتہ کہ
 چوش چوں بوت کنت کہ الف ۽ بگر داں واڈ ۽ اے آب زیر ۽ توار ۽ دنت چوش
 کہ (کتب اے) (چات اے) ہاس اے، کارچ اے شاگ اے مال اے نان
 اے بلے وھدے گوں نمزہ ۽ ہوار بیتہ ۽ ایشی جسکی درشان بدل بیتہ ۽
 "اے" (EY) ۽ جاگہ ۽ "اے" (AY) ۽ توار ۽ دنتہ چوش کہ توئے
 زبادئے اردو ۽ گیشتر اے یاے گوں زبر ۽ داننگ بیت چوش کہ اس کے
 نواسے لڑکے، بگڑے جائے، آئے دگئے بلے وھدے کہ فارسی تراکیب کا انتہ
 پدا توار یے بدل بیتہ ۽ "اے" (EY) بیتہ ما اداں ھے "یاے" ۽ دوئیں

تو اراں دیماکار ایں۔ چوش کہ

بر مزا و ماغریساں نے چراغے نے گلے
نے پر پروانہ سوزد نے صدائے بلبلے

گاہ باشد کہ کود کے نادان

بغلط بر ہدف زند تیرے

اے روشنی طبع! تو بمن بلا شدی

اے باد صبا ایں ہمہ آورد گت

اے گل بتو خر سدم تو بوئے کے داری

نوکیں فارسیء کی "یائے" چہ لیک و ژء در کنگ بوگ ء ماں فارسی ء

ایو کا یک یائی کہ سیالی یاہی انت کارمرز بیت بلے ہر جاہ کہ کی یائے در شان بیت

اوداں آئی توار کشابانی محتاج انت۔ بزاں اے ء اے دوئیں تواراں کارمرز بیت

پریشکا ما ایشرا اگاں گوں نمزہ ء ہوار بہ بیت زبر ء گونا وان ایں یے ء یہ یک

سازیک ء کارمرز کن ایں یے چوش کہ

تو منی برات ئے (اے) چہ کجا کائے (اے)

رواں اھد ۽ کارمرزی ۽ - رواں اھد (زمانگ جاری) ۽ ستر ۽ نبشنگ

کننگ ۽ ھم اے دوئیں آر جتا جتا هیالانی واھند انتہ زھور آر رواں اھد ۽
چوش نبشت کن انتہ

من روگ ۽ یاں / اولہ

ماروگ ۽ ایں

تو روگ ۽ ئے

شماروگ ۽ ات

آ روگ ۽ انت

آ روگ ۽ انت

۽ حاجی آر ایشرا چوش نبشت کنت

من روگیاں / اول

ماروگیاں / ایں

تو روگیاں

شماروگیاں

آ روگیاں انت

آ روگیاں انتہ

ما اداں واجہ زہور شاہ ۽ ہیال ۽ رد زان ایں ۽ حاجی آر ۽ گہتر زان ایں
 چیا کہ "رونک" ۽ کارلنز ۽ گوں اگاں "۽" بجن ۽ تہ ایشی دت یک جتا میں ماناے
 بیت کہ اردو ۽ کو، نے، سے، اندر ۽ مانا ۽ دنتہ اے وڑا ستر یکیں نزر ۽ درست
 وانگ نہ بیتہ چوش کہ

رونک ۽ وروت جانے کو تو جاتا ہے

کننگ ۽ وکنت کرنے کو تو کرتا ہے

ورنگ ۽ بیار کھانا لے آؤ

وہدے کہ رونک ۽ کننگ ۽ ۽ ورنک ۽ پہ دگہ دگہ مراداں کارمرز بنت
 گڑاں نہاید کہ ما ایشان ۽ پہ روان اهد ۽ ہم بزور ایں اے وڑا ستر د پھمگ ۽
 زاننگ بنت

رونک ۽ بل، رونک ۽ روت، رونک ۽ انت، ۽ ستران "۽" ۽ لہز پہ روان
 ۽ چون کارمرز بیت کنت پریشکا اداں ما کارلنز ۽ گوں الف ۽ نبشت کن ایں دانکہ
 یکیں نزر ۽ جاہ آرنگ بہ بیت کہ اے روان اهد ۽ سترے چوش کہ

من روٹکا اول / آل

ما روٹکا ایں

تو روٹکا ۽

شماروں گات

آرولگا انت

آرولگا انت

یک دگہ گپے دیری انت کہ منی دل ء انت آ ایش انت کہ بازیں سنگے
پرے گپ ء ہیران انت کہ بلوچی زبان ء اهد یا زمانگ دو انت ء آڈک یا
مستکبل ء زمانگ ماں بلوچی ء نیستہ بلے چوش نہ انت۔ ما ساری ء اے گپ پذر
کرت ات کہ ہریک زبانی ء وتی داب ء وتی گزر انت کہ چہ وتی مردمانی تب ء
مہمزایت۔ بلے اپوزی گپ ہمیش کہ ماہر چیز ء ماں دگر ء چمان ء چارایں ء دگر ء
شاہیم ء تورایں۔ بلوچی زبان ء ہم سے اهد انت یکے گوستگیں، یکے روان اهد انت
ء سہی آڈکیں۔ مے بازیں مہلونکے چو اردو ء روان اهد ء گوں نزدیک آڈکیں اهد
ء حوار کنت بلے بلوچی چوش نہ انت۔ ”آشت“ یا ”آئی وارت“ اے گوستگیں
اهد ء ہرے یا نمونے (من ایندگہ نمونہاں باوست نہ کن آل) ہمے وڑا آ رولگا
انت یا آ رولگا انت، اے ہستیں اهد یا روان اهد ء سترے بلے ”آ روت“ یا آ
”وارت“ ء ہم مے مہلونک ہستیں یا روان اهد زانت کہ ہمے ردی انت آ روت،
کدی روت سالے ء پد، ماہے ء پد ہفتگی ء پد آ وارت کدی وارت زانتگ نہ
بیت ء ہر ہما کرد کہ آ آڈکیں وهد ء آڈکیں روچاں بہ بیت ہستیں اهد بوت نہ

کنت اردو ۽ وہ کھاتا ہے وہ جاتا ہے ۽ وڑنیں لہزاں اگل ھورت چاری ۽ بگندے
 ہم روان یا ہستیں اھد ۽ نیا انت بلے کہ ایشاں مروچی ہستیں اھد زاننگ بیت
 بلے روچے کنیت کہ اردو زبان زانت اے ستران پہ آؤکیں اھد ۽ حساب کنت وہ
 کھاتا ہے، وہ جاتا ہے، بلے کدی سہ؟ سالے ۽ پدا ماھے ۽ پدا یا ساھتے ۽ پدا پریشکا
 بلوچی زبان ۽ ہر ہما کرد ۽ را ہستیں اھد ۽ کرد زاننگ کہ آہستیں اھد ۽ زاننگ
 بیت ۽ جاری انت یا روان انت ہستیں اھد وت جاری کرد ۽ نام انت ایشی تما
 اوشت ۽ آرنگ وت یک رویے۔ اگل "آکنت" ۽ ستر پریشکا ہستیں اھد ۽ کنیت
 کہ ایشی تما زوتی ۽ کرد ہست انت تہ آئی کُرت ہم چو دیر گوست ۽ نہ انت ایشی
 مانا ایش انت کہ اگل وہ جاتا ہے ہستیں اھد ۽ شمار بیت کہ "وہ ابھی جاتا ہے" تہ
 "وہ گیا ہے" ۽ مانا ہم ہمیش انت کہ "وہ ابھی گیا ہے" دوئیں کرد گوں ہستیں اھد
 ۽ نزدیک انت پریشکا باید دوئیں ہستیں اھد ۽ شمار بوئیں ات انت۔ بلے مارا اردو
 زبان ۽ سرا ایراد گرگی نہ انت کہ آئی وتی داب ے ۽ بلوچی ۽ وتی۔

و ۽ کا دمزدی۔
 "و" ۽ سربرا کہ زبر لگ ایت اے ہم یک لہزے
 بیت ۽ ایشی مانا اردو ۽ "تو" نیگ انت بلے ایشرا ہم باز مردم رد نبشت کنت باید
 انت کہ ایشرا ہنچوش نبشت بکنت چوش کہ زھور آر ۽ بیتہ دگہ وڑا رد انت

چوش کہ من وا روآں۔ اداں "ہو" گوں الف ء دران کش انت کہ دپ

کنت ء سترء بے نام۔ اے ستران بگندات

من وا ترا گوشت، من و ترا گوشت

تو وا بلاھے ئے، تو و بلاھے ئے

ایشان پچکاس ات تہ "ہوا" ء گوں دپ ء تلگی سترء چوں بے نام کہ

"ہو" چوں بروبرء ء نامداری ء چہ دپ ء در کنیت

چریشاں ابید دگہ لھتے بزانت کہ ایشانی ننداریننگ ء اے دوئیں ہیلاں

مہلونک تپاک نہ انت اگاں ماہریک بزے ء سرا اے دوئیں آرائی ہیلاں

نبشت بکن این تہ نبشتانک و مزن بیت بلتے مئے بندری مراد لگتھال بیت۔ چوش

اے یک بنداتی مسکے کہ چریشی جم ہم نز کرت نہ بنت ء اے بزانی در

ننداریننگ ء بابت ء چیزے دیما کار این۔ بزیا لب ایش انت۔

انت، انت، ایت، آل، ال، این، یں، عیں، ات، ات، انگ

اے بزاردو ء "ہے" ء مانا ء دستہ ایشرا باز مردم گوں کار

ء ہوار نبشت کنت کہ رد انت اے وڑا گیشتر ہم شکل عیں بز دیما کا انت

واننگ ء زاننگ گراں کپ ایت ہم ء یک ء جم ء پجارنگ ہم مشکل بیت۔ پ

بز کار لبرء جتا نبشت کنگی انت۔ چوش کہ۔

اے منی کم انت (اے منی کمنت رد انت) اے لوگ کنگی انت۔
لوگ کنگنت رد انت) اے تنی برات انت (اے تنی برانت رد انت)

اے لبرء انت" ۽ جم انت ایشرا ہم ما چہ کار لبرء جتا نبشت
اے اگل اے لبرء گوں کار لبرء حوار نبشت بکن این تہ ہما اڑ دیماکا انت
۽ پہ "انت" ۽ نبشت بونگ انت سید آرزو آر ہم اے لبرء جتا نبشت
چوش کہ۔

اے کل فنگ انت (اے کم فنگنت رد انت) اے لوگ کنگی انت
لوگ کنگنت رد انت) اے کئی چک انت (اے کئی چکنت رد انت)

اے لبرگوں سبک نیں زبرء وانگ بیتہ اے پہ ہم اردو
۽ کار مرز بیتہ ما اے لبرء ہم چہ کار لبرء جتا نبشت کنگ ۽ پہ وانگ
نگ گتر سپد بہ این۔ اگل اے لبرگوں کار لبرء حوار نبشت بہ بیت تہ ہما
اڑ دیماکا انت۔ چوش کہ "وانیت" ۽ لبرء مانبشت بکن این تہ وانوک ایشرا
رہد بیت وان ایت یا وان ایتہ وان ایت ۽ مانا یک ۽ اندیم (واحد غائب)
ایت (آوان ایت) ۽ وان ایت بز ان اے یک دوا ۽ یا ہنی ۽ مورت ۽

ساتگ ۽ یک ساپیں سنگے اے گپ پدر کنتگی انت کہ ایت ۽ بزمداد
پتہ ۽ وهداں کنیت چوش کہ

اے پے ایت؟ اے کتاب ایت۔ اے کم ایت؟

سید آر/ زهور آر ایشرا نبشت نہ کنت بلکن "ت ۽ دمب گڈ کر

۽ ہم دور کنت چوش کہ اے چپے؟ اے کتابے، اے کلمے اگاں هور

تہ اے کتابے، اے کلمے وت بس انت ۽ "ایت" ۽ چنداں زلورت

بلے کدی کدی ہنچیں بز دیمما کنیت کہ مردم پہ ایشی سرجم نبشنگ ۽ لاچار

ال۔۔ الف ۽ کلمہ نوں ہمک بز ۽ پدا بنیت آئی ۽ جم کنت۔ دوئیں آر

آر ۽ ہاجی ہر دو تب ۽ مہلونک ایشی نبشنگ تپاک کن انت۔ چوش کہ

کتاب - کتاب ال = کتاباں

کم - کم ال = کماں

لوگ - لوگ ال = لوگاں

مردم - مردم ال = مردماں

یک گپے دگہ زلوری انت کہ باید دیمما آرنگ بہ ہبیت۔ چوناء کتاباں

لوگاں یا مردماں ۽ پستی آب کلمہ نوں انت بلے اگاں اے آب ۽ پشٹاء

یے ، ایت ، انت ، انت ، انت ۽ آب اتک انت تہ ایشی کلہ نون ۽ بدل ۽ سرجم
 نانبشت کنتگ گھتر انت کہ جسک ۽ درشان کلہ نون ۽ بدل ۽ "ن"
 چوش کہ

کتاباں ۽ بیار ۽ درشان "کتابانا بیار" انت پریشکا ایشرا کلہ نون ۽ بدل ۽
 ون ۽ گون نبشت کنتگ لوٹ ایت چوش کہ
 کتابان ۽ بیار

الف مد ۽ کلہ نون ۽ لہز پہ یک ۽ گپکن (واحد حکم) ۽ کارمرز

چوش کہ

من آل ، من روآں ، من زباد آل ، من کھیر آل - من گوش آل دگہ دگہ
 ۽ گپکن ۽ "آں" ۽ جاہ ۽ "اں" ۽ آرنگ پریشکا ردانت کہ گڈا ماں سہتر
 نزر ۽ اے لب زاننگ نہ بیت کہ پہ یک ۽ گپکن ۽ کارمرز بوتگ یا پہ جم ۽
 کہ اگل ما نبشت بکن ایں ، کھیراں ، زباداں ، کرزاں ، داراں - تہ اے گپ
 نہ بیت کہ کھیراں کھیر ۽ جم انت یا منی تام کھیر انت زباداں زباد ۽ جم انت
 تام زباد انت ، کرزاں ، چچ ۽ کرز ۽ لٹانی جم انت یا کہ من بسات داراں یا
 ہسے گپ ۽ کرز آل - داراں دار ۽ جم انت یا کہ من چیزے داراں بزاں

چیزے گوں من ہست، پریشکا پہ جم ء "اں" کارمرز بہ بیت ء پہ یک
 "اں" آرتنگ بہ بیت دانکہ پکاراش مشکل مہ بیت۔

اے لبز "اں" ء جم انت بزاں پہ جم ء گپکن ء پہ

چوش کہ ماروایں، ماکا ایں، ما بلوچ ایں،

مے جسک یا توار ء درشانی سے ہجسک نیں لبز ہست انت۔

"ایں" انت دومی "یں" ء سہی "نیں"۔ پہ پکارنگ ء ہاتر ء ما

گپکنی ء نام دانگ بزاں ہما "ایں" کہ پہ حکم ء کارمرز بیت۔

ایشی توار ء جسک ہم ہما انت کہ برز ء ما نبشت کرنگ۔

یک دگہ گپے ء دیما آرتنگ ء جازت ء لوٹ آں کہ بنگپ ء ڈن انت

ہمہ آایش انت کہ بلوچی زبان ء بھتوری ہمیش انت کہ وت درد انت

درمان بلوچی زبان ء تما درد یا جکانسری سک باز انت بلے ایشانی درمان گپ

بلوچی ء نبشکارانی تاپاکی یا تمبل نہ کنتگ ء سبب ء اے دردانی درمان در

نہ یوتگ انت مسال ہبر ء "ایں" ء جسک سے لبزاں درشاں بیت

"ایں" انت، یکے "یں" انت ء دگہ یکے "نیں" ء اے لبز جتا جتا

ہر مرز بیگی انت چریشاں ما یک لبرے بزرت این ء دو لبریل دات این تہ
 جسکانی درشاں و بروبری ء بونگ ات چوش کہ ما این برزیں ، کرنگیں بلے یکیں
 نور ء اے پکارنگ مشکل کپنگ ات کہ اے لبر جم انتہ ستائی انت یا درستی
 انتہ پریشکا ما اے جسک ء رائے لبریاں گوں نبشت کن این ء ہرے لبریاں ء نام
 دانگ دانکہ ہر لبرے وتی جسک ء درشانی ء پہ کار مرز بہ بیتہ ہنچوش ما ساری ء
 بوشت کہ این ء لبر ء را ما گپکنی ء نام پریشکا دانگ کہ اے لبر پہ گپکن (حکم)
 ایک ء جم) ء کار مرز بہ بیت چوش کہ ما این ، رواں ء دگہ دگہ ہے وڑا دومی
 جسک ء پہ "س" ء لبر کار مرز بیت ایثرا ما ستائی ء نام پریشکا دانگ کہ اے لبر پہ
 ہر ہما توار یا جسک ء کار مرز بہ بیت کہ آلبرستا (صفت) نیگ انت چوش کہ
 ہراب یں مردم (ہرابیں مردم) پوہ یں سر (پوہیں سراہے پیمہ گالگیں لٹ ،
 ہجریں پونز ، کاشیں ملگور ، دراجیں منزل ۔ ہے وڑا سہی جسک ء بابت ء ما جبل ء
 نبشت کن این ۔

نیں ۔ چوش کہ ماساری ء گوشت کہ اے سے لبر انت کہ یکیں جسک ء
 کار مرز بنتہ دو لبر ء بابت ء ماساری ء نبشت کرنگ کہ یکے ء را ما گپکنی ء دومی ء
 را ما ستائی گوشتگہ نوں اے سہی لبر انت ایثرا ما "درستی" ء نام دانگہ بزاں

ہرہما لبر کہ پہ لپکن ء پہ ستاء مہ بیت آواں گوں اے لبر ء نبشت کڈنگ

چوش کہ

پاری نئیں گراگ، داگ نئیں داد، وارنگ نئیں وان، بوگ نئیں

ساری نئیں ہبر، دیگ نئیں ملک ء دگہ دگہ

اے لبریک ساڈیگ "ئے" ء جم انت ء پہ جم ء ساڈیگ

ات:-

کارمرز بیت چوش کہ

شما منی برات ات، شما کئے ات کبانگو روات۔ ایشی نبشتگ دو نئیں

ہمتپاک انت پریشکا اے ہمے وڑا نبشت بہ بیت جم ساڈیگ ء ابید اے لبر

شرف مندی ء ہم کارمرز بیت۔ چوش کہ شما مراد ات ہنچوش کہ مراد یکے ء پر

اے کنیت کہ تو مراد نئے بلے پہ شرف دیگ ء گوشگ بیت کہ شما مراد ات۔

ات:- اے لبر دیر گوست احد ء پہ کارمرز بیت بلے پہ یک ء کنیت ایشی

جم ہم "انت" انت چوش کہ

اے منی مہمان بوگ ات۔ من ترا گوشگ ات، آکراچی ء شگ ات۔ ہر

کہ جم ۽ زلورت بیت تہ ات ۽ پشنا "انت" ۽ لبرنگ ایت چوش کہ
 اے منی مہمان بونگ ات انتہ آکراچی ۽ شنگ ات انتہ اے ہبر من
 ترا گوشنگ ات انتہ اداں دگہ یک گپے دیما آرنگ الی انت آیش کہ سید آر
 ایشراکی ۽ سورت ۽ و درست نبشت کن انت چوش کہ اے کتاب من و نتگ
 ات۔ بلے و ہدے کہ اے جم ۽ سورت ۽ کنیت تہ "ات" ۽ ات نبشت کن انت
 کہ شریں ہبرے نہ انت چوش کہ

اے کتاب من و نتگ ات۔ آکراچی ۽ شنگ ات۔ اے منی مہمان بونگ
 ات۔ تو کجا شنگ ات ۽ من تہی لوگ ۽ انگ ات اول۔

نوں ایشانی جم ۽ ہاتر ۽ ماں بلوچی ۽ رہند ۽ الوکا "انت" ۽ لبرو دینگی
 انت ۽ بس بلے سید آر ات ۽ لبر ۽ ات ۽ چوش بدل کن انتہ اے کتاب من
 و نتگ ات انتہ آکراچی ۽ شنگ ات انت اے منی مہمان بونگ ات انتہ شما
 کجا بونگ ات ات۔ ماتہی لوگ ۽ انگ ات ایں ۽ دگہ دگہ ایشی بابت ۽ مے
 دز بندی ہمیش انت کہ اے وتی ساگی عین رنگ ۽ ہنچو کہ یک ۽ نبشت بیت مے
 وڑا جم ۽ نبشت بہ بیتہ چوش کہ

آشنگ ات۔ آشنگ ات انتہ

چرے گپاں پد مے نبشتی اژاند مے خیال ۽ سرجم ۽ دیما آرنگ بونگ

انت دگہ لیتے گونڈیں اڑہت انت کہ بندات ء اے اڑ نہ انت بلے پہ سیاہگ
درستی ء ما ایشان ء ہم دیما کاراں۔

چریشاں یکے ہما کار لہزانی انت کہ ایشان ہمتوار میں دگہ نامیگ ء ایندگہ
لہزیا لب ہست انت سے لہز مردمان بہمانین انت۔ چوش کہ ”رند“ ”پد“
”وم“ ”پشت“ ”ومب“ ء دگہ دگہ۔ سید آر ایشان ء چوش بنشت کنتہ
من رواں تو پد ء بیلا۔ من رند ء گران ء کایاں۔

دیم ء خدا بزانت ہے بیتہ منی پشت ء پشت ء بیلا۔

حاجی آر ایشان ء چوش بنشت کنتہ

من رواں تو پدا بیلا۔ من رندا گرانا کایاں۔

دیما خدا بزانت ہے بیتہ منی پشنا پشنا بیلا۔

سے خیال ء اداں حاجی آر ء بنشت وڑ درست انت اگل ما سید آر ء سیاہگ

ء بنشت بکن ایں ء سیاہگ رو بیت چوش کہ (گول اردو رجانک ء)

من رواں تو پد ء بیلا۔ میں جانا ہوں تم پیر کے نشان کو آؤ

چیا کہ پد پاد ء نشان ء را ہم گوش انت یکے نزر ء اے لہز مردمان بہمانین

ایتہ من رند ء گران ء کایاں۔ من پیر ء نشان پکڑتے ہوئے آتا ہوں۔

چیا کہ رند ہم پاد ء (پد ء را گوش ایتہ) نشان ء گوش ایتہ دیم ء خدا

بزانٹ چے ہیئتہ چہرے کو خدا جانے کیا ہوتا ہے

چیاکہ دم چہرگ ء را گوش ایتہ

پشت ء پشت ء آیاں کن۔ پیٹھ کو پیٹھ کو آیا کرو

پرچاکہ پشت "پیٹھ" ء را گوش انتہ

کچک پیشی ء دمب ء کپنگ کتابلی کے دم کو پڑا۔

دمب (معنی دم) دمب ء مانا ء دنت، اے وڑا مردم وانگ ء بہمان ایت پریشکا

حاجی آرا ء سیاہگ زیات گیشگ

دگہ یک گونڈے اڑے ایش کہ پیشکار (مصدرا ء پیشکار (مضارع) ء بدل

بکن ءے چوش کہ کنگ ء چہ کرت، ورنگ ء چہ وارت، پرشنگ ء چہ پرشت

کشگ ء چہ کشتہ سارنگ ء چہ سارت۔ برنگ ء برتہ فنگ ء چہ فنت

واجہ زہور آر ایشان ء دو نمونہ ء نبشت کنت چوش کہ

ورگ ء وارت، کنگ ء چہ کرت، برگ ء چہ برات، کشگ ء چہ کش ات، بلے

اے وڑا اگاں ما سیاہگ ء نبشت بکن این تہ جہلانکیاں کپ این چیاکہ بازیں

اڑے مئے دیما مان کانت ایشی مانا ایش بیت کہ ما پیشکار ء پیشکار جوڑ کنگ ء

دھداں ورنگ ء چہ وارت ء جاگہ ء وارت نبشت بکن این۔ کنگ ء چہ کرت ء

جاگہ ء کرات، نندنگ ء چہ نشت ء جاہ ء نش ات ہمے وڑا ما ایشان ء بوتکار ء بدل
 بکن ایس چوں بے نام بنت، بگندات، وارا نگیں نان، نش انگیں مردم، کرا نگیں
 کار، پُرش انگیں کمہ باید ات کہ ما گیش نیں "ات" ء "اتگ" ء یل بکن ایس
 وت ء مفت ء بیگواہیاں مہ پرین ایس۔ باز وهد ء ہمے "ات" زیر مہ لگ ایت
 بگند ات ستر چون رد بیتہ

سُرات ء الف ء چیرا زیر مہ لگ ایت اے سرات بیتہ کہ گوستگیں اهد ء
 جاگہ ء دواکارے بیتہ ہمے وڑا برنگ ء چہ بُرات ء الف ء چیرا زیر مہ لگ ایت
 تہ اے لبز بُرات بیتہ

دگہ جلگے واجہ زہور شاہ "ات" ء لبز ء یک ء ساڑیگ (واحد ہازرا)
 گوش ایتہ اے ہیرانگی گپے کہ واجہ زہور شاہ ء وڑیں مردم ء چوں سہ وارتگد
 چوش کہ آئی کتاب ء نبشنگ انتہ

"سسہ پمیشکا اے زانگ لوٹ ایت

کہ "راہ ات گار کنگ" ء بزانت تو

وتی راہ گار کنگ انت ایشی ء "شما

وتی راہ گار کنگ" ء بزانت ء زیرگ

ردانت سسسہ

چہرا پدا واجہ وتی کتاب ۽ تہا درور ۽ ہم پیش کنت پہ یک ۽ ساڑیگ ۽
 "دل ات گار انت" بزاں تئی دل گار انت۔ مردات جت بزاں تو مرد جت "دل
 ات پرشت" بزاں تئی دل پرشت۔
 بلے ارمان کہ چوش نہ انت۔ اے لبزان ۽ ما پہ شرف ینگے چوش کارمرز
 کرت کن ایس ننت ات پہ یک ۽ ساڑیگ ۽ انہاں پہ جم ۽ ساڑیگ ۽ کارمرز بیتہ بیا
 ات ایسانی گردان ۽ گند ایس۔

راہ نئے گار کنگ	بزاں تو وتی راہ گار کنگ
راہ ات گار کنگ	بزاں شما وتی راہ گار کنگ
راہ یے گار کنگ	بزاں آئی وتی راہ گار کنگ
راہ اش گار کنگ	بزاں آواں وتی راہ گار کنگ
راہ اوں گار کنگ	بزاں من وتی راہ گار کنگ
راہ ایس گار کنگ	بزاں ما وتی راہ گار کنگ

ہمے وڑا

مردے جت	بزاں تو مرد ۽ را جت
مردات جت	بزاں شما مرد ۽ را جت
دل نئے گار انت	بزاں تئی دل گار انت

دل ات گار انت بزاں شمنے دل گار انت

اگاں مات ء پے یک ء ساڑیگ ء زور ایں گڈاں جم ء ساڑیگ ء ہاتر ء چیا
 زور ایں واجہ ء اے نہ گوشگ بلے ہکلیں ہبر ہمیش انت کہ چوش نہ ات چوش
 بکن ایں نہ ماں گرداں ء جم ء ساڑیگ بیگواہ بیت یا یک ء جم ء تہا تپاوت نہ بیت
 کہ رد نیں گپے بیت

اینڈگہ بازیں اڑانی گورد واجہ زہور شاہ ء گیشتر کشنگد باید واجہ زہور ء
 گیشینگلیں گوردانی سرا چار ء بچار بہ بیت بلے یک دگہ گونڈ نیں اڑے کہ من ماں
 "بلوچی سیاہگ ء راست نیسنگ" ء تہا نہ دیسنگد باید انت کہ واجہ زہور ء دور
 گندیں چماں چیر موعیں ات بلے بونگد آایش انت کہ باز مردم نبشت کنت

آ منا چار ایت انت۔ آ منا چار انت انت۔

اداں "انت" ء لبر گیش انت ء منے زبان ء وانگ ء تدر نیں ء نیانگ ء
 مزد انت نہ "انت" ء لبر پے جم ء وچ نثیت بلے اداں پے یک ء ہم گیش انت۔
 ابید اے "انت" ء جنگ ء ستروتی سر ہمیں مانا ء دستہ چوش کہ

آ منا چار ایت۔ وہ مجھے دیکھتا دیکھتی ہے

آ منا چار انت۔ وہ مجھے دیکھتے دیکھتی ہیں

آ کراچی ء روت (روت انت روت انت) آ کراچی ء روت انت (روت انت)

ایت روت انت۔ آ منا چار ایت انت۔ آ منا چار انت انت روت انت۔ بلکن آ منا چار

ایت۔ آ منا چار انت وت سرجم انت۔

بلوچی زبان پاکستان ۾ رند

واجه مولوی محمد حسین آزاد زبان ۽ زندگی ۽ ہاتر ۽ چار تمب ۽ زلوری
کرار دنت ۽ گوش ایت کہ

” — زبان کا استقلال اور آئندہ زندگی
چار ستونوں کے استقلال پر منحصر ہے
(۱) قوم کا ملکی استقلال (۲) سلطنت کا
اقبال (۳) اس کا مذہب (۴) تعلیم و
تمدن

اگر یہ چاروں پاسبان پورے زوروں سے
 قائم ہیں تو زبان بھی زور پکڑتی جائے
 گی ایک یا زیادہ جتنے کمزور ہوں گے اتنی
 ہی زبان زیادہ ضعیف ہوتی جائے گی
 یہاں تک کہ مرجائے گی۔۔۔

اے گپ داں ہدے ء راست انت بلے بلوچی زبان اے راستی ء ہم رد
 انت اگاں واجہ آزاد ء اے گپ رد مبوعیں تہ باید ات کہ داں مروچی بلوچی
 زبان ء نام ء نشان مبوعیں اتہ چیا کہ نہ بلوچی زبان ء را اولی تمب ء کوپگ چیر
 انت ء نیکہ دوی تمب ء البہ سیمی تمب ء کوپگاں انوں چیزے سال بیت کہ بلوچی
 زبان ء را دست گپنگہ ملایانی شریں کردارے بلوچی لبزانک ء تماہست انت تے
 وڑا چاری تمب ء دود ء ربیدگی بہر ء یک گونڈیں ٹمکے بلوچی زبان ء گوں بوٹگ
 بزاں تہلیم انان بلکن تہذیب ء ٹمک گوں بوٹگ ء بلکن تے سبب انت کہ نہ

ایوگا بلوچی مردچی زندگی انت بلکن شریں لہزانی مڈی ء ملکتے ہم دارایت
 بلوچی زبان ء بد بکتی ہمیش انت کہ اے زبان کدی ہم وتیکان ء
 نبوگ ہما ہداں کہ بلوچستان یک آزامیں ریاستے بوگ ہم آئی سرکاری
 بلوچی ء بدل ء قاری بوگ ء ہدے ۱۸۷۷ ء انگریزاں بلوچستان وتی رہا
 ء آورت ء بلوچستان ء را یک بجنسی نے جوڑکت ہم اے بجنسی ء سرکا
 زبان بلوچی ء بدل ء اردو بولتے

ہدے کسان دراب ء را انگریز سرزنداں یل کت ء ہندوستان ء را بہر کہ
 تہ اداں ساری ء پنج راج موجود ات کہ چار ماں پاکستان ء انگریزانی وھداں ء
 کنگ بولت ء پنجی بلوچ ریاست ہشت نمہ ماہ ء پد پزور پاکستان ء حوار کنگ
 بولت اے پنجیں راجانی تماچ وڑیں یکوئی نیست ات ہر یک راجے ء وتی دور
 رہیدگ وتی تند ء پاوتی گزمن ء وتی زبان ات انت پاکستان ء جوڑ بیگ ء
 چرے زبانیں ابید دگہ یک زبانے ہم چہ ہندوستان ء نیکی ء ایک ء مہلونک ء را
 رست کہ آھندی زبان ء یک نمونے ات کہ آرا اردو زبان ء نام ء پنجار کنگ
 بولت اے زبان ء نیکی ہما ہد ء پناہ گیراں گوں وت ء آورت کہ آوان ء نہ

اداں راجے ہست ات ۽ نئیکہ دگہ گلزمینے۔ البہ آواں ۽ یک چیزے کہ ہست ات ۽
 سرکار ات۔ اے گپ ۽ پناہ گیر مہلونک ۽ ہم سما ات کہ ابید سرکاری تاگت ۽
 اے نوک اتلگ نئیں مہلونک ۽ را اداں دگہ ہیج نیست۔ آواں وتی اے نزدی ۽
 ہلاس کنگ ۽ بی چار کرت۔ زانتکاریں مہلونک ات انت۔ زوت آواں یک
 ہنچیں نوکیں راجے ٹاہینت کہ ماں سرجمیں دنیا ۽ اے نام ۽ راج نیست ات بلے
 نوکیں ملک ۽ را یک نوکیں راجے درکار ات۔ پاکستانی راج ٹہ ات۔ کس ۽ را
 باروز کنگ ۽ گنجائش ہم نہ بوت ۽ اے تاگپ ہم کہ جناب اے ملک ۽ ہیج راج
 ساری ۽ ہست انت اے ملک ہیج راجانی انت دگہ یک راجے ۽ جوڑ بنگ ۽
 چنداں زلورت نہ انت ۽ نئیکہ راج پہ چوش ارزانی ۽ ٹہہ ات کن انت۔ بلے
 راج ٹہ ات ۽ نوں اے راج ۽ را یک زبانے ۽ زلورت ات پرے نوکیں راج
 ۽ نوکیں زبانے پجار کنگ بوت ۽ اے وڈا اردو پاکستان ملک ۽ پاکستانی راج ۽
 راجی زبان جوڑ بوت۔ ۽ اے نوکیں زبان ۽ را مہلونک ۽ تما برنگ ۽ یک نیمگے
 سرکار ۽ زور جت تہ دوی نیمگا اے زبان ۽ دانشور ۽ زانتکاراں۔ اے وڈا
 پاکستان ۽ نوکیں ملک ۽ ساری ۽ موجود ۽ ہستیں راجانی زبان چیر جنگ بوت۔
 بنگالی زبان ساری ۽ ماں دپتراں سرکاری زبان ات آئی اردو ۽ زبان ۽
 راجداری نہ من ات تہ پاکستان ۽ دو راجی زبان بوت انت۔ یکے شگرہی پاکستان ۽

بنگالی ء دومی مگر بی پاکستان ء اردو۔

ماں مگر بی پاکستان ء چار راجانی زبان ء تہا سندی زبان ہم چہ بندات ء
 زبان ات ء دپتر ء وانگ جاہاں موجود ات ء دومی نیمگا پناہ گیرانی مستریں
 ہم سند ء موجود ات پرے ہاتر ء کہ اداں چیر ء جگڑا مہ بیت سندی زبان
 سریننگ نہ بوت۔ پنجابی زبان سرزند راج ء زبان ات ء اے ملک ہمے راج
 یک مزنیں شارے ء واب ء برورد ات پریشکا پنجابی زبان ء را ہرچون ات
 وڑا اشتہ پشتو زباں یک ہنچیں راجے ء زبان ات کہ پاکستان ء سپاہ ء
 مزنیں ہرے ہست ات (ہست انت) ء پشتون راج ء وتی راجی زبان سک
 نزیک ء داشگ ات پریشکا گوں پشتو ء ہم رھمدلی ء تب دارنگ بوت بلے
 موٹوئیں بلوچی زبان کہ نہ وتی راج ء نزیک ات نہ کہ وتی راجی رھشوان
 دوست ات ء نیکہ نوکیں ملک ء سرزندے ء آئی دستے مان ات پریشکا پنجاب
 سند ء لکان بلوچ پھک چہ بلوچی ء زہر کنگ بوت انت الہ بلوچستان ء کیں
 رھمدلی پریشکا پیش دارنگ بوت کہ بلوچستان بلوچ ہلکہ ات۔ بلوچی ء را
 زبان ء ہک دینگ بوئیں ہم مروچی بلوچی اے نبوتگ ات کہ ہست انت۔ دومی
 نیمگا اردو زبان ء را کہ نوں راجی زبانے ات دیما آرنگ ء جہد زور ء سرا

پیٹر آہزم ۽ زمانگ ۽ لبر (LEIBENIZ) نامی مردے ۽ پیٹر آہزم ۽ را
 اے سلاہ دات کہ ہنچوش کہ آ دنیا ۽ مستریں بادشاہ انت سے وڑا آ یک مستریں
 زبانے بلاین ایت بزاں ہنچیں زبانے کہ آلمگیر بہ بیت ۽ اے زبان ۽ تما دنیا ۽
 ایندگہ تولیں زبانانی لبر مان بہ بنت دانکہ تولیں زبانانی مملونک ایشرا وتی بزان
 انتہ اے سلاہ پیٹر آہزم ۽ را دوست بوت آئی وتی بادشائی ۽ راجداری ۽ تولیں
 ملک ۽ زبانانی نمونگ لوناٹینگ ۽ اے ذمہ پالاس (PALLAS) نامی مردے ۽ را
 دات کہ تولیں زبانانی یک لغتے جوڑ بکنتہ پیٹر آہزم ۽ فرمان ۽ ملکہ کیترا تن
 (دوی) ۽ دلچسپی ۽ ماں 1785-86 ۽ اے لغت تیار بوت کہ ایشی نام

LINGUARIM TOTIUS ORBIS VOCABULARIA

COMPARITIVA انتہ چریشی پد مرداں مرداں گیش بادشاہ ۽ وشی ۽ ہاتر ۽
 دگہ مردے ۽ کہ نام یے (HERVAS) ہرواس ات ماں 1800-05 ۽ دگہ لغتے
 ٹاہینت ۽ سے وڑا اوڈنگ (ADELUNG) نامی مردے ۽ دگہ لغتے ٹاہینت اے
 لغتانی ٹاہینگ ۽ مستریں مراد ہمیش ات کہ چے ڈولا یک آلمگیر زبانے جوڑ بہ بیت
 کہ چرے زبان ۽ پارست ۽ پیٹر آہزم ۽ بادشاہی ۽ را شاہیگاں کنگ بہ بیتہ
 سے وڑا پاکستان ۽ جوڑ بینگ ۽ پد اردو ۽ دانشوراں سے وڑا اردو ۽ را آلمگیر کنگ
 ۽ جہد بناکتہ بیات چرے جہداں چیزے دیما کاراں دانکہ مارا اے سرپدی

برس ایت کہ چوئیں چوئیں جہد بوئگ ء چے ڈولا بوئگ بلکن ے جہد
چیدگے بوت انت۔

” — پاکستانی ادب کی زبان کے مسئلے
پر کچھ کہنے سے پہلے پاکستانی ادب کی
وضاحت ضروری معلوم ہوتی ہے یہ
وضاحت دشوار نہیں ہے اگر ہم تسلیم
کر لیں کہ پاکستانی ایک قوم ہے تو جو
ادب اس قومیت کا تصور کو فروغ دیتا
ہے اور اس کی بنیادی اقدار کو تقویت
پہنچاتا ہے وہی پاکستانی ادب ہے لیکن
اس مسئلے کی مزید وضاحت کے لئے خود
پاکستانی قومیت کے اس تصور کو بھی
 واضح کرنا ضروری ہے جس پر پاکستانی
ادب کی اساس ہے میں اس تصور کی
فلسفہ اور اس کی تاریخ کی تفصیلات میں

جانا نہیں چاہتا۔ ایک تو یہ کہ اس مخبر
 صحبت میں یہ جائزہ ممکن نہیں ہے اور
 دوسرے اس کا تعلق میری آج کی گفتگو
 سے صرف ضمنی ہے اور میرا پہلا
 خطاب ان لوگوں سے ہے جنہوں نے
 اس تصور کو قبول کر لیا ہے اور اس
 کے فروغ اور ترقی کے لئے کوشاں ہے
 اس لئے میں اس ثانوی موضوع کے
 صرف بعض اہم پہلوؤں کی طرف اشارہ
 کرنے کی اجازت چاہتا ہوں۔ ظاہر ہے کہ
 اس پاکستانی قومیت کا انحصار اور
 دارومدار ایک جغرافیائی وحدت اور اکائی
 پر نہیں۔ مشرقی اور مغربی پاکستان دو
 الگ جغرافیائی اکائیاں ہیں جن کے
 درمیان ڈیڑھ ہزار میل کی خلیج حائل
 ہے ان کی آب و ہوا مختلف ہے

لوگوں کی غذا اور لباس مختلف ہے۔
 لیکن اس اختلاف کے باوجود پاکستان
 کے دونوں حصے ایک مشترکہ قومی تصور
 رکھتے ہیں۔ جس طرح اس تصور کا تعلق
 صرف جغرافیائی وحدت سے نہیں اسی
 طرح اس کی بنیاد لسانی اشتراک پر بھی
 قائم نہیں۔ مشرقی پاکستان میں بنگالی اور
 مغربی پاکستان میں اردو دو قومی زبانیں
 ہیں۔ ان کے علاوہ مغربی پاکستان کے
 مختلف حصوں میں الگ الگ زبانیں
 ہیں۔ کشمیری، پشتو، پنجابی، سندھی، بلوچی،
 براہوی اور گجراتی بولنے والے ان
 علاقوں میں بکثرت آباد ہیں۔ لیکن اس

لسانی اختلاف کے باوجود ان مختلف
 زبانوں کے بولنے والے پاکستانی قومیت
 کے ایک رشتہ وحدت میں منسلک ہیں
 ”—

اداں منی ہیال ء شما ہم مارات کہ واجہ سدکی ء گوں چونیں شیواری ء
 پاکستان ء پنجیں راجان ء دو راجانی تما بہرکت ء دو زبان راجی زبان بوت انتہ
 یکے بنگالی ء دومی اردو ہر دو راجی زبان بوت انتہ ء ایندگہ راجی زبان ہلکسی
 زبان ء بدل بوت انتہ پنجابی، سندھی کہ وت چہ اردو ء گیش گوشنگ بنت گیش
 مہلونک ء زبان انتہ آ ہلکسی زبان بوت انتہ ء اردو راجی زبان سے وڑا پشتو ء
 بلوچی کہ سرجمیں راجی زبان انتہ ء اے ہلکماں اردو ء کس ء نزاتنگ مہلونک
 ء راجی زبان بوتہ بلوچی ء پشتو زبان ء ہلکہ چہ اردو ء ہلکہ ء وہ سری مستر
 انتہ اردو یک دو کسانیں ہلکہ ء گوشنگ بیت راجی زبانے جوڑ بوت ء بلوچی ء
 پشتو کہ پنجاب ، سند ، بلوچستان پختونخوا ء ابید چہ پاکستان ء دن ہم بازیں

ہلکماں مزنیں اشماراں مہلونک ۽ زبان انت یک ہلکے ۽ زبان بوت انت زور
 را سرا راہ انت۔

اردو ۽ دیما برنگ ۽ ہاتر ۽ ایو کا اد ۽ راجانی زبان ۽ خلاف ۽ کار نبوتگ بلکن
 انگریزی ۽ جاگہ ۽ گرنگ ۽ ہم اردو ۽ دانشوراں باز کار کرتگہ بگند ات۔

”یہ بات بڑی عجیب و غریب ہے کہ

کسی ملک میں ایسی زبان کو سائنسی غور

و فکر کی زبان قرار دیا جائے جس کا

اس ملک سے کوئی حقیقی واسطہ یا علاقہ

نہیں۔ انگریزی اس ملک کی زبان نہیں

البتہ دو سو سال تک سرکاری زبان

رہی۔ لیکن غلامی کے ساتھ ساتھ اس کی

یہ حیثیت بھی ختم ہو گئی۔ یہ ضرور ہے

کہ ہمارے نظام تعلیم میں ابھی اس کا

اثر موجود ہے۔ لیکن یہ بھی پائیدار نہیں

کیونکہ اس کو تقویت دینے والی قوت
ختم ہو چکی ہے۔ علاقائی اور قومی زبانوں
کو اب ابھرنے کا موقع ملے گا اور جیسے
جیسے قومی شعور پختہ ہوگا انگریزی کی یہ
حیثیت کمزور ہوتی چلی جائے گی۔"

اگلاں مردم ایمانداری ۽ بگندایت تہ سے گپ کہ اداں واجہ سدکی ۽ جنگ
وت اردو ۽ سرا ہم کنیت چیا کہ اردو ہم اد ۽ مملونک ۽ اد ۽ گلزمین ۽ نوک ات
۽ گوں اے گلزمیناں آرا سچ وڑنیں سیالی نیست ات۔ انگریز دوسد سال ۽ سرزند
بوگ انت ۽ انگریزی نہ ایو کا اد ۽ سرکاری زبان بوگ بلکن اد ۽ وانگجاہاں
دربرنگ ہم بوگ ہدے کہ اردو اے ہلکھاں سچ نہ بوگ ۽ پاکستان ۽ جوڑ
بینگ ۽ حوار آئی پپاریگی ارش کرنگ ات۔

واجہ ڈاکٹر مہربہ حسن وقتی کتابک "پاکستان میں اردو کا مسئلہ ہمارا نقطہ
نظر" ۽ تہا نبشت کنت

"۔۔۔۔۔ یہ لوگ پاکستان کی سرکاری
 زبان کے مسئلے کا گویا ایک آسان اور
 سستا حل بتاتے ہیں۔ ان کا خیال ہے
 کہ جب حکومت ایک مرتبہ جبر کر کے
 اردو کو سرکاری زبان بنا دے گی تو
 دوسری زبانوں کے بولنے والے بھی
 چپ چاپ اس کو قبول کر لیں گے اور
 پاکستان میں اردو کی جڑیں خود بخود
 مضبوط ہو جائیں گی۔ اس کے لئے وہ
 انگریزی کی مثال دیتے ہیں۔ انگریزی
 حکومت نے ہندوستان میں اپنی زبان
 اسی طریقے سے پھیلائی تھی۔ یہ سب
 صوبائی زبانوں کو مار رکھنے کے ڈھنگ
 ہیں۔ اپنی زبان کی محبت میں دوسروں
 کی زبانوں سے حقارت کرنے کی باعیں
 ہیں۔۔۔۔۔"

واجہ پروفیسر سید ساجد حسین وقتی کتاب "اردو اور اس کے تدریسی
 طریقے"ء تا کدم ۱۳۳۳ء نبشت کنت

"۔ ہمارے سائنسدان انگریزی کے
 ذریعے سے سائنس کی تعلیم کے حامی
 ہیں۔ میں ان سے پوچھتا ہوں کہ انہوں
 نے انگریزی کے ذریعے تعلیم حاصل
 کر کے کون سا تیر مارا ہے۔ بین الاقوامی
 شہرت رکھنے والے کتنے سائنس دان ہم
 نے پیدا کئے۔ اور جو گئے چُنے
 سائنسدان اس حیثیت کے مالک ہیں
 کیا ان کی یہ ترقی اس لئے ممکن ہوئی کہ
 انہوں نے انگریزی کے ذریعے تعلیم

حاصل کی۔ ان میں سے اکثر ایسے ہیں جنہوں نے انگریزی سے نہیں جرمنی سے فیض پایا ہے پھر وہ یہ کیوں نہیں کہتے کہ انگریزی کے بجائے جرمنی میں سائنس کی تعلیم زیادہ مفید ہے۔۔۔“
 ”۔ جو لوگ اردو کی کم مائیگی کی شکایت کرتے ہیں۔ بڑے ادب سے ان سے درخواست کرتا ہوں کہ وہ ذرا اپنے دل کو ٹٹولیں۔ کیا انہوں نے کبھی اس نظر سے اپنی زبان کا مطالعہ کیا ہے؟ جتنا وقت انہوں نے انگریزی حاصل کرنے میں صرف کیا ہے کیا انہیں اپنی زبان کے سرمایے اور اس کی علمی ادبی صلاحیتوں کا جائزہ لینے کا موقع ملا ہے؟ کیا کبھی انہوں نے اردو میں اظہار خیال کی کوشش کی ہے اور اس میں انہیں

ناکامی ہوئی ہے۔ اگر ایسا نہیں ہے اور
یہ روایت انہوں نے ایک افسانے کے
طور پر سنی ہے اور اسی کو دہراتے
رہتے ہیں تو پھر وہ ایک سائنس دان
کے فریضہ کو ادا کرنے میں کوتاہی کے
مرتبک ہو رہے ہیں۔" ۷

داجہ پروفیسر سید ساجد حسین دتی کتاب "اردو اور اس کے تدریسی

طریقے" ۷ تا کدیم ۱۳۳ء نوبت کنت

" ————— ہمارے ملک کے چار
صوبوں میں مختلف بولیاں بولی جاتی
ہیں۔ مثلاً بلوچی، پشتو، پنجابی، سرائیکی،
سندھی اور گجراتی۔ یہ جملہ بولیاں اور
زبانیں ایک دوسرے کے نزدیک اجنبی
ہیں اگر ایک بلوچی (یعنی بلوچ) اپنی
بلوچی زبان میں ایک پنجابی سے گفتگو

کرے تو وہ اس کے خیالات سمجھنے سے
 قاصر رہے گا۔ اسی طرح پشتو بولنے والے
 کا رابطہ سندھی بولنے والے سے دشوار
 ہوگا۔ اب ایسی صورت میں کوئی ایسی
 زبان ہو جو جملہ لوگوں میں مشترکہ طور
 پر بولی اور سمجھی جاتی ہو۔ اس کے لئے
 سوائے اردو کے کوئی اور زبان نظر
 نہیں آتی۔۔۔۔۔

مے پینما ڈاکٹر مہرہ حسان دتی مے کتاب "پاکستان میں اردو کا مسئلہ اور

ہمارا نقطہ نظر" ءء ناکدم ءء نبشت کنتہ

"۔۔۔۔۔ اس ملک میں زبانوں کے

سیدھے سادے معاملے میں جو اتنی

خرابیاں پیدا ہوگئی ہیں۔ حقیقت میں

یہی ذہنیت ان کی اصلی جڑ ہے اس کو

دیکھ کر وہ لوگ جن کی مادری زبان

اردو نہیں ہے اردو کے نام سے بدکتے

ہیں اور یہ سمجھتے ہیں کہ کل تک
 انگریزی کے پردے میں غیروں نے ہم
 لوگوں کا استحصال کیا تھا آج اردو کے
 بہانے اپنے ہی اپنوں کا استحصال کرنا
 چاہتے ہیں۔ اس لئے کل وہ انگریزی کے
 خلاف تھے آج اردو کے مخالف ہو گئے
 ہیں بلکہ اردو کی مخالفت میں انگریزی کی
 طرف کچھ اور جھک گئے ہیں اور یہ بات
 بہت قدرتی ہے۔۔۔۔۔

اردو ۽ اے ارش ۽ مہلونک ۽ تما سر ۽ جاہ ۽ پہ اردو ۽ نفرت پیدا کرتے
 لئے دوی نیگا ہلکیں راہی زبان ۽ را ہما جاگہ دینگ نہ بوت کہ آوانی حک اتہ
 بلوچی زبان تے وہدی چہ اسکول ۽ وانندگ جاہاں زہر انتہ ریڈیو ۽ چیزے
 کلاک رس ایت یے پہ ہم حکومت ۽ سرکار ۽ گلاگ ۽ ہلاس بستہ بلوچی ۽
 گسودی ۽ دیمہ برنگ ۽ چچ وڑنیں مراگٹے نیست انتہ سے وڑا ٹی وی ۽ بلوچی
 زبان ۽ را ہنچوش تیلانک دانگ گوش ئے زانا بلوچی زبان ادا ۽ مہلونک ۽ زبان
 نہ انتہ بلوچستان زانتجاہ ۽ بلوچی ایم اے ۽ وانینگ بیت بلے چوں — ۹ اے

وت مزنیں کسے

پاکستان ۽ جوڑ بینگ ۽ پد بلوچی زبان ۽ را چو ایندگہ زبانان ۽ ہلکسی زبان
کرار دینگ بوت ۽ آہم ماں بلوچستان ۽ پہ درور ۽ ما چوش گوشت کن این کہ
پشتو زبان ماں پختونخواہ ۽ یک راجی زبانے بلے ماں بلوچستان ۽ آیک ہلکسی
زبان انت پریشکا ۽ ہلکسی گوشت بہ بیت باکے نیست ۽ وڑا پنجابی زبان ماں
پنجاب ۽ و راجی زبان انت بلے ماں سند، پختونخواہ ۽ بلوچستان ۽ ہلکسی زبان
بوت کنتہ انچوش بلوچی ۽ سندى ماں بلوچستان ۽ سند ۽ راجی زبان انت بلے ماں
ایندگہ پرگنگاں ۽ ہلکسی زبان ۽ ہکدار بہ بنت ہم باکے نیست بلے چوش نہ انت
پہ اردو زبان ۽ راہ ۽ کشنگ ۽ ہاتر ۽ وتی وتی پرگنگاں ہم اے راجی زبان ۽ ہلکسی
زبان کرار دینگ بوت انت۔ مسال ۽ ہبر ۽ ماں بلوچستان ۽ پشتو، پنجابی، سندى
دری ۽ براہوئی (کہ بلوچانی دومى زبان انت بلے راجی زبان نہ انت) ۽ ہلکسی زبان
کرار دینگ بوت انت ۽ ۽ ۽ وڑا بلوچی ہم۔ براں ماں وتی ہلک ۽ ہم بلوچی ۽
دری ۽ ہمکوپگ انت۔ اے گپ ۽ دیجا ہم ہماہک کہ ماں پنجاب ۽ پنجابی ۽ را ماں
پختونخواہ ۽ پشتو ۽ را ۽ ماں سند ۽ سندى ۽ را رستگ ماں بلوچستان ۽ بلوچی ۽ را نہ
رستگہ اگاں چوش نہ بوتگ ات تہ ۽ وڑا کہ ماں بلوچستان ۽ ایندگہ زبانان ۽
بلوچی ۽ کد ۽ ہک دینگ بوتگ ات تہ باید کہ ماں ایندگہ پرگنگاں کہ نکاں بلوچی

ت بلوچی ء ہم ہما حک برستین ات کہ ایندگہ پر گنگی زبانانیک ات۔ ہم
ما روشن دل ما شاد۔

اگان حک ء چماں بچارے تہ پاکستان ء راجی زبانان درستان گیش بلوچی
دیما بوئیں چوش کہ ما پنجاب ء بلوچانی یک مزئیں بہرے ہست انت۔ ماں
کراچی ء حوار ہمنکدریں آبادیے ہست کہ وت سندیانیک انت۔ پختونخوا ء
تج یک شریں اشمارے ء ہست انت ء ماں بلوچستان و بلوچ راج ء ماتی
انت ء بلوچی ء بنزہ بلے سرزندانی تبرجی ء سبب ء سرجمیں پاکستان ء
پد روان انت۔

پاکستان ء جوڑ بیٹگ ء دو سال رند بزاں ۱۹۴۹ء ء اولی رند ء ماں کراچی
بلوچستان کراچی ء بلوچی مراگش بنا بوت کہ پہ ۳۵ کلمہ (منٹ) ء ہاتر ء
ہمے ۳۵ کلمہ ء تہا وہ کلمہ حال ء احوالیگ ات انت ء ۵ کلمہ "ہمارا پاکستان"
راگشے بیگ ات وھدے کہ ۲۰ کلمہ ساز ء زمیل ء وہ کلمہ ایندگہ نبشتانکانی یا
پ ء تران ء ایر کنتگ بوٹگ ات دانکہ ہاکمانی ستا ء توسیف بہ بیتد ہمے
کلمہ ہم پہ چون دینگ بوٹگ ات انت اے بابت ء واجہ زھور شاہ ہاشمی ء
تہاب "بلوچی زبان ء ادب کی تاریخ" ء تالکدیم ۲۴۹ ء کنتی کرنگد

” سندھی پروگرام تو میڈیم ویوز
 پر نشر ہوتے تھے اور وہ اس فعل کو
 اردو کی حق تلفی سمجھ کر سیاسی نقطہ نظر
 سے بادلِ ناخواستہ مان چکے تھے اور
 سندھی پروگرام کے انچارج یا دوسرے
 آفیسراں کا طرز عمل بھی کچھ عجیب تھا
 وہ بچارے ریڈیو پاکستان کے ہر آفیسر
 کی خوشامد اس طرح کرتے تھے جیسے کہ
 یہ ان کے در کے طفیلی ہوں لیکن اس
 کے باوجود ان حضرات کے دل میں
 انہیں جگہ نہ ملی۔ بلوچی پروگرام چونکہ
 شارٹ ویوز پر نشر ہوتے تھے اس لئے
 ہماری ان سے ڈائریکٹ پرخاش نہیں
 ہو سکتی تھی لیکن پھر بھی یہ دیکھ کر میں
 انتہائی مایوس ہو گیا کہ کسی کو اگر
 ہمارے پروگرام سے کوئی تعلق نہ ہو

تب بھی اس کو ہمارا وہاں ہونا تک بُرا
 لگتا تھا۔ اور وہ ہمیشہ بلوچ قوم اور بلوچی
 زبان کو حقیر سمجھتے تھے اور وہ اپنے اس
 جذبات کو چھپاتے بھی تو نہ تھے کئی
 دفعہ میری ان سے اسی بات پر پرخاش
 بھی ہوئی تھی۔ مجھے ان کے رویے پر
 نہایت افسوس ہوا کیونکہ ایک طرف تو
 وہ پاکستان کی سالمیت اور قومی یک جہتی
 اور ایکٹا کا پرچار کرتے تھے لیکن دوسری
 طرف وہ اس سرزمین کے اصلی باشندوں
 کی قومیت اور زبان کو ملیامیٹ کرنے پر
 تلے ہوئے تھے۔

۱۹۵۶ء ریڈیو پاکستان کونسل ۽ کاربنکٹ ۽
 ۽ بلوچی ۽ مراگش بند بوت انت اے چارنگ ۽ مارنگ نہ بوت کہ کر
 بلوچ آباد انت ہے وڑا تھی سند ۽ ہم لکان بلوچ ۽ آبادی ۽ دیجا حم
 ریڈیو اسٹیشن ۽ بلوچی داں روج مروچی نگواہ ایت۔ ماں شال ۽ ریڈیو پاک
 ۽ دری زبان ۽ مہلونکات کہ آ وهداں چیزے ہزار ات انت زہر نہ کہ
 اش بلے کراچی ۽ تھی سند ۽ لکان بلوچ ۽ زبان گوں تو ان مردی ۽ پشت
 چیزے سال ۽ رند پنجابی، سندھی ۽ پشتو زبان ۽ اکیڈمی ۽ لہور
 سرپرستی کنگ بوت ۽ اے زبانانی دیمشت ۽ گہبود ۽ ہاتر ۽ لکان کھدار
 ۽ دینگ بوت بلے بلوچی ۽ را یک کلمے ہم دینگ نہ بوت۔ بلوچی زبان ۽
 لہزانت ۽ ادبیاں بلوچی اکیڈمی ۽ ایندگہ گل ٹاہینت انت دانکہ ہے گانی
 بلوچی زبان ۽ پہ ہم چیزے کھدار گرنگ بہ بیت۔ اے درگت مزنیں گانگہ
 منت ۽ داویلا، وزبندی ۽ درخواست بوت۔ بازیں سالوں پد بلوچی اکیڈمی
 بیت تیج ہزار کھدار ہم پریشکا دینگ بوت کہ ماں اے گل ۽ تما ہنچیں
 انت کہ آوت ملک ۽ سرزندانی نزیکیں مردم ات انت۔ ہک ۽ اے گو
 ہم بلوچی ۽ را انناں ہے بستار کسانیاں ہاتر ۽ دینگ بوت انت ۽ پدا بلو
 کونسل ۽ لیتے داب آریں کتاب چانپ ۽ شنگ کرت ۽ بس۔

ہرچوں وحد گوزاں بوت گوں بلوچی ء ماتوئی سلوکت ہمئکہ زیاست بوتان
 بوت پاکستانی ادب ء نام ء رائرز گلڈ، قلم قبیلہ ادبیات پاکستان، مقدرہ قومی
 زبان ء دگہ بازیں ادارہ جوڑ بوت انت۔ ایشانی تما ایندگہ زبانانی بلکن بہرے ماں
 بوئگ نہ بوئگ بلئے بلوچی ء ہج بہر ماں نہ انت ہو کدی کدی ادبیات پاکستان ء
 رسالہ ء بلوچی ء یک دو آزمائک، نبشتانک یا شترے چانپ بیت ء لبرانانان ء سوکلو
 دارنگ بیت ء بس۔

ہے وڑا وہدے ماں شال ء پاکستان ٹیلی وژن کوئٹہ ء کار بناکت ہم
 تہرچی یکین انت۔ ہما تب رنج (روئیہ) کہ ریڈیو پاکستان ء آفیسرانیک ات ہما پی
 نی وی ء آفیسرانی بوت ء ہے زیاستی داں روج مروچی گوں ہما داب ء ہما ملاں
 برجہ انت۔ ارمانی گپ ایش انت کہ نہ ایوکا بلوچی زبان ء را آئی جائزیں وحد
 دینگ نہ بیت بلکن ہرج وحدے دینگ بیت ہم ہنچیں وڑے ء مراگش
 پیشدارنگ بنت کہ چراواں مردم چہ بلوچی ء گیشتر دور روت۔ دزبندی، گالگہ ء
 کراچ، گلگہ ء گلگہ شونی شکایت ء شکر رنجی نہ پاکستان ٹیلی وژن کوئٹہ
 اسٹیشن ء فیجر ء کار دنت ء نیکہ جنرل فیجر اسلام آباد ء ء اے مہکمہ ء وزیر ء
 گزیرانی گوش ء مورے ہم نوارت۔ چریشی مردم سرپد بیت کہ بلوچی ء را زاننا
 زانت ہے رنگ ء رجنک لوٹ انت۔

ماں ۱۹۸۵-۸۹ء ویدے بلوچستان ۽ بلوچستان نیشنل الائنس ۽ سرکار
 جوڑ بوت ۽ واجہ نواب اکبر خان بگٹی بلوچستان ۽ سر وزیر بوت تہ آئی بلوچی زبان
 ۽ را ماں اسکولان وانینگ ۽ یک جہدے کتہ اے بابت ۽ بلوچستان ٹیکسٹ
 بک بورڈ ۽ بلوچی نساب ۽ جوڑ کنگ ۽ لیک وڑ ۽ زورت بوت تہ کدرتی گپے کہ
 آوان گوں بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ۽ رہوت کرتہ ہنخوش کہ اے مسئلہ یک ہنخوش
 مسئلے ات کہ باید ات ایثی سرا چیزے زر ہرج کنگ بوتیں ۽ زبان زانت
 بزانت ۽ بلوچی زبان ۽ بزانت ۽ گوں ہمگر نہیں زانتکاریں سرانی یک مجھے بوتیں
 ۽ پ بلوچی ۽ لیک وڑ ۽ یک راہے در اٹکیں بلے اے کار ۽ را گوں بلوچی زبان ۽
 ہب ۽ واگ نہ داروکیں مردماں زانتا زانت Serious نہ زرت ۽ اشاپ اشاپی ۽
 بلوچی اکیڈمی ۽ "نات و پچار" کریگ عیں آبدان زورنگ ۽ پیسلہ بوت خرا
 بزانت بلے یک ۽ دومی جماعت ۽ کتابے کتابے جوڑ ہم بوتہ بلے وھدے
 وانینگ ۽ باری اتک تہ "نات ۽ پچار" ۽ وتی اسلیت پندر کرتہ وانینوکاں وت
 زانت کہ پ، ف ۽ پد "فپ" بزچے بلاہے یا ک، خ ۽ رند خنس کام ہوک ۽
 نام انتہ یاگ ۽ غ ۽ موجودگی ۽ غمچا چونس دیسہ نات ۽ پچاری اے بزانت ۽
 حج نام نیست ات ۽ دومی ایشاں بلوچی آبدان ۽ آبانی گیشی ۽ ابید دگہ پچ گورد در
 نہ کرتہ من وت اے بابت ۽ گوں واجہ بشیر بلوچ ۽ دچار کپت اوں کہ ہما

وہداں بلوچی اکیدی ۽ چیئرمین ۽ ریڈیو پاکستان ۽ ڈائریکٹرات یا اسٹیشن منیجرات۔
 آئی پنه دات کہ هے کمپنی ۽ تها منی نام و مان انت بلے مناکس ۽ دپی جسے هم
 نہ کرگند واجه ابدلا جان جمال دینی البت من ات کہ ما کرنگ ۽ گوں پمک دلی ۽
 کرنگ یک رندے بلوچی وانگی زبانه به بیت رندا گیش ۽ گیوار بیتد من گوں
 واجه ازیز بگٹی ۽ کہ واجه اکبر بگٹی ۽ پی ایس ات دچار کپت اول واجه ازیز بگٹی ۽
 یک ہنچیں گپے جت کہ اگاں آئی گپ زورنگ یو میں تہ یک حدے ۽ بلکن
 کوردے دراکلیں آئی گوشت کہ من سلاه دانگ کہ پ ۽ ف ہرودیل به بنت ۽
 ایوکا ف زورنگ به بیت ۽ ایٹرا شگر ب ف ۽ مگرب ۽ پ یوان انتد هے وڑا
 ک ۽ خ یل به بنت ۽ خمگ زورنگ به بیت کہ شگر ب خ ۽ مگرب ۽ ک داننگ به
 بیتد هے وڑا ایندگہ لیزد اے یک مشکلیں گوردے ات بلے نا ممکن نہ ات
 ویدے کہ واجه ازیز ۽ گپ زورنگ نہ یوت دگہ کئی باگ ۽ بیگ ات انت ۽
 اے اشتاپ کاری ۽ پاد ماں پلاراں مان ایک ۽ واجه ڈاکٹر ابدل مالک ۽ وزیر
 وهداں اے جہدو آسر۔ سرکن پرکن، ہپ کن ۽ گج۔

البہ ۱۹۷۲ ۽ ویدے نیپ (NAP) ۽ سرکار جوڑ یوت تہ کسانیں ایٹے دیما
 انکد سند ۽ میر رسول بخش تالپور ۽ سندی ۽ را سرکاری زبان جوڑ کت ویدے
 اردو زبان ۽ مملونک ۽ ریس کرتد تہ یک شریں چیز ۽ جگڑا ۽ پد دوئیں زباں

سرکاری بوت انت و ہدیے کہ بلوچستان ۽ اے جاوہر نیست ات انت۔ اور
 براہوی زبان و ت بلوچانی زبان انت کہ بلوچی زبان ۽ گون ۽ ہم راجی سرے
 انت ۽ بلوچی ۽ خلاف ۽ چ وڑئیں گائیجے چست نہ کن انت۔ پشتو ۽ را پختون
 آرا ہرچ ہلکے رنگ باید بلوچستان ۽ بلوچی ۽ برس ایت اداں پشتو ۽ بسات یک
 ہلکے ۽ زبانی نیگ انت پریشکا اد ۽ پشتون ۽ ہم بلوچی ۽ خلاف نہ کرنگ ات بلے
 وائے بد بختی کہ آوہد ۽ سرکار ۽ بلوچی زبان ۽ بدل ۽ اردو ۽ را بلوچستان
 سرکاری زبان کت ۽ بلوچی ۽ ہک جت۔ اگاں آ وہدی بلوچی سرکاری زبان
 یومیں تہ مروچی باز دیماشنگ ات بلے ایشرا بلوچی ۽ بد بختی گوشنگ بیت یا بلوچی
 رہد بر ۽ رہشونانی کمزانتی کہ وہدیے وئی غشور ۽ جوڑ کن انت تہ بلوچی ۽ را راجی
 زبان لیک انت ۽ آرا وانگجاہاں دربرنگ ۽ گپ ۽ جن انت بلے وہدیے سرکار
 کا انت تہ ہنچوش بے توار بنت کہ گوشان اش مورے ہم نوارت۔

ماں سند ۽ واجہ میر رسول بخش پالپور (گورنر سند) یک فرمانے جاری کنت

کہ سندھی زبانے ہاتر ۽ ات آچوش انت " ۔۔۔۔۔

(۱)۔ محقر نام، نفاذ اور اطلاق

(۲) یہ آرڈیننس سندھ (سندھی زبان کی تعلیم، ترقی) کے قانون پر عمل درآمد کا

آرڈیننس مجریہ ۱۹۶۲ء کھلائے گا۔

(ii) اس کا اطلاق پورے سندھ پر ہوگا۔

(iii) اس پر فوری طور پر عمل درآمد ہوگا۔

(۲) لسانی بنیاد پر کوئی امتیاز نہیں ہوگا۔

(الف) کسی شخص کے ساتھ جو صوبہ سندھ کی کسی سول سروس یا صوبہ سندھ سے متعلق سروسز پر تقرر یا ترقی کا اہل ہو اس لئے امتیاز نہیں برتا جائے گا کہ وہ سندھی یا اردو نہیں جانتا۔

(ب) کسی شخص کو جو اس آرڈیننس کے نفاذ سے فوراً پہلے کسی سول سروس یا صوبہ سندھ کے امور سے متعلق سروس میں ہو اس لئے ملازمت سے برطرف نہیں کیا جائے گا کہ وہ سندھی یا اردو زبان نہیں جانتا۔

(۳) قانون کا استعمال اس طرح ہوگا کہ اردو کے خلاف امتیاز نہ ہو۔

قانون کا نفاذ اس طریقے سے ہوگا کہ اس سے اردو کا استعمال کسی طرح بھی متاثر نہ ہو۔

دستخط میر رسول بخش تالپور

گورنر سندھ

ہمے وڈا یک آرڈیننس سے ماں بلوچستان ۽ دیما اٹک گورنر بلوچستان

واجہ میر غوث بخش بزنجوہ دست ہت ۽ گول آئی بگند ات

سے ہما فرمان کہ چرائی ردء اردو بلوچستان ۽ سرکاری زبان بوت ایش انت۔

” گورنر بلوچستان کے حکم کی رو سے آئندہ تمام دقمری خط و کتابت اور دقمری کاروبار اردو زبان میں ہوگا۔ یہ حکم ۸ مئی ۱۹۷۲ء سے نافذ العمل ہوگا۔ اس کا المصدق مرکزی حکومت یا بین الصوبائی معاملات سے متعلق خط و کتابت پر نہ ہوگا۔

تمام سرکاری محکموں کے سربراہ اس بات کے ذمہ دار ہوں گے کہ وہ حسب ضرورت اردو ٹائپ رائٹر حاصل کریں اور اپنے سٹینو گرافروں کو اردو شارٹ ہینڈ کی تربیت دینے کا ضروری انتظام کریں۔“

دستخط محمد حیات اللہ خان سنبل

بتاریخ ۶ مئی ۱۹۷۲ء سیکریٹری گورنر بلوچستان

نمبر SGB-4-180/172 تاریخ ۶ مئی ۱۹۷۲ء۔

۽ اے حکم یکیں روچ ۽ کلتیں کارجاہاں اے وڑ ہم شت۔

انوں واجہ اختر جان منگل ۽ سرکار انت۔ بندات ۽ گوں بلوچی اکیڈمی ۽
پارست ۽ پہ بلوچی ۽ شریں بنگیچے بوتگہ ابید سیاسی نزکی ۽ اختر جان ۽ اے کار ستا
کرز ایت امیت دارنگ بیت کہ اختر جان وتی راجی زبان ۽ دیروی ۽ پہ دلگوش
دنت ۽ وتی کار پدانی یک شریں تاکے ماں راجد پتر ۽ نبشت کنائین ایت۔ الہ انت
انچوش بات۔ نتہ مدام چوش بوتگ کہ

من از بیگانگان ہرگز ننالم۔ کہ بامن ہرچہ کرد آں آشنا کردہ

درآمدیں لبر

دنیا ۽ تمنا یک ہم چشیں زبانی درنیت کہ آوتی مہلونک ۽ دلی جذبہ ۽
 خیالان ۽ ابید دومی زبانی ۽ مدت ۽ نمک ۽ وت سر ۽ پیلہ کت بکتہ چریشی ہے
 گپ زابر بیت کہ ماں اے دنیا ۽ چشیں یک ہم زبانی نیست کہ آچہ درآمد یا
 خیل لبران پمک انت۔ اے یک نبوگ میں گپے کہ اے اہد ۽ کہ سائیس ۽
 اے دنیا ۽ را یک لوگے ۽ کساس ۽ نزا اورنگ ہنچیں زبانی درنیت کہ چہ دومی
 زبان ۽ لبران پنگار بہ بیتہ

ایشی پسکس مانا ہمیش انت کہ درآمدیں لبران ۽ چہ یک زبانی ۽ دومی
 زبان ۽ آگ ۽ جاہ گریگ ۽ ہج کوتے داشت نہ کنتہ ۽ نیکہ درآمدیں لبرانی آگ
 ۽ را دگہ بنوانے مان انت۔ بنی آدم ۽ جذبہ گوں بنی آدم ۽ روم ۽ ہر روج یک
 دگہ رنگے زورایت ۽ پہ زند ۽ دم روی ۽ پہ زندمان ۽ روم ۽ نوک نوکیں خیال ۽
 فکر ماں دل ۽ کا انت ۽ ہے خیال ۽ فکران ۽ ماں لبرانی پارست ۽ داں دومی آدم
 ذات ۽ سر کنگ ۽ بنداتی ہج نوکیں لبر بیت ۽ اے گپ زلوری نہ انت کہ ہے

نوکس فکر ۽ جذبہ ۽ درشانی ۽ ہاتر ۽ ماں یک زبانی ۽ کلیں لبر ساری ۽ ساڑی بہ
 بنتہ پہ نبشتانکی حج ۽ لبرار ڈھیننگ بنت بلے پہ اولسی زلورت ۽ باز وھداں لبرار
 ہیئت نہ بیت ۽ وگہ زبانی ۽ لبرانی زلورت کپ ایت۔

دومی گپ ایش انت کہ یک نبشتکارے وار وار ۽ وقتی نبشتانک ۽ تماہر
 چاری پنچسی ستر ۽ پہ یک درشانے ۽ یکیں لبر ۽ بیار ایت تہ اے وڑ پہ نبشتکار ۽
 یک نزدیے بیت ۽ چرے مکام ۽ اے زاننگ بیت کہ نبشتکار ۽ گور ۽ لبرانی کئی
 نتہ نبشتکار وقتی اے نزدی ۽ چیر وینگ ۽ ہاتر ۽ ہم در آمدیں لبران کار مرز
 نتہ چریشی ابید یکیں تاک ۽ ہر دو چار ستر ۽ پد یکیں لبر ۽ نبشت کنگ ووت
 نبشتانک ۽ بداپی دنت ۽ نبشتانک ۽ را چرے بداپی ۽ رکیننگ ۽ ہاتر ۽ ہم
 در آمدیں لبرانی زلورت کپ ایت۔

نبشتی جاور ۽ در آمدیں لبر زبان ۽ را سہولہ کن انت ۽ زبان ۽ دامن
 پراہ ۽ شاھیرگان کن انت۔ دومی گپ ایش انت کہ در آمدیں لبر زبان ۽ تماہر یک
 پنچس ہمرنگی ۽ دروشے کار انت کہ زبان تر ۽ بازگ گندنگ کسیت۔

زبان ۽ درساں مستریں آگدہ ہمیش انت کہ آوقی مہلونک ۽ گشتن ۽
 نبشتن ۽ تماہر ازانی ۽ سہولہ پیدا بکنت ۽ پرے آگدہ ۽ پیلی ۽ زبان ۽ را
 در آمدیں لبرانی زلورت الما کپ ایت۔ ہمے سبب انت کہ ماں اے دنیا ۽ پنچس

بازیں زبانے ہست کہ آوانی زند ۽ بنید ہم در آمدیں لبرانی سرا انتہ چوش
البانوی زبان انت کہ ایشی گیشتر مڈی در آمدیں لبرانیک انت۔ ماہر زبانزانت
ڈاکٹر ابد سلام ولی کتاب ”عمومی لسانیات“ ۽ تہا اے وڈا نبشت کنت

”بعض زبانوں نے دوسری

زبانوں سے بڑی کشادہ دلی سے

الفاظ مستعار لئے ہیں البانوی

زبان میں دیسی الفاظ چند سو ہیں

باقی تمام الفاظ مستعار ہیں۔۔۔

در آمدیں لبرانی ماں یک زبانے ۽ آیک ۽ بازیں راہ ۽ رہبند انت

چراواں چیزے مستریں راہ ۽ رہبند ایش انت۔

مذہبی داہ۔۔۔ بازیں زبان ۽ دیمشت ۽ دیروی ۽ ہاتر ۽ مذہبی سروکانی مزہ

کردارے ہست انت۔ بازیں زبان ہمے مہذبی پیشوکان چہ گار ۽ گاراتی ۽ رکینک

اے گپ ۽ تہا ہج وڈنیں شک نیست کہ اگاں اے واجہانی جہد ۽ کوشت گ

مبوعیں تہ مروچی فارسی زبان ہم چو ژند ۽ پاژند ۽ ماں دپتراں پشت کپنگ ات

بس یا کہ چو البانوی زبان نیگ ۽ دوچار سد لبر ۽ واہند بوتگ ات ۽ دگہ زبان

در آمدیں لہزانی باہوٹی ء وتی بے زندیں زند ء گوازینگا بوٹگ ات۔ چیا کہ ارب
 گروہراں فارس ء را وتی زونڈانی چیرا آرنگ ء پدا اربی زبان سرکاری زبان کت۔
 بلے چریشی ہم مستریں سبب ایش ات کہ اربی زبان مہذبی زبان ات ء مہذب ء
 دوستی ء اربی زبان ء را ہر کس ء وتی دل ء بستگ ات ء فارسی زبان پہ اربی زبان
 ء ماں وتی مملونک ء سینگ ء جاگہ ء ہو رک کناں ات کہ مے دینی پیشوکان وتی
 زبان ء بے گواھی ء مارنگ کت ء فارسی زبان ء مہذبی زبان جوڈ کت۔ مہذبی
 تبلیغ فارسی زبان ء پارسے ء بنا کت ء وتی زبان چہ بیگواھی ء رکینتہ انوں کہ
 فارسی زبان ء تہا سداں بلکن ہزاراں اربی لہزماں انت اے ہما وھد ء یات گیر
 انت۔

سرزندی داہ۔ ہر ہما وھد ء کہ یک زور انسریں راجے چہ وت نزور
 تریں راجے ء سرا ارش کارایت ء آرا وتی راجداری ء زونڈانی چیرا شیرمین ایت
 تہ اے سرزندیں راج ء اولی مول ء مراد ہمیش بیت کہ نزوریں راج ء سرا آئی
 راجداری ء سرزندیں سرجم ء دیر جل بہ بیتہ پرے ہاتر ء آ راج درستاں ساری
 نزوریں راج ء زبان ء بیگواھی ء توجیل ء کنتہ چیا کہ اے مے زبان انت کہ
 یک راجے ء مہکم ء مزبوت دارنگ ء آگدہ ء پیلہ کنتہ زبان مہ بیت تہ راج ء

تہا تپاکی ۽ کمی بیت ۽ بے تپاکیں راج ۽ سرا راجداری مزنیں گپے نہ بیتہ پرے
 ہاتر ۽ سرزندیں راج یک نیمگے ۽ زیرزندیں راج ۽ زبان ۽ نزور ترکنال کنت تہ
 دومی نیمگا وتی زبان ۽ ماں نزوریں راج ۽ تہا ماں شانال کنتہ ماں وانگ جہاں
 ماں سرکاری دپتراں ۽ ایندگہ ادارہاں وتی زبان ۽ رواج دنت چوش کہ اولی رند
 ۽ ماں ہندوستان ۽ مسلماناں ارش آورت تہ اوداں فارسی زبان ۽ را مہلونک ۽ تہا
 آورت ۽ ہند آریائی نسل ۽ زبانانی تہا یک زبانے ۽ گیشی آورتہ اردو ہما اہد ۽
 برورد انتہہ ہے وڈا انگریز وھدے ہندوستان ۽ اتک انت تہ آواں وتی زبان
 انگریزی ۽ را مہلونک ۽ تہا ہنچوسی دات (PANATERATE) کہ روچ
 مروچی انگریزی چو مسیت ۽ دار ۽ انتہہ

فہامی * داہ- ہر ہما نہادی ۽ سرا کجام دی راج ۽ کبزہ بہ بیت تہ آئی زبان
 ایندگہ زبانانی سرا وتی رنگ ۽ آلی ۽ دور دنتہ واجہ مارکس وتی کتاب ۽ تہا نبشت
 کنت

”سسہ پیداوار ۽ وڈا زبان ہم

انسانانی یک دومی ۽ گوناوت

ماں وتی رہوت ۽ آوانی نیاجی

۽ پيداواری رشتہ ۽ ۽ ۽
 رشتہ جانی سبب ۽ مارگ ۽ جذبہ ۽
 هواری ۽ گسوں تیزی ۽ بدل
 بوو کیں زانت ۽ لغت ۽ چہ مدام
 سوب زور ایت سہ

۱۰۵- یک مزنیں آبادیے کسانیں آبادی ۽ یا یک کسانیں آبادیے
 بادی ۽ تما کپ ایت تہ اے الی بیت کہ اے دونیں آبادیانی هواری ۽
 ان یکے دومی ۽ رنگ ۽ چن انت اے دگہ گپے کہ مستریں آبادی ۽ زبان
 لیستریں کستریں آبادی ۽ زبان ۽ متاسر کنتہ چے جاہیکہ مستریں آبادی
 ان نہادی، وانگجاہاں ۽ سرکاری ادارہاں کار مرد بہ بیت تہ اے ورنیں زبان
 ۽ بوم دونیں کستریں آبادی ۽ زبان ۽ متاسر کنتہ ہنچوش کہ مروچاں ماں
 اردو ۽ اسر ماں بلوچی ۽ ایندگہ زبانانی سرا انت۔

۱۰۶- چونہ ۽ بگندے تہ اے چشیں راہے نہ انت در آمدیں لبزانی
 آر بکنت بلے اگاں ہرت بچارے تہ اے یک شاہیگاں راہے کہ چرے راہ

ہر چیز پہ کس شراحت۔ یک زبانے چہ دومی زبان ۽ الما پائیدگ زور
 ہنوش کہ پیرا گوشتگ ات کہ اے راہ ۽ دیم داشت ہم نہ بیت واجہ
 ۽ لوٹ ات کہ فارسی زبان ہما زگرین لبرانی تھا بہ بیت کہ دومی زبان ۽
 ایش ہم نہ لگ ایت۔ ہے مکسد ۽ مراد ۽ دست ۽ آرتگ ۽ وتی کتاب
 ۽ فردوسی ۽ تھا زگرین فارسی لبران ۽ کارمرز کنگ ۽ مزنیں جدے کرت
 ۽ پائیدگ کہ آئی جد پہ سرشت ۽ مروچی فارسی ۽ تھا ہمنکہ لبر در فارسی
 ہست انت کہ اگاں فردوسی زندنگ بو عیس دترک بوگ ات۔ بلے ایشی مانا
 ۽ نہ انت کہ در آمدیں لبرانی راہ چو اوگانستان ۽ پناہگیراں ہیج بہ بیت یا چو
 زبان ۽ سنی ڈائری بہ بیت۔ اگاں چوش بوت تہ بندریں زبان ۽ لبرانی ستر
 بنت کہ مروچی کراچی ۽ باز جاہاں کارمرز بینگا انت۔ درور ۽ بگند ات۔

ڈیلی شیو ۽ چہرہ بگٹی۔

جیسے انسان دوڑ دھوپ کاں ویسے کچھ حاصل بی۔

زاہد ۽ آدمیں ساڑھ دس بج ۽ ناشتہ کاں۔

کمرہ ۽ اندر ۽ کالین ۽ بچھائیں۔

مروچیگیں کھیل ۽ داں اے وقت ۽ کوئی بھی ٹیم ۽ برتری حاصل نہ کتہ۔

گندنگ ء برز ء ستر ہم بلوچی انت بلے بلوچی ء شیر کنی
 اگاں ہریک زبانی ء تما در آمدیں لبزانی آرنگ یا آنگ ء اشمار اے
 همے زبان ء الہ نگہوان انت۔ همے وڑا اگاں کے ریڈو زاہدان ء بلوچی
 گوش بدار ایت ہم پہ ابرت ء بس انت ء زاننگ بیت کہ زاننا زاننت
 بیگواھی ء چے کرد بینگا انت۔ مسال ہبر ء فارسی ء اے کول ء ماں بلوچی
 رجیننگ بوت ء شنک کنگ بوت۔ بگند ات

فادسی = مومن آن اند کہ نفس خود را فشار می براند و دفاع می کنند
 بلوچی = مومن ہما انت کہ وتی نفس ء پرئج انت ء وپ ء کن انت

ہنچوش ہر ہما ماہتاک کہ مے دینی سروکافی دستان انت

ابرت دے انت۔

برز ء درھائیں پنیم پہ بلوچی دیمشت ء نام ء بینگا انت۔ در آمدیں

بابت ء ڈاکٹر مہدین کادری زور ماں وتی کتاب ء نبشت کنت

”سے نئے علوم اپنے ساتھ نئے نام بھی

لے آتے ہیں۔ مگر زندہ قومیں اس لفظی

درآمد کو قبول نہیں کر عیں بلکہ اپنے

لفظ وضع کرتی ہیں۔“

ہے کتاب ”تہا و مترء نبشت کنتہ

”سے جرمن زبان میں جنگ عظیم سے

پہلے فرانسیسی الفاظ کی ایک کافی تعداد

موجود تھی مگر شکست کے بعد جرمنوں

کو فرانس سے اس قدر نفرت ہو گئی کہ

انہوں نے جملہ فرانسیسی الفاظ خارج کر

دیئے اور ان کی جگہ جرمن لفظ رائج کئے۔

جن کے جلد سے جلد وضع ہونے اور

رائج کرنے میں جرمنی کے ارباب علم و

فضل نے عوام کا بہت ہاتھ بٹھایا۔“

درآمدیں لبریک نیمگے زبان ء دامن ء پراہ کن انت بلے دومی نیمگا زبان ء را
 گرانی ء نیمگا بر انت کجام دی زبان ء را ہمندر گیشتر درآمدیں لبرمان بیت پہ وانوکاں
 ہمندر زیات گرانی ء سبب جوڑ بیت مسال ہبر ء من نبشت کناں کہ

” اشات ء شاری ء تما لائف

ء بازیں ڈیلیماء ء پارا ڈوکسز ہم

مہیا بنت ء لائف ء کسر نہیں

باز پرا بلز ء آوانی ریزلٹ ہم

ماں اے ستر ء نبشت ء تما منی ہمے جذبہ الم بوت کنت کہ کے منا

انگریزی زبان ء زائیکارے بزانت بلے منا اے سما نیست کہ بازیں براتے ء منی

اے انگریزی لبرانی مانا ء چارنگ ء چینکہ وهد بباد بونگ یا اے کہ چریشی بلوچی

زبان وت چینکہ گران بونگ

واجه ڈاکٹر سہیل بخاری ”اردو میں دخیل الفاظ“ ء تما گوش ایتد

”سسہ اردو زبان کا صوتی نظام اس
 قدر مکمل ہے اس کا ہر لفظ
 دوسرے لفظ سے مختلف طور پر بولا
 جاتا ہے اور تسانی پہچان لیا جاتا
 ہے لیکن جب دوسری زبانوں کے
 الفاظ اس میں داخل کئے جاتے ہیں تو
 ان میں سے بعض ایسے ہیں جن میں
 اردو کے لب و لہجہ کے باعث تسلیع پیدا
 ہو جاتا ہے مثلاً سحر اور سہر، ثواب اور
 صواب، بہر اور بحر۔ بعض ایسے ہیں جو
 ہماری زبان کے لب و لہجہ سے میل ہیں
 نہیں کھاتے مثلاً شمع، طرح، صبح وغیرہ
 کہ عربی میں ان کا درمیانی حرف ساکن
 اور آخری متحرک ہوتا ہے اور اردو کا
 لہجہ اس کو قبول نہیں کرتا۔“

دیپترا گوش ایت

”بعض دخیل الفاظ ایسے ہیں جن کی مکتوبی صورت مختلف زبانوں میں ایک ہی ہے لیکن معنی ہر ایک میں جدا جدا ہیں مثلاً کسر = اردو کمی، عربی ٹکڑا۔ سل = اردو پتھر عربی دق کی بیماری۔ کوٹ = اردو قلعہ انگریزی میں ایک لباس ہے۔ بر = اردو بھڑ یعنی زنبور فارسی اوپر، عربی خشکی۔ چال = اردو رفتار، فارسی گڑھا۔ بال = اردو رواں فارسی پر، انگریزی گیند وغیرہ غرض دخیل الفاظ کے باعث اردو زبان میں بہت سے مقامات پر گجھلک اور الجھن پیدا ہو گئی ہے۔“

درآمدیں لہزانی دگہ یک ہر ایسے
ہست کہ من ایشرا پدا واجہ ڈاکٹر سہیل
بخاری ۽ لہزاں بیان کنگ لوٹ آں

”سہ دخیل الفاظ سے ایک بڑا نقصان
یہ ہے کہ زبان میں اس کے لئے ترجمینی
رہاں پیدا ہو جاتا ہے اور لوگ اس کے
حق میں اپنی زبان کے لفظ سے دست
کش ہو جاتے ہیں یوں متروکات کی تعداد
روز بروز بڑھتی اور زبان کی اصل پونجی
گھٹتی چلی جاتی ہے۔ مثلاً جب اردو والے
نکاس کی جگہ سرچشمہ یا منبع ٹھیٹھ کی
جگہ خالص۔ سامنے کی جگہ روبرو یا
مقابلہ۔ سامنا کی جگہ مقابلہ، آنگن کی جگہ
صحن۔ ادجھل کی جگہ پوشیدہ پکڑ کی جگہ
گرفت۔ لگاتار کی جگہ متواتر یا علی التواتر
یا علی الاتصال لکھتے پڑھتے رہیں گے تو
ایک دن ایسا آئے گا کہ اردو کے وہ
الفاظ جن کے یہ قائم مقام بن گئے ہیں
حافظے اور علم سے بھی محو ہو جائیں گے

آج بھی اردو میں جتنے دخیل الفاظ استعمال ہو رہے ہیں ان میں کچھ ایسے بھی ہیں جن کے ٹھیٹھ مترادفات کی اب شناخت بھی مشکل ہو گئی ہے۔ مثلاً فطرت یا قدرت یا نیچر۔ تہذیب یا کلچر۔ حرف، تلفظ، کاغذ، دوات، روشنائی دروازہ یا دوار، الماری، برج یا گنبد وغیرہ۔۔۔

واجب ڈاکٹر سہیل بخاری وتی گپ ء دیمترا بارت من پہلی لوٹ آں کہ آئی
ہمے در آمدیں لہزانی بابت ء ہیال ء پدا دیما آر لگا آں۔

”دخیل الفاظ زبان کی بالیدگی میں بھی ہارج ہوتے ہیں۔ زبان ایک نامیاتی حقیقت ہے اور ضرورت اسجاد کی ماں ہوتی ہے چنانچہ جب وقت کی تبدیلی کے ساتھ ساتھ کوئی نیا خیال یا نئی چیز کسی زبان والوں کے سامنے آتی ہے تو

یہ دیکھنے میں آیا ہے کہ جاہل اور بے
 پڑھ انسان بھی اس کے لئے لفظ سازی
 کے انہی اصولوں پر جو اس زبان میں
 بیشتر سے موجود ہوتے ہیں اپنے ہی کسی
 مروجہ لفظ سے ایک نیا لفظ گھڑ لیتے ہیں
 لیکن جب ہر موقع پر کسی غیر زبان سے
 بنا بنایا لفظ لے کر ضرورت رفع کر لی
 جاتی ہے تو اہل زبان کو اپنی زبان کے
 الکافات سے فائدہ اٹھانے کی نوبت ہی
 نہیں آتی۔ اس کا نتیجہ یہ نکلتا ہے کہ
 زبان ایک مقام پر آکر رک جاتی ہے
 اور یہ بات اس کے حق میں کسی طرح
 بھی مفید نہیں ہو سکتی کیونکہ زبان اپنی
 ہی داخلی قوت سے فروغ پاتی اور آگے
 بڑھتی ہے لہذا اردو زبان میں جتنے
 زیادہ دوسری زبانوں کے الفاظ داخل

ہوتے رہیں گے اتنے ہی اس کی ترقی
کے امکانات کم ہوتے چلے جائیں گے۔

اے گپ انت ہما زبان ۽ کہ یکے و آئی بندات ۽ سببھے در آمدیں بز
انت ۽ دومی اے زبان ۽ را کدی سرکاری، کدی راجی ۽ کدی رہوتی زبان کرار
وینگ بوئنگ ایشی ابید مئے سرکار ۽ سرجمیں سرپرستی ۽ ہکدار انت۔ ایشی دم پہ
دیمسی ۽ یک ہنچیں زبانے کہ سرکار سرپرستی ۽ بدل ۽ ایشی گاری ۽ دمبا انت ۽
اے زبان چہ وتیگانی مرء ہم زہر انت۔ اے وڑنیں زبان ۽ تما اگل در آمدیں
بزبان ۽ بے کچ ۽ کس آرتنگ بہ بیت تہ آئی چہ ہال بیت۔ پریشکا اے گپ پہ
بلوچی زبان ۽ مہلونک ۽ توری آنبشتانکی بہ بیت کہ گشتانکی، اگل آ بلوچی زبان ۽
وتی ماتی ۽ راجی زبان زان انت ۽ لوٹ انت کہ بلوچی زبان چہ بیگواھی ۽ برک
ایت تہ آوانی اگدہ بیت کہ آکماں چہ کم در آمدیں بزبیر انت اگل در آمدیں
بزے ۽ آرتنگ سک ہجدری بوت تہ بلوچی زبان ۽ تب ۽ آئی سیالی ۽ ہیال ۽ بدار
انت۔ واجہ زہور شاہ ہاشمی اے بابت ۽ وئی کتاب ۽ نبشت کنت

”سہ بلے مارا انگت کوشت کنگ

لوٹ ایت کہ اے رنگیں در آمدیں

گال ماں بلوچی ۽ کار مردہ بنت ۽

ہر یک چوشیں گالے ۽ بدل ۽
 بلوچی گال زورگ بہ بنتہ اگال یک
 گالے ۽ مٹ کہ مارا بلوچی ۽ بھ دست
 مہ کپ ایت گڑا باید انت جوڑ کنگ
 بہ بیت تا وھدے کہ اے نوکیں گال
 جوڑ نہ بوٹگ آئی ۽ بدل ۽ چہ بلوچی
 ۽ نزیک تریں پارسی گالے پہ لاڑای
 زورگ بہ بیت کہ پارسی ۽ بلوچی بندر ۽
 یکیں دل ۽ برانتسہ

واجہ زھور شاہ ہاشمی ۽ درآمدیں گالانی بابت ۽ نبشنگ ۽ وھداں ماں وئی کتاب ۽
 چیزے پر بند نشان دانگ انت کہ راستی ۽ ابرت ۽ ندرگ انت

”سسہ ۽ گیشتر لپہ کاران یا کہ بے
 کاریں سوت پر بنگ یا کہ اردویا پارسی
 لپہ کارانی لپہ نیم کنداکیں رنگ ۽ ماں
 بلوچی ۽ تریننگ انت چہ ہما

رنگیں لچھاں لھتیں بند پہ دروری پیش کننا۔
 ”دل ۽ ناداں بگوش ترا چے انت

آخر اے درد ۽ فی دوا چے انت“

یا کہ ہمے لچھہ ۽ دگہ بندے

”تمل ۽ فرش ۽ بوریہ چے انت“

دگہ لچھہ کارے پدا ہما اردو لچھہ کار ۽ دگہ

لھتیں گال چوش ترین ایت

”سک مشکل انت ہریک کارے ۽ آسان بیگ

مردم ۽ ہم میسر نہ انت انسان بیگ“

دگہ لچھے ۽ دو بند بچار

”چو منا دیگر کے بیتاب نیست

ساز موجود انت مگر مضراب نیست“

واجہ زہور شاہ ہاشمی ۽ در آمدیں لبرانی

آرنگ ۽ نیشنگ ۽ بابت ۽ دو سوج مارا دانگ ما اے

سوجاں دیما کارا ایں۔

”سہ اے گالاں ہم ہے رنگ ۽ رہبند
 ۽ بہ نبیسیں بزاں ما اقرار، عمد، عشق،
 عجب، حیران، ثواب، خیال، قاصد ضد،
 فقیر، ظاہر، عرض ۽ گالاں اکرار، اهد،
 اشک، اجب، حیران، سواب، ہیال،
 کاسد، زو، پکیر، زاہر ۽ ارز نبیسیں۔ ہم
 رنگ ۽ پارسی ۽ مرغ خشت، گفتار ۽ گال
 بے گوشگ ۽ وت پسر ۽ مرگ ۽ ہشت،
 گپتار انت۔ بلیے ایشی بزانت ایش نہ
 انت کہ ما بلوچی ۽ جند ۽ گالاں یلہ بدیں
 ۽ ہریک عربی گالے ۽ بلوچی گالوار ۽
 تریناں بکنیں کہ یک باز گندگیں،
 بدرنگیں، بے واد ۽ بے تاسیں بلوچی یے
 جوڑ بیتہ وہدے کہ گوں ما گال، لپہ، لپہ
 کار، وانندہ ڈاہ، دیم پہ دیمسی ۽ راہ ۽
 رہبند ۽ گال وت ہست انت گڑا ایشانی

جاگہ ء عربی ء بلوچی رنگ ء ترینتگس بز،
 شیر، شازر، آلم، انکلاب، مکابل، تریکہ ء
 کاندہ ء گالانی کارمرد کنگ زوراکی یے
 همے رنگ ء تاریخ ء صحت ء قوت ء
 گالان تاریک، صحت ء کوت نبیگ
 زوراکی یے وهدے کہ گوں ما دپتر یا
 راجدپتر، درہجانی ء زور ء گال ہست
 انتسہ

واجہ زہور شاہ ہاشمی مارا دگہ سو بے پہ ہما بزراں دنت کہ آ بز مے چاگرد ء گوں
 مے ناماں ہمگرنج انت۔ اے بابت ء واجہ گوش ایت کہ

”سہ البت یک گپے کہ مارا بے دس
 کنت آ مردمانی عربی نام انت۔ اگال
 مے دست ء بوعمیں (ء دل ہم سک لوٹ
 ایت) ما اے نام ہم چو کہ آ دگہ گالان
 بلوچی گالوار ء رہبند ء نبیگ ات

انتہا ہما نام کہ پاری رنگ ء انت
 انگت ہم بلوچی کنگ بنتہ اے کہ ہدا
 بکش، ہدا داد، پکیر داد، بے اگاں محمد محمود
 حسن، احمد، جعفر، عبدالعزیز، عبدالرحمن،
 علی محمد ء محمد سعید ء رنگیں ناماں بلوچی
 گالوار ء محمد، محمود، حسن جاہر،
 ابد رحمان، ابدل ازیز، الی محمد ء محمد
 ستیت بہ نبیسیں کمیں بے نام ء بے
 براہ بنتہ پیشکا ایشاں انوں وتی
 بندریں رنگ ء نیسگ ء ایں اے
 گپ ء من شرزاناں کہ ہریک چیزے ء
 تو نوکیں رنگے بدے یک برے ترا اجکہ
 کنتہ بے کم کم ء کہ مردم ہیل گپت
 ہے نوکیں چیزے نوکی کوہن تر ایت ء
 مردم گوں ایشی ء پہ شری سیل ایتہ
 اے نام ہم کم کم ء تریناں رنگ بنتہ

نوکیں لبزہ لبزارانہ پجار

(۱)	آبدان	حروف تہجی	(۱۱)	لیون	واقعہ
(۲)	آہن	آمد	(۱۲)	برزالی	بلند خیالی
(۳)	آرتن	آورد	(۱۳)	بستار کس	شخصیت
(۴)	اوباد	تخلیق	(۱۴)	عن زر	مقطع
(۵)	اوشتاب	حروف ساکن	(۱۵)	یو تکار	فعل ماضی
(۶)	بداپ	ذمہ خرابی	(۱۶)	بیت	شرط
(۷)	بگریں حُب	ذوق سلیم	(۱۷)	پراسچ	تشریح
(۸)	بگراب	حروف صحیحہ	(۱۸)	پارست	ذریعہ
		(CONSONANTS)	(۱۹)	پدی زر	مصرعہ ثانیہ
(۹)	برورد	نتیجہ			دوسرا مصرعہ
(۱۰)	بن حب	فلرت	(۲۰)	پگرند	موقف

سر زابہر	(۳۰)	مصدر	پیشکار	(۲۱)
حروف متحرک	(۳۱)	مضارع	پیشکار	(۲۲)
مطلع	(۳۲)	اصواتی	توارائی	(۲۳)
رمل جنوک	(۳۳)	فیصلہ	تبادر	(۲۴)
رکن	(۳۴)	جمع غائب	جمہ اندیم	(۲۵)
تقطع	(۳۵)	جمع حکم	جمہ گپکن	(۲۶)
اعراب	(۳۶)	جمع حاضر	جمہ سازیک	(۲۷)
حروف علت	(۳۷)	صوت	جسک	(۲۸)
نون خذ	(۳۸)	تصویر	چہر	(۲۹)
عمل	(۳۹)	بحر	دریاب	(۳۰)
کساندراب بر صغیر	(۴۰)	مطالعہ	دربہر	(۳۱)
گپ کدک	(۴۱)	مصرعہ اولیٰ	دی زر	(۳۲)
Sound Box		پہلا مصرعہ		
LYRYNX		دعائیہ فعل	دوآکار	(۳۳)
عل	(۴۲)	کافیہ	رُحَب	(۳۴)
حروف اعانت	(۴۳)	نظام	رلود	(۳۵)
اصطلاح	(۴۴)	مصرعہ	زر	(۳۶)
لغت	(۴۵)	شعرہ بیتہ دو بند	زر بار	(۳۷)
رُحَب داروک مفتی	(۴۶)	سیغہ	زگ	(۳۸)
مراہب	(۴۷)	سرجم دریاب سالم بحر		(۳۹)
مزن دراب برا عظم	(۴۸)			
نام بدل	(۴۹)			
تبادل ام	(۵۰)			

اسمانی	نامائی	(۵۹)
احسابِ نموب کرنا	نلدات	(۶۰)
مواد	نکان	(۶۱)
ردف غیر منتقلی	نبدل آب	(۶۲)
جدید فکر	نوکیال	(۶۳)
نو آوردن	نوکار	(۶۴)
طریقہ	وڈار	(۶۵)
ہمقافیہ	ہمرقب	(۶۶)
واحد حاضر	یک ہ سازگ	(۶۷)
واحد غائب	یک ہ اندیم	(۶۸)
واحد حکم	یک ہ گپکن	(۶۹)
کتابیات	کتابانک	(۷۰)

کتابانک

- | | | |
|----------------------------------|------------------------------------|------|
| ڈاکٹر ابواللیث صدیقی | ادب و لسانیات | (۱) |
| از سید قدرت اللہ نقوی | لسانی مقالات جلد اول و دوم | (۲) |
| ڈاکٹر سیل بخاری | اردو رسم الخط کے بنیادی مباحث | (۳) |
| ڈاکٹر ابو سلمان شاہنامہ پوری | کتابیات اردو اظہار و دوسرے مسائل | (۴) |
| ڈاکٹر غلام مصطفیٰ خان | اردو اظہار | (۵) |
| سید ظہور شاہ ہاشمی | بلوچی و سیاحگ و راست نیگ | (۶) |
| شمس العلماء مولوی محمد حسین آزاد | مختصرانِ فارس | (۷) |
| J. V. Jerome | Culture is changing | (۸) |
| ڈاکٹر رام بابو سکینہ عشرت | تاریخ ادب اردو | (۹) |
| پبلشنگ ہاؤس لاہور | | |
| محمد سردار خان بلوچ | A Literary History of the Balochis | (۱۰) |
| بلوچی اکیڈمی کوئٹہ | | |

- | | | |
|------------------------------|-------------------------------------|------|
| ڈاکٹر ابواللیث صدیقی (۱۲۷) | اردو کا صوتی نظام | (۱۱) |
| ڈاکٹر گوپی چند نارنگ | اردو کی تعلیم کے لسانیاتی پہلو | (۱۲) |
| (مرحب) اعجاز رامی (۱۵۶) | اردو الفا اور رموز اوقف کے مسائل | (۱۳) |
| ڈاکٹر گوپی چند نارنگ | ساختیات پس ساختیات اور مشرقی شعریات | (۱۴) |
| ڈاکٹر سیل بخاری (۱۸۶) | لسانی مقالات حصہ سوئم | (۱۵) |
| ڈاکٹر مرہر حسن | پاکستان میں اردو کا مسئلہ | (۱۶) |
| اکبر یارکنی (۱۶۷) | روچا کے کشت کنت | (۱۷) |
| ڈاکٹر عبدالسلام | عمومی لسانیات | (۱۸) |
| سید ظہور شاہ ہاشمی (۱۰۷) | بلوچی زبان و ادب کی تاریخ | (۱۹) |
| پروفیسر صباہ دستگیری (۱۱۱) | بلوچی زبان و آکبت | (۲۰) |
| پروفیسر سید محمد سلیم | اردو رسم الخط | (۲۱) |
| مقتدرہ قومی زبان | | |
| مبجرائی مولکر ترجمہ محمد بیگ | بلوچی گرامر | (۲۲) |
| بلوچی اکیڈمی کوئٹہ | | |
| وارث سرہندی (۱۳۱) | زبان و بیان | (۲۳) |
| مقتدرہ قومی زبان | | |
| ڈاکٹر انعام الحق کوثر | بلوچستان میں نفاذ اردو | (۲۴) |
| مقتدرہ قومی زبان | | |
| پروفیسر سید ساجد حسین | اردو اور اس کے ہمدردی طریقے | (۲۵) |
| رہبر پبلشر کراچی | | |

- (۲۶) لسانیات پاکستان ڈاکٹر عبدالحمید مبین سدھی
- (۲۷) اردو زبان اور اسکی تعلیم مقتدرہ قومی زبان سلیم فارابی
- (۲۸) اردو زبان اور ہماری ثقافت پاکستان بک اسٹور لاہور ملک نذیر احمد۔
- (۲۹) پاکستان میں اردو تاج بک ڈپو لاہور محمد طاہر فاروقی۔ خاطر غزنوی۔ یونیورسٹی بک انجکسی پشاور
- (۳۰) ہندوستانی لسانیات ڈاکٹر محی الدین زور قادری
- (۳۱) خطبات عبدالحق ڈاکٹر عبدالحق
- (۳۲) آب حیات مولوی محمد حسین آزاد
- (۳۳) اردو زبان و ادب رقیہ رحمان
- (۳۴) ماحٹاک اومان کراچی ستمبر، جنوری ۱۹۵۷ء
- (۳۵) ماحٹاک اومان کراچی فروری، اکتوبر، نومبر و ستمبر ۱۹۵۷ء
- (۳۶) ماحٹاک اومان کراچی جنوری ۱۹۵۷ء
- (۳۷) ماحٹاک اومان کراچی اگست ۱۹۵۵ء
- (۳۸) قرآن پاک (مترجم) پنج کمیٹی کراچی
- (۳۹) نگار پاکستان مسائل ادب نمبر سائنسہ ۱۹۶۸ء
- (۴۰) قومی زبان کراچی جنوری ۱۹۵۹ء
- (۴۱) ارمغان ملک جلد دوئم ۱۹۶۱ء
- (۴۲) ماہنامہ بلوچی ایڈیٹر عبدالواحد آزاد جہال دینی، بائیں تاکے

- (۳۳) ماہنامہ بلوچی اینڈ نثر عبدالواحد ہندیکہ ہاڑیس تاکے
- (۳۴) ماہنامہ زمانہ کونہ اینڈ نثر عبدالقیوم بلوچ ہاڑیس تاکے
- (۳۵) ماہنامہ اردو کراچی ہاڑیس تاکے
- (۳۶) ماہنامہ ماہنو چالیس سالہ فخریل جلد اول و جلد دوئم مطبوعات پاکستان
- (۳۷) سید ظہور شاہ اکیڈمی کراچی
- (۳۸) نقوس (محمد طفیل) ادارہ فروغ اردو ہاڑیس تاکے
- (۳۹) خطوط غالب جلد اول ہندوستانی اکیڈمی اللہ آباد ۱۹۳۱ء
- (۴۰) خطوط غالب مرتبہ غلام رسول مر
- (۴۱) سہ ماہی اقدار جلد اول جلد دوئم شبنم رومانی مطبوعات اقدار کراچی
- (۴۲) حیل و بلد عبدالصمد شامین سوزابی
- (۴۳) ماہنامہ اوراق کراچی وزیر آغا ہاڑیس تاکے و ساتاکے
- (۴۴) ماہنامہ سیارہ لاہور اشاعت خصوصی (دو شمارہ) نعیم صدیقی
- (۴۵) سالنامہ جائزہ کراچی پاک پبلی کیشنز کراچی
- (۴۶) ماہنامہ سیپ شمارہ نمبر ۹ نسیم درانی
- (۴۷) پاکستانی ادب حصہ نثر ۱۹۹۳ء
- (۴۸) ہماری زبان حس پھلروی علی گڑھ ۱۹۶۳ء
- (۴۹) میثاق لاہور شمارہ اگست ۱۹۷۷ء
- (۵۰) انتخاب نو سالنامہ کراچی ۱۹۶۳ء

